

”Minua eivät intonaatiokuviot häiritse – piittaamattomuus yleiskielestä sitäkin enemmän”

KIELIKESKUSTELU VERKKOYHTEISÖSSÄ JA SOSIAALISESSA MEDIASSA

Suomen kielen

pro gradu -tutkielma

Oulun yliopisto

elokuu 2014

Jari Sirviö

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja -tavoitteet	1
1.2. Tutkimushypoteesi ja tutkijan positio	2
1.3. Tutkimusaineiston esittely	3
2. TEOREETTINEN TAUSTA JA TUTKIMUSMENETELMÄT	8
2.1. Verkkoaineiston tutkimusmetodi	8
2.2. Sisällönanalyysi	11
2.3. Kielikeskustelun teemoittelu ja luokittelu	13
2.4. Fennistisiä tutkimuksia verkkoteksteistä	15
3. KIELENHUOLTO JA KIELINEUVONNAN TARVE	19
3.1. Mitä kielenhuolto on?	19
3.2. Kielenhuollon periaatekeskustelu ja kieli-ideologiat	24
4. VERKKOKYSYMYSTEN JA -KOMMENTTIEN ANALYYSI	27
4.1. Puheen muutos	27
4.2. Oikeinkirjoituksen ongelmat	32
4.2.1. Monikon genetiivi	32
4.2.2. Yhdyssanat	33
4.2.2.1. Yhdyssanan määritelmä	33
4.2.2.2. Yhdysmerkin käyttö	37
4.2.2.3. Yhdyssanojen osaamattomuus	41

4.3. Verbivaikeudet	46
4.3.1. <i>Alkaa tekemään ja alkaa tehdä</i>	46
4.3.2. Subjektin ja verbin kongruenssi ja inkongruenssi	51
4.4. Pronominiongelmät	53
4.4.1. Aemosanan valinta	53
4.4.2. Korrelaattivirheet	56
4.5. Konjunktiot	57
4.6. Sanantaivutus	57
4.6.1. Taipuva suomen kieli	57
4.6.2. Astevaihtelu ja nimien taivutus	61
4.6.3. Paikannimien taivutus	63
4.6.4. Sijapäätte numeroon	65
4.7. Vokaalisointu	67
4.8. Kielisukulaisuus ja sanasto	69
4.8.1. Suomen sukulaiskielet	70
4.8.2. Sanojen etymologia	73
4.9. Maallikkoneuvojen laatu ja nopeus	77
5. PÄÄTÄNTÖ	79
LÄHTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja -tavoitteet

Verkkoaineistot tarjoavat fennisteille mielenkiintoisen tutkimuskentän. Internet on osa kansalaisten arkea, ja monet kielenkäyttäjät osallistuvat aktiivisesti sosiaalisen median ja muiden verkkoyhteisöjen keskusteluihin. Tutkimusaiheeni on maallikoiden tarjoamat kielineuvot sosiaalisessa mediassa Facebookin Yhdyssana on yhdyssana -ryhmässä ja yhteisöpalvelu Suomi24:n Kielet ja käännökset -palstalla. Tutkimuksessani esittelen aluksi opinnäytteeni aiheita, tutkimusaineistoa ja joitakin aiempia fennistisiä tutkimuksia, jotka ovat keskittyneet verkkotekstien kieleen. Analyysiluvussa käsittelen kieliongelmiä ja niihin saatuja neuvoja.

Tutkin tätä aiheita, koska kielikysymykset nousevat aika ajoin kiivaaksikin keskustelun kohteeksi verkossa. Tutkielmaa kirjoittaessani suomen kielen lautakunta ja Kotimaisten kielten keskus hyväksyi *alkaa tekemään*-rakenteen aiemmin ainoana oikeana pidetyn *alkaa tehdä*-rakenteen rinnalle. Uusi suositus synnytti heti vilkkaan keskustelun kielestä ja kielen nykyilmioistä verkon keskustelupalstoilla. Keskustelun lisäksi internetissä on mahdollista saada neuvoja kieliongelmiin nopeasti ja ilmaiseksi.

Kiinnostuin maallikoiden tarjoamasta kielineuvonnasta löydettyäni yhteisöpalveluista kieliongelmiin keskittyneitä keskustelufoorumeja. Molemmat tässä pro gradu -tutkimuksessa hyödyntämäni ryhmät, Kielet ja käännökset -keskustelu ja Yhdyssana on yhdyssana -ryhmä, tarjoavat aineistoa erilaisiin tutkimuksiin. Olen tutkimustyössäni päätenyt lingvistiseen sisällönanalyysiin, joka siis painottuu kieliongelmiin ja kysymyksiin annettuihin kielineuvoihin. Tutkielmassani pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimusongelmiin:

- Millaisiin kieliongelmiin kysytään apua keskustelupalstoilta?
- Miten yhteneviä maallikoiden ohjeet ovat suhteessa normitettuun kielenhuoltoon?
- Mihin maallikoiden antamat kielineuvot ja ohjeet perustuvat?
- Miten nopeasti verkkokeskusteluun esitettyyn kysymykseen tai kommenttiin saa suosituksen mukaisen vastauksen?
- Millaista kielikeskustelua verkossa on syntynyt sanojen alkuperästä ja kielisukulaisuudesta?

Tutkimukseni aihe on tärkeä, koska haluan luoda tilannekatsauksen sosiaalisessa mediassa ja verkkokeskusteluissa tapahtuvaan kielenhuoltotoimintaan ja kielikeskusteluun. Tällaista kielineuvontaa koskevaa tutkimustietoa ei tiettävästi ole aiemmin kerätty. Sen sijaan Kotimaisten kielten keskus on selvittänyt ja tilastoinut Kielitoimistosta kysytyjä neuvoja.

Verkon interaktiivisuus, vuorovaikutteisuus, tekee kielikeskustelusta nopeasti muuttuvan ja moniulotteisen tutkimuskohteen. Verkkokeskusteluissa on koko ajan läsnä kysyjän ja vastaajan rooleja sekoittava moniäänisyys, joka lisää tutkimusaineiston kiinnostavuutta.

Uskon, että tutkimustiedolle on varmasti yleisempääkin kiinnostusta. On mielenkiintoista saada selville, ovatko maallikoilta saadut neuvot nykyisen normatiivisen kielenohjailun mukaisia vai eivät.

1.2. Tutkimushypoteesi ja tutkijan positio

Hypoteesini on, että maallikkojen ja ei-lingvistien kielineuvoissa on kaikuja koulun äidinkielenopetuksesta ja moitteettomasta oikeinkirjoituksesta. Vaikka yleiskielen oikeinkirjoitussuosituksia joudutaan aika ajoin päivittämään, yleensä uusi suositus ei kokonaan kumoa aiempaa suositusta, vaan se sisältää sekä vanhan että uuden vaihtoehdon. Toisaalta uuden vaihtoehdon hyväksyminen voi olla vanhan suosituksen taitajalle vaikeaa.

Hypoteesissani oletan myös, että maallikoiden antamista kielineuvoista saattaa nähdä pyrkimyksen noudattaa hyvää ja virheetöntä suomen kieltä. Maallikkoneuvojat kokevat mahdollisesti kielen ideaalina, selkeänä järjestelmänä, jollaista kielenhuoltajien ja fennistien uskotaan arvostavan.

Verkkokeskustelut ovat tutkimuksen kannalta rikas ja kiinnostava aineisto, koska keskusteluilla ei ole ylläpitäjän valvontaa lukuun ottamatta journalismi-instituution kaltaista portinvartijaa. Kukin saa kirjoittaa vapaasti verkkoon. Keskustelujen rönsyilevyys tuo käytännössä sisällön erittelyyn haasteensa ja tekee työvaiheesta työlään: keskustelut lähtevät nopeasti eri suuntiin, ja uusia avauksia tulee paljon. (Hakala & Vesa 2013: 239.) Tämä on johtanut siihen, että verkon kaikkinaisen vapaus on pakottanut myös tutkijoita muuttamaan perinteistä sisällön erittelyä.

Verkkokeskustelut ovat siinä mielessä tutkijasta riippumatonta aineistoa, että verkossa keskustelijat itse päättävät keskustelun kulun ja nostavat esille aiheita, joita he pitävät tärkeinä. Toisin kuin haastatteluaineistot ja kyselyt, verkkokeskustelut eivät ole reaktioita tutkijan teoreettisista lähtökohdista johtamiin kysymyksiin, vaan verkkokeskustelut ovat ihmisten omaehtoisen toiminnan tuloksena syntynyttä aineistoa. (Hakala & Vesa 2013: 223.) Tämä seikka näkyy tutkielman analyysiluvun aineistoesimerkeissä.

Kyselyjä ja haastatteluja autenttisemman aineiston käyttö saattaa parantaa tutkimuksen luotettavuutta, mutta tutkijan kykenemättömyys vaikuttaa aineiston muotoutumiseen voi olla myös ongelma. Tutkijalla ei ole mahdollisuuksia tehdä keskustelussa tarkentavia kysymyksiä tai pysäyttää verkkokeskustelun virtaa. (Hakala & Vesa 2013: 223.) Toisaalta verkkokeskustelun tuloksena syntyvää sisällön erittelyä tulkittaessa on pitäydyttävä siinä ja vain siinä, mitä verkkokeskustelussa käy ilmi. On suhtauduttava varovasti sellaisen tiedon tulkitsemiseen, mitä tutkimusaineistossa ei esiinny lainkaan. Tilanne on kokonaan toinen haastatteluissa, joissa voidaan esittää kaikki tutkimusaiheen kannalta oleelliset kysymykset. (Hakala & Vesa 2013: 223–224.)

1.3. Tutkimusaineiston esittely

Tutkielmani aineisto on kerätty kahdesta eri lähteestä, Facebook-ryhmästä Yhdyssana on yhdyssana ja Kielet ja käännökset -keskustelupalstalta Suomi24-yhteisöstä. Facebookin ryhmä on suunnattu suomen kielestä kiinnostuneille ja on kaikille avoin. Analyysin aikana ryhmässä on yli 22 000 jäsentä. Ryhmän esittelee sen perustaja Tuomas, ja hän luonnehtii Facebookin seinällä ryhmää esimerkissä 1 seuraavasti:

- (1) KO: ***Ryhmä ihmisille, joita ärsyttää suomen kielen rappio ja etenkin yhdys-sanavirheet. Myös muista kieliasioista on soveliasta keskustella hyvässä hengessä. --- Ryhmän volyyymi on niin suuri, että emme pysty katsomaan automaattisesti läpi kaikkia kuvia ja viestiketjuja.*** (Tuomas 26. joulukuuta 2013 kello 22:58)

Facebook-seinä koetaan tärkeäksi keskusteluareenaksi, koska kieli ja kielenkäyttö ovat kokonaisuudessaan laaja ilmiö. Kieli on niin puhuttua kuin kirjoitettuaakin, ja se on kaikenlaisen ihmisten välisen kommunikaation ja viestittämisen väline. (Kotilainen 2009: 11–12.)

Tämä tutkimus ei analysoi Facebook-ryhmän seinälle lähetettyjä kuvia, koska olen rajannut kuvat pois tutkimusaineistosta. Kuvaviesteissä ei välttämättä edes esiinny sellaista kielenhuollollista ongelmaa, johon halutaan vastausta muilta ryhmän jäseniltä. Usein kuvaviestit sisältävät huomioita epäonnistuneesta kielenkäytöstä.

Kaikkia keskusteluun osallistuneita suomen kielessä tapahtuneet viimeaikaiset muutokset eivät ole ilahduttaneet. Kieli herättää tunteita, affektioita, kuten Riikka kirjoittaa esimerkissä 2:

- (2) KO: *Tämä on ihan paras ryhmä koskaan, kun ottaa niin nuppiin tuo yhdys-sanojen erilleen kirjoittaminen. Nyt voin ihan reilusti nipottaa!!!* (Riikka 1. tammikuuta kello 21:14)

Ryhmän esittelyteksti herättää keskustelijoissa tarpeen lisäohjeisiin, kuten Pasi Peter kirjoittaa esimerkissä 3:

- (3) KO: *Itse ehdottaisin kuitenkin toleranssia sille, että samoja oivalluksia postataan uudestaan ja uudestaan. Mikäli tämän ryhmän oivalluksista haluaisi tehdä kirjan, niin sen voisi sitten julkaista erikseen.* (Pasi Peter 14. helmikuuta kello 19:44)

Tutkimusaineistoa olen kerännyt myös toiselta kieleen keskittyneeltä keskustelupalstalta Kielet ja käännökset Suomi24-yhteisöpalvelusta. Mainitun yhteisöpalvelun tiedeosaston tiede- ja kulttuurikeskustelusta löytyy mainittu oma kielikeskustelupalstansa. Ylläpitäjä on ohjeistanut keskustelunaloitukset seuraavasti: *Keskustele kielistä ja kieliopista. Onko sinulla ongelmia käännöksen kanssa? Mikä olikaan oikea sanamuoto?*

Suomi24-palstalla viestiketjut syntyvät ja elävät kukin otsikkonsa alla omaa elämäänsä. Palstan keskusteluissa aloittaja voi esittää kielikysymyksensä siinä muodossa kuin haluaa.

Ratkaisevaa on kysymyksen otsikointi, koska se vaikuttaa siihen, kuinka vastaajat ja kommentoijat ryhtyvät aiheesta keskustelemaan. Tämä ilmenee esimerkissä 4, joka on otsikoitu nimellä **Pilkun käyttö!**:

(4) KY: *Mikä kumma siinä on **että**, jotkut käyttävät pilkkua näin? Ärsyttää sanoinkuvaamattomasti **kun**, pilkku laitetaan tällä tavoin aivan väärään paikkaan! Jos ei pilkkua osata laittaa oikeaan paikkaan niin, on parempi ettei sitä sitten käytetä ollenkaan!* (Ärsyynytynyt 13.4.2014 23:12)

> Mikä kumma siinä **on**, että jotkut käyttävät pilkkua näin. Ärsyttää **sanoinkuvaamattomasti**, kun pilkku laitetaan.

V + KO: *Tuo on ärsyttävää tietojen ja taitojen puutetta, mutta ärsyttävämpää on suomalaisten kaunokirjailijoiden harrastama tekotaiteellinen välimerkitys eli sen **niukkuus**.* (belles lettres 14.4.2014 16:34)

Edellä esimerkissä 4 kommentin jättäjä Ärsyynytynyt on otsikoinut aiheensa nimellä **Pilkun käyttö!**. Tekstistä käy ilmi, että affektin kohteena on pilkku *että*- ja *kun*-konjunktion väärällä puolella osoittamassa lauserajaa. Ratkaisuna kysymyksen jättäjä, Ärsyynytynyt, ehdottaa pilkun jättämistä tällaisessa väärin kirjoitetussa tapauksessa kokonaan pois. Normitetun kielenhuollon mukaisessa korjausesityksessä pilkun paikka on *että*- ja *kun*-konjunktioiden edellä.

Esimerkissä 4 nimimerkki belles lettres vastaa Ärsyynytneelle pilkkuongelmien aiheutuvan tietojen ja taitojen puutteesta. Vielä suurempana epäkohtana kommentoija kokee välimerkkien niukan käytön kaunokirjallisuudessa.

Käytän tutkielmassani edellä esitettyä tapaa osoittaessani kieleen liittyvää ongelmaa ja kielenhuollon suositusta tai ohjetta. Esimerkkirivin alussa esiintyvä KY merkitsee kysymystä, KO kommenttia ja V vastausta. Ensimmäiseksi esitän kursiivilla koko kielenaineksen, ja mukana on tarvittaessa keskustelun muuta kontekstia havainnollistamassa keskustelun etenemistä. Kielenhuollollisen ongelman tai affektin olen merkinnyt esimerkkeihin **lihavoitulla kursiivilla**. Kielenaineksen jälkeen kerron vielä kommentin esittäjän tai nimimerkin ja kommentin kirjoitusajan, jos aika on tiedossa. Näiden jälkeen seuraavalla rivillä alkaa kulmaraudalla eli suurempi kuin -merkillä **lihavoitu korjausesitys**, joka siis merkitsee normitetun kielenhuollon mukaista suositusta. Lisäksi esimerkeissä on myös koko joukko sellaisia

kielitapauksia, joissa ei normitetun kielenhuollon kannalta ole korjattavaa, vaikka kielikysymyksen esittäjä niin luulee.

Seuraavassa esimerkissä 5 näkyy kysymyksen muotoilu kursiivilla, kysymyksen esittäjä, päivämäärä ja kellonaika ja kulmaraudalla alkava kielenhuollon suositus mainittuun kieli-ongelmaan:

(5) *KY: Miksi sanotaan Rautalammin eikä Rautalammen? Jos genetiivi on Rautalammin, niin silloinhan kunnan nimen pitäisi olla Rautalammi.* (Kunhan ihmettelyn 18.12.2013 16:41)

> Rautalampi : Rautalammilla

Pro gradu -tutkielmani etenee siten, että aluksi esittelen tutkimusaineistoa ja verkkoaineiston tutkimukseen sopivaa tutkimusteoriaa, käsitteitä ja analyysimenetelmää. Kun viitekehys on valmis, käyn läpi niitä kieliongelmiä, joita maallikot ovat nimimerkeillään tai etunimellään erilaisissa keskusteluketjuissa esittäneet. Tavoitteeni on kaivaa keskustelusta näkyviin kielenhuoltoneuvo ja selvittää, millaisia vastauksia kysyjät saavat maallikkokielenhuoltajilta. Näkökulmani on synkroninen, eli tutkin maallikoiden kieliongelmiä ja -neuvoja nykyhetken verkkoaineistosta. Tutkielmani lopuksi pohdin vielä tutkimusanalyysin antia, sen onnistumista ja mahdollisia uusia tutkimuskohteita.

Analyysiluku on tutkielmani ydin. Käsittelen siinä kieliongelmiä ja niihin annettuja neuvoja ja muita mahdollisia kommentteja. Analyysissa tukeudun kielenhuollon suosituksiin. Kieli-palstalla kysyjien ongelmat ovat enimmäkseen ortografisia eli oikeinkirjoitukseen liittyviä ja rakenteellisia, morfologiaa koskevia. Pohdin kunkin kielineuvon ja kielikeskustelun yhteydessä edelleen sitä ideologiaa ja periaatetta, mihin kielineuvo tai muu sanottu perustuu. Yksittäisten suositusten ja normien takana on ainakin jokin idea kielestä. Analyysiluvussa käsittelen lisäksi kielen muutoksen herättämiä tunteita, affekteja.

Tutkielman tavoite on tuottaa tietoa siitä, millaiset kieliongelmat esiintyvät internetin keskustelupalstoilla. Selvitän, onnistuvatko maallikkoneuvojat vastaamaan ja ratkaisemaan kysyjien kieliongelmat kielenhuollon nykysuosituksen mukaisesti vai jääkö suositusten mukainen neuvo saamatta.

Kielenhuollon kolme suositusten tyyppiä ovat seuraavat: 1. Vaihtoehtoinen tapa torjutaan: *jommasta kummasta* > ***jommastakummasta***, *tosi-tv -sarja* > ***tosi-tv-sarja*** 2. Vaihtoehtoista tapaa pidetään parempana. Näissä tapauksissa voi valita suositellun muodon, toisin sanoen kielenhuollon ohje suosittelee muotoa vähän parempana: *happiköyhä* par. *vähähappinen*, *kiwi* par. *kiivi*. 3. Joskus myös annetaan vapaat kädet valita eri vaihtoehtojen välillä: *omenia* ~ *omenoita*, *diabeetikoiden* ~ *diabeetikoitten* ~ *diabeetikkojen*. Lisäksi suomen kielelle on luontaista, että kieli hyväksyy rinnakkaisia muotoja, erityisesti johdoksia, joilla ei ole ollenkaan tai korkeintaan vähäinen merkitysero. Muotoja ei aseteta paremmuusjärjestykseen kielenhuollossa, koska ne ovat tasaveroisia. (Maamies 1994: 3.)

Pro gradu -tutkielma perustuu suosituksiin, joista vastaa maan virallinen kielenhuolto eli Kotimaisten kielten keskuksen alaiset suomen kielen lautakunta ja Kielitoimisto. Tärkeimpiä lähdekirjoja kielenhuollollisissa kysymyksissä ovat kielenhuollon tiedotuslehti **Kielikello** ja teokset **Kielenhuollon käsikirja** ja **Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas** ja **Uusi kieliopas**. **Iso suomen kielioppi** on toiminut lähinnä hakuteoksena. ISK on deskriptiivinen kielioppi, joka ei ota kantaa kielenhuoltoon eikä oikeinkirjoittamiseen. Sanan alkuperää, etymologiaa, koskevissa kysymyksissä lähdekirjallisuutena olen käyttänyt **Nykysuomen etymologista sanakirjaa**. Osin samoja tietolähteitä ovat käyttäneet myös verkkoaineistossa kieliiongelmiin vastanneet maallikkoneuvojat.

2. TEOREETTINEN TAUSTA JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimuksesta puhuttaessa teoria merkitsee näkökulmaa todellisuuteen (Pihlaja 2001: 45). Lyhyesti ja arkikielisesti teoria voidaan ajatella perspektiiviksi johonkin ilmiöön, eli tässä tapauksessa kielenhuoltoon verkkokeskustelussa ja sosiaalisessa mediassa. Teoria on siis tiivistys siitä, miten mainittu ilmiö voidaan nähdä. Teoreettinen viitekehys sisältää keskeisen aiheeseen ja toisiinsa liittyvän aineksen, ei siis irrelevanttien ja toisistaan irrallisten teorioiden kokoelmaa. Käytännössä teoreettinen viitekehys tarkoittaa katsausta aiheesta käytyyn keskusteluun, jota edustaa kirjallisuus ja muu kirjoitettu aineisto. Teorian tulee myös kytkeytyä tutkimusongelmaan, eli teorian ja empirian välillä tulee olla looginen jatkumo (Eskola & Suoranta 2000: 80). Omat aineistosta tehdyt havainnot laitetaan aktiivisesti dialogiin teoreettisen aineksen kanssa. Analyysi helpottuu huomattavasti, kun sen apuna käytetään teoriaa (Eskola & Suoranta 2000: 82).

Tutkimusta aloittaessaan tutkijan on päätettävä, mikä asema teorialla kyseisessä tutkimuksessa on. Vaihtoehtoina voidaan ajatella olevan teorialähtöisen, teoriasidonnaisen ja aineistolähtöisen tutkimuksen. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa pääpaino on aineistossa, mikä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi analyysiyksiköt eivät ole ennalta määrättyjä ja teoria rakentuu aineistosta. Tällöin voidaan puhua induktiivisuudesta, joka tarkoittaa etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. (Eskola & Suoranta 1998: 83.) Induktiivisen lähestymistavan lähtökohtana ei siis ole teorian tai hypoteesien testaaminen, eikä tutkija määrää sitä, mikä on tärkeää. (Hirsjärvi ym. 2004: 155.) Tämän tutkielman kieli-ilmiöt ja ongelmat nousevat tutkimusaineistosta, joten tutkimuksen tekijä ei ole niitä ennalta määrännyt.

2.1. Verkkoaineiston tutkimusmetodi

Verkkokeskustelun ja sosiaalisen median tutkimus asettaa haasteita myös tutkimusmetodin ja -aineiston valintaan. Pro gradu -tutkielmani etenee aineistolähtöisesti. Valitussa tutkimusaineistossa verkkokeskustelijat puhuvat nimenomaan kielestä ja kielenkäytön arkiongelmista. Keskustelijat esittävät käsityksiään oikeakielisyydestä ja kielen normeista. Koska keskusteluun osallistuvan verkkokeskustelijan ei tarvitse kertoa henkilöllisyyttään, tällaisessa anonyymissa kielikeskustelussa voi esittää vapaasti niitä kysymyksiä, jotka kysyjää askarruttavat.

Tutkielmani on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullista tutkimusta on kritisoitu siitä, että se perustuu tutkijan omaan intuitioon ja tulkintaan (Metsämuuronen 2006: 82). On todennäköistä, että keräämästäni aineistosta on mahdollista tehdä ainakin joitakin erilaisia päätelmiä kuin itse teen. Osoitan analyysiluvussa, miten olen päätenyt tekemiini johtopäätöksiin ja lisäksi perustelen päätelmät aineistoesimerkkien avulla.

Koska verkkoaineistot ovat uudenlainen tutkimuskenttä, verkon tarjoama aineistomateriaali haastaa perinteiset fennistisissä tutkimuksissa käytetyt tutkimusmenetelmät. Parhaimpaan tutkimustulokseen pääsee tutkimusmenetelmien luovalla yhdistelyllä, triangulaatiolla, eli eri menetelmien, tietolähteiden ja teorioiden yhdistelyllä tutkimuksessa. Triangulaation avulla on mahdollista lisätä tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 141–142.)

Haastavaksi tutkimuskohteeksi internetin ja verkkoyhteisön tekee se, että verkko on jatkuvassa liikkeessä. Verkon palvelut muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti, ja käyttäjien tavat hyödyntää niitä elävät nekin usein ennustamattomilla tavoilla. Mainitut piirteet tekevät ilmiöistä vaikeasti rajattavia: ne eivät rajaudu tiettyyn aikaan ja paikkaan, eikä niille ole osoitettavissa selkeää alkua ja loppua. (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013: 21.) Aineiston rajauksen ansiosta pystyn perehtymään tutkimusongelmaani ja niihin asioihin, jotka sisällytän analyysiini.

Verkko edellyttää uudenlaisia näkökulmia ja rohkeita lähestymistapoja aineiston keruun, tallentamisen ja osin analyysinkin suhteen. Toisaalta on muistettava, että kaiken tutkimustyön taustalla vaikuttavat eri tutkimustraditioista nousevat tieteelliset kriteerit. Uudesta tutkimuskontekstista huolimatta tieteenalakohtaisia traditioita ja vaatimuksia tieteellisen tiedon luotettavuudesta on noudatettava säntillisesti. Verkko on vain uudenlainen antoisa tutkimuskohde, ja jos sitä aikoo tutkia, on sen toimintaa ja luonnetta tunnettava ja ymmärrettävä. (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013: 26.)

Verkon kielikeskustelujen lingvistinen analyysi on suhteellisen uusi tieteenala. Aineiston lingvistinen tutkimus vaatii fennistisen tutkimustradition osaamisen lisäksi tietoteknisiä taitoja ja ymmärrystä verkkokeskustelun luonteesta, rakenteesta ja etenemisestä. Etenkin sähköpostit, tekstiviestit ja internetin keskustelupalstat luovat kokonaan uudella tavalla puhut-

tujen kielimuotojen ja kirjoitetun yleiskielen piirteitä yhdistelevää kirjoitettua kieltä (Lauerma 2012: 54). Nykyään tarkastellaan yhä enemmän nettiaineistoja. Verkkotekstien kielitutkimusta voi pitää tutkimuksen kehittyvänä kenttänä.

Tässä tutkielmassa käytän *verkko*-sanaa internetin synonyyminä. Verkkokeskustelu on verkkoympäristössä tapahtuvaa vuorovaikutusta, ja keskustelu voi olla joko reaaliaikaista tai ei-reaaliaikaista. Verkkoyhteisö muodostuu, kun ryhmä ihmisiä keskustelee riittävän kauan verkossa mielenkiinnon kohteena olevista, mielipiteitä ja tunteita herättävistä asioista. Tärkeitä ovat keskustelijoiden sosiaalinen vuorovaikutus, yhteinen tarkoitus, kohtaaminen ja verkottuminen tietokoneiden välityksellä. (Laaksonen ym. 2013: 366–367.)

Verkkokeskustelut ja -palvelut on tutkimuksessa jaettu tyypillisesti kahteen eri ryhmään: synkronisiin ja asynkronisiin palveluihin. Synkronisissa palveluissa kyse on reaaliaikaisesta viestinnästä, kuten chat-keskustelu, kun taas asynkronisissa palveluissa viestintä voi tapahtua myös viipeellä, kuten esimerkiksi sähköposti tai keskustelupalstan keskustelut. Toisaalta nykyisissä verkkokeskusteluympäristöissä tällaiset, aiemmin selkeät rajanvedot, synkroninen–asynkroninen ja julkinen–yksityinen, alkavat hämärtyä. (Laaksonen & Matikainen 2013: 194–195.) Tutkimusaineistoni verkkokeskustelut ovat julkisia ja kaikille avoimessa internetympäristössä Suomi24-keskustelupalstalla ja Facebookin keskusteluseinällä.

Vaikka verkkokeskustelujen muodot ovat viesti- ja kommenttiketjujen kautta hyvin vakiintuneita, muodostuu teknisesti samankaltaistenkin verkkopalveluiden sisälle erityyppisiä käyttäjäyhteisöjä ja käyttökulttuureja. Verkon alkuaikoina vuorovaikutus tapahtui erilaisten nimimerkkien ja pseudonyymien takaa. (Wood & Smith 2005; Laaksonen & Matikainen 2005: 199.) Anonyymi keskustelu saattaa luonnollisesti olla tasoltaan heikompaa ja asiattomampaa kuin aidoilla nimillä käyty keskustelu. Pahimmillaan kyse on niin sanotusta fleimauksesta, joka tarkoittaa verkossa ilmenevää, tyypillisesti nimimerkin takaa tapahtuvaa ikävää, aggressiivista viestintää. Toisaalta esimerkiksi Facebookin yleistymisen on johtanut kehitykseen, jossa keskusteluissa esiinnyttään yhä useammin omalla nimellä ja identiteetillä. (Laaksonen & Matikainen 2005: 199.)

Arpo (2005: 175) mainitsee osuvasti, että internetin keskusteluryhmät voidaan nähdä ikään kuin uuden teknologian mahdollisuuksista nousevana kirjallisen ja suullisen kulttuurin rajankäyntinä tai kommunikaatiota koskevien ajattelutapojen muutosten kokeilulaboratoriona.

Verkkokeskusteluiden analyysissa voivat yhdistyä uudella lailla puhutun ja kirjoitetun kielien analyysitavat. Kun verkkokeskustelu on kirjoitettua tekstiä ja verkkoaineiston erityispiirteet on huomioitu ja rajat määritelty, voidaan tähän aineistoon käyttää mitä tahansa soveltuvaa lähestymistapaa.

2.2. Sisällönanalyysi

Tutkielmassani hyödynnän sekä sisällön erittelyä että lingvististä analyysiä luokitellessani kielikysymyksiä ja muita ajankohtaisia kielikommentteja omiin kategorioihinsa. Analyysiluvussa 4 käsittelen aluksi puheen ja kirjoituksen eroja, sitten oikeinkirjoituksen ongelmia ja lopuksi kielisukulaisuuteen ja sanastoon liittyviä kysymyksiä.

Varsinkin laadullista tutkimusta tehtäessä ollaan kiinnostuneita tutkittavaan ilmiöön liittyvistä sisällöllisistä merkityksistä, ei varsinaisesti sisältöjen esiintymistiheydestä. Aineistoon perehtyminen ja luokittelun kehittäminen tapahtuvat syklisesti. Luokittelukategoriat kehittyvät ja muotoutuvat sisällön keruun ja analyysin aikana, eli kategoriat ovat joustavia, koska uusia analyysiluokkia voi syntyä analyysin edetessä. Kvalitatiivinen aineiston analyysi on luonteeltaan eklettistä: ei ole yhtä ainoaa oikeaa tapaa tehdä luokittelukategoriat, eikä toiseen aineistoon kehitetty luokittelujärjestelmä sovi toisenlaiseen aineistoon. Käytännössä verkkotutkimuksessa jäykät määrälliset kategoriat ovat joutuneet antamaan periksi laadullisille ja liukuville määreille. (Hakala & Vesa 2013: 239.) Tutkimukseni kielenhuoltoilmiöitä ei siten voi analysoida ilman ajatusta vuorovaikutuksesta, interaktiivisuudesta. Analyysin sisältöluokat ovat syntyneet verkkoaineiston kielikeskustelujen pohjalta.

Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 105.)

Sisällönanalyysin ohella puhutaan joskus myös sisällön erittelystä. Tuomen ja Sarajärven (2002: 107–108) mukaan sisällön erittelyllä tarkoitetaan kvantitatiivista dokumenttien analyysia, jossa kuvataan määrällisesti jotakin tekstin tai dokumentin sisältöä. Tutkimusongelmasta riippuen voidaan esimerkiksi laskea tiettyjen sanojen esiintymistiheyttä dokumenteissa. Sisällön erittelyn tavoite on kuvailla aineiston ilmisältöjä ja tuoda olennainen esiin. Tavoite saavutetaan käymällä aineistoa järjestelmällisesti läpi ja jäsentämällä sen sisältö sellaisiin luokkiin, että joku toinen tutkija voi toistaa tutkimuksen samalla luokittelurungolla. Valitusta ilmiöstä tehdään havaintoja, ja tavoitteena on rakentaa kattava ja tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. (Hakala & Vesa 2013: 218, 220.)

Varsinkin 2000-luvulla yhdeksi merkittäväksi sisältöä tuottavaksi alustaksi ovat muodostuneet verkkokeskustelut, blogit ja muut sosiaalisen median foorumit, joista on tullut henkilökohtaista joukkoviestintää (Castells 2009: 55). Sisällön erittely on siten tutkimusmenetelmänä saanut uusia tutkimuskohteita. Viestintäteoreettisesti sisällön erittely nousee Harold D. Lasswellin tiedonsiirtoajatuksesta: kuka sanoo, mitä sanoo, minkä kanavan välityksellä, kenelle ja millä vaikutuksella. (Huhtala & Hakala 2007: 32–35; Hakala & Vesa 2013: 217.)

Tutkimuksessa huomio kiinnittyy lähettäjään aktiivisena toimijana ja lähetettävän sanoman sisältöön. Vastaanottajaa pidetään passiivisena osapuolena. Verkkokeskusteluissa viestintä on kuitenkin lähtökohtaisesti vuorovaikutteista ja yhteisöllistä. Viestintä ei näin muodosta verkkokeskusteluissa niinkään rituaalisia yhteisöjä, vaan toimii eräänlaisena kulttuurisena tiedonjaon alustana, jolta ideat ja ajatukset leviävät. (Peters 2000: 33–62; Hakala & Vesa 2013: 217–218.)

Sisällön erittelyn menetelmää voidaan käyttää analysoitaessa sellaisia valmiita aineistoja, joita ei alun perin ole tarkoitettu kyseistä tutkimusta varten (Tuomi & Sarajärvi 2002: 109–116.) Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, laadullisessa sisällön erittelyssä jo esimerkiksi jonkin sosiaalisen toiminnan muodon havaitseminen ja sen ymmärtäminen voivat olla tutkimuksen päämääränä. On muistettava, että laadullisella sisällön erittelyllä ei tavoitella yleistettävyyttä, vaan valitusta ilmiöstä tehtyjä havaintoja. Tausta-ajatuksena on, että tutkittavan ilmiön pohjalta voidaan saada suuntaa muita vastaavanlaisia tapauksia varten. Yleistyksiä ei tehdä suoraan aineistosta, vaan aineistosta tehdyistä tulkinnoista. (Hakala & Vesa 2013: 218–219, 222.) Verkkokeskustelu ei siis sisällönanalyysin näkökulmasta ole sen erityislaatuinen kuin mikään muukaan teksti. (Laaksonen & Matikainen 2013: 207–208.)

On huomattava siis, että analyysillä voidaan tarkoittaa niin laadullista sisällönanalyysia kuin sisällön määrällistä erittelyä ja näitä molempia voidaan hyödyntää samaa aineistoa analysoitaessa. Sisällönanalyysia voidaan jatkaa tuottamalla esimerkiksi sanallisesti kuvatusta aineistosta määrällisiä tuloksia. Aineiston laadullisessa sisällönanalyysissa aineisto pirstotaan ensin pieniin osiin, sitten käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen uudenlaiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Analyysi ja luokittelu perustuvat siten joko aineistoon tai valmiiseen teoreetiseen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 109–116.) Triangulaation periaatteen mukaisesti teen tässä tutkielmassa analyysin aineistoehtoisesti ja laadullisesti. Tutkimusaineistoa olen tarkastellut ja sen jälkeen jakanut kieliongelmat ja -kommentit erilaisiin luokkiin kielenhuollon normien näkökulmasta. Käsittelen analyysiluvussa 4 esimerkiksi oikeinkirjoitusta, verbejä, pronomineja ja sanantaivutusta omissa alaluvuissaan.

Analyysin ideana on saada kirjavasta ja toisinaan runsaasta tekstimassasta selkoa ja tarkastella tutkimusongelmien kannalta keskeisten seikkojen esiintymistä ja ilmentymistä teksteissä. Tutkielmassani painottuu aineiston osuus. Aineisto määrittää, millaiset ongelmat nousevat analyysiin ja mitkä eivät.

Sosiaalisen median verkkoyhteisössä ja keskustelupalstan keskustelulangassa, johon kaikki keskustelun havainneet pystyvät halutessaan osallistumaan, luodaan merkityksiä erilaisilla kommentikirjoituksilla. Merkitysten tulkintaan vaikuttavat esimerkiksi kulttuuriset konventionemme eli ne lukuisat, kirjoittamattomat normit, joihin meidät sosiaalistetaan ja joita noudatamme enemmän tai vähemmän tietoisesti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009: 113)

2.3. Kielikeskustelun teemoittelu ja luokittelu

Sisällönanalyysistä siirryn kieliongelmiin luokitteluun. Teemoittelu on hyvä, vaikkakin riskialtis tapa analysoida, sillä sitä tehtäessä ei välttämättä muisteta siihen kohdistuvia vaatimuksia. Teemojen tulisi olla tutkijan aktiivisen työskentelyn ja ajattelun avulla muodostettuja, ja ne tulisi purkaa auki perusteellisesti osoittaen teemojen tarpeellisuus ja keskeisyys aineistossa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009: 166.) Usein on paikallaan tiivistää

edelleen teemoittelunkin antia. Teemoittelusta on luontevaa edetä edelleen tyypittelyyn; aineistoa luonnehtivien tyyppien tai tyyppikertomusten muodostamiseen, jolloin saadaan vietyä analyysi yhä pidemmälle. Etenemissuunta voi kuitenkin olla myös toisinpäin: tyypeistä teemoihin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009: 166.)

Aikaulottuvuus on tässä tutkimuksessa tärkeässä roolissa verkkokeskustelujen etenemisessä. Pysin tutkimuskysymyksiäni lisäksi selvittämään, kuinka nopeasti verkkokeskustelun kysymykseen tai kommenttiin reagoidaan vastauksella. Kysymyksen muodolla ja eksaktiudella saattaa olla vaikutusta vastaajien vastausintoon. Vaikka kommenttien aikatiedot ja lähetysajat eivät varsinaisen kielenhuoltoneuvon kannalta olekaan merkityksellisiä, on mielenkiintoista tietää, missä ajassa verkkokysyjä saa kysymykseensä asiallisen ja kielenhuoltosuositusten mukaisen vastauksen.

Kielikeskustelut internetin keskustelupalstoilla elävät tutkimuksen teon jälkeen yhä omaa elämänsä. On tärkeää pohtia verkkokeskustelujen syntykontekstia: esimerkiksi millä sivustolla keskustelut käydään, onko yksittäinen keskustelu mahdollisesti syntynyt reaktiona johonkin ajankohtaiseen aiheeseen ja miten kaikki edellä mainittu vaikuttaa keskustelujen sisältöön. (Hakala & Vesa 2013: 224.)

Tutkimuksen teon aikana suomen kielen lautakunta päätti hyväksyä *alkaa tekemään* -rakenteen rinnakkain rakenteen *alkaa tehdä* kanssa. Normin muuttumiseen on verkkokeskusteluissa suhtauduttu tunnepitoisesti ja kommentteissa voidaan nähdä voimakkaitakin reaktioita ajankohtaiseen kieliaiheeseen. Jos tutkimus olisi tehty toisena ajankohtana, ei *alkaa tekemään* -rakenne olisi esiintynyt keskusteluissa näin taajaan.

Laajempaa selvitystä siitä, mitkä kieliongelmat ja kieliteemat nousevat esimerkiksi Suomi24-keskustelupalstan kielikeskusteluissa tai Facebookin sosiaalisen median kieleen keskittyvissä ryhmissä esille, ei ole tehty tyypittelemällä ja luokittamalla ongelmia luokkiinsa. Kielinormien merkitys on yhä olemassa, vaikka kielenhuolto on väljentänyt säännöstöään. Kielitoimisto eli Kotimaisten kielten keskuksen kielenhuolto-osasto vastaa suomen kielen huollosta. Toimisto toimii kielenhuoltoviranomaisena eli ohjaa ja kehittää suomen yleiskieltä. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2013b.)

Analyysiluku jakautuu erilaisiin teemoihin, jotka kattavat kielen erilaisia ilmiöitä. Käsiteltävät ortografiset aiheet nousevat tutkimusaineistostani, samoin sanan alkuperään liittyvät, etymologiset kysymykset. Analyysin tueksi etsin tietoa tutkimuskirjallisuudesta ja kielenhuolto-oppaista. Analyysiluvussa käsittelen seuraavia aineistosta esiin nousevia ortografisia ongelmia ja kielineuvoja vaativia kysymyksiä:

- foneemien ja grafeemien eroja
- yhdyssanat; yhteen vai sanaliitoksi, miten yhdyssanan osat taipuvat
- yhdysmerkin käyttö ja yhdyssanojen oikeinkirjoituksen osaamattomuus
- sanan taivuttaminen; astevaihtelu taivutettaessa, nimien taipuminen
- kongruenssi ja inkongruenssi
- erilaiset pronomini- ja konjunktio-ongelmat
- kielisukulaisuus ja sanojen alkuperä

Edustavuus ei ole verkkokeskustelun analysoinnissa välttämättä oleellinen seikka. Kun tutkimuksen tarkoituksena on saada selvyyttä maallikoiden kielineuvonnan onnistuneisuudesta ja tavoitteellisuudesta sekä affekteista kielen muuttumista ja sanastoa kohtaan, kysymykset keskustelijoiden ja maallikkoneuvojen sukupuolesta, iästä, sosioekonomisesta taustasta tai muusta edustavuudesta eivät ole kiinnostavia.

2.4. Fennistisiä tutkimuksia verkkosuomesta

Perinteinen sosiolingvistiikka tutkii puhuttua kieltä, puhutun kielen tilanteista ja sosiodemografista vaihtelua. Esimerkiksi sanomalehdissä ilmestyneitä artikkelijuttuja kielen normeista ja kielikeskusteluista on tutkittu pitkään.

Anne Mäntynen on tutkinut kielijuttuja ja keskustelua kielen normeista sanomalehdistössä väitöstutkimuksessaan *Miten kielestä kerrotaan? Kielijuttujen retoriikkaa* vuonna 2003. Mäntynen tarkastelee suomen kielen asiantuntijoiden kirjoittamia kielijuttuja sanomalehdissä ja toteaa, että tekstilajien tarkoituksena on korostaa sitä, että on tarpeen hallita kirja-kielen normit. Päämäärä on ylläpitää ja säilyttää kielenhuollon arvoja ja muistuttaa normien tärkeydestä. Lisäksi lehdet toivovat ajankohtaisia kirjoituksia, jotka käsittelevät kieltä. (Mäntynen 2003: 387, 389.)

Varsinkin uuden median myötä sähköpostit, tekstiviestit ja internet ja niiden kieli on alkanut kiinnostaa yhä useampia variaationtutkijoita. Lisääntynyt kiinnostus johtunee ensinnäkin siitä, että ei-normatiivinen kirjoittaminen on lisääntynyt ja monia puhutulle kielelle tyypillisiä äänne- ja muotopiirteitä esiintyy kirjoitetuissakin teksteissä. Toiseksi verkossa tapahtuva vuorovaikutus liikkuu kirjoitetun ja puhutun rajamailla. (Lappalainen 2012: 666.) Piirre ilmenee tutkimusaineistossani selvästi.

Viime vuosina internetin keskusteluja on hyödynnetty pro gradu -tutkielmissa enemmän. Internet-tutkimus on alue, jolla eri tieteenalojen tutkijat toimivat. Intressit, kiinnostukset ja yleisöt siis vaihtelevat. Tutkimusnäkökulmaan vaikuttaa väistämättä se, ajatteleeko tutkija internetiä viestintävälimeenä, virtuaalisena tilana, palvelualustana, teknologiana tai ajatteleeko hän sen olevan näitä kaikkia. (Suominen 2013: 128; Aula, Matikainen & Villi 2006: 10–11.) Kielenhuoltokeskusteluissa verkkoympäristön voi tunnistaa sekä viestintävälimeeksi että palvelualustaksi. Keskusteluun lähetetty viesti tai kysymys synnyttää jatkokeskustelua ja esitettyyn kysymykseen uusia vastauksia ja kommentteja.

Kati Tiensuun pro gradu -tutkielma käsittelee välimerkkien käyttöä IRC-keskustelussa. IRC-keskustelut muistuttavat kasvokkaiokeskustelua, johon ei voida suoraan soveltaa kielenhuollon sääntöjä. Tutkimus osoittaa, että välimerkkien käyttö on keskustelussa hyvin vaihtelevaa. Sama kirjoittaja saattaa vaihdella käyttötapoja jopa saman puheenvuoron sisällä. Paikoitellen välimerkkien käyttö vaikuttaa sattumanvaraiselta. Enimmäkseen välimerkkejä käytetään kuitenkin huolellisesti tekstin jaksottamiseen. Osittain noudatetaan kielenhuollon sääntöjä, osittain otetaan kouluopetuksesta tutut välimerkit uudelleen käyttöön ja osittain kehitetään aivan uusia välimerkkejä, kun vanhoista ei löydy sopivaa ilmaisuvälinettä. (Tiensuu 2008: 65.)

Verkkokeskustelijoiden käsityksiä rajageminaatiosta on selvittänyt opinnäytetyössään Jenni Nikkinen-Piraccini. *Keskustelua hernekeitosta, verkkokeskustelijoiden käsityksiä rajageminaatiosta* -tutkimuksen menetelmänä on ollut kansanlingvistinen tutkimussuuntaus, joka tutkii ei-lingvistien kielellisiä asenteita. Tutkielmassa on haluttu selvittää esimerkiksi sitä, minkä äänneiden rajageminaatiotapaukset verkkokeskustelijat tunnistavat parhaiten, millaisia mielteitä rajageminaatio herättää ja ylipäättään, miten rajageminaatio tunnistetaan omaksi kielenilmiökseen. Aineisto on saatu kerättyä Google-hakukoneella, kun hakutoimintojen jälkeen tutkija on etsiytynyt eri keskustelupalstoille, joilla kielestä keskustellaan. (Nikkinen-

Piraccini 2011: 1–2.) Nikkinen-Piraccini on rajannut aineistonsa ulkopuolelle sellaiset keskustelupalstat, joilla kielitieteellistä koulutusta saaneet kirjoittajat ovat pääosissa. Rajagemi-naatiota verkkokeskustelijat kuvaavatkin monin eri tavoin. Ilmiöstä puhutaan ”tuplauksena” tai ”kahtena konsonanttina”. Lisäksi verkkokeskustelijoiden käyttämässä terminologiassa näkyy kaikuja kouluopetuksen ja kielioppaiden käsitteistöstä. (Nikkinen-Piraccini 2011: 93.)

Piia Joronen (2007) on tutkinut *Ärsyttävä kieli* -tutkielmassaan puhekieleen kohdistuvia af-fektisia kannanottoja Ilta-Sanomien verkkokeskustelusta. Monet kieleen liittyvät seikat he-rättävät kielikeskustelujen osallistujissa ärtymystä. Usein puhutaan yksittäisistä sanoista tai fraaseista: partikkeleista, muoti-ilmauksista tai slang- ja kirosanoista. Joronen toteaa verk-koaineistostaan, että tavalliset kielenkäyttäjät pitävät kaikenlaisia kielen muutoksia pahoina, huolestuttavina ja pelottavina. Kirjoituksista näkyy osallistujien käsitys kirjakielen ensisijai-suudesta puhuttuun kieleen nähden. Esimerkiksi sanastossa sanojen muuttuneet merkitykset häiritsevät keskustelijoita, ja monien sanojen ärsyttävyyttä selitetään sillä, että sanat ovat kirjakielessä turhia. (Joronen 2007: 92–93.)

Riikka Heimala-Lindqvist on tutkinut opinnäytetyössään yhden keskustelufoorumien kielel-listä variaatiota. Variaation osalta on havaittavissa, että keskusteluissa normitetun kirjakie-len mukaiset ja puhekielestä lainautuneet piirteet toimivat erilaisissa tehtävissä. Kirjakielisiä käytetään asiallisissa ja virallissävyyteisissä viesteissä, kun taas puhekielen piirteiden avulla keskustelijat ilmaisevat epävarmuutta ja humoristisuutta ja pehmentävät ilmaisua ongelma-viesteissä. Heimala-Lindqvist toteaa, että verkkoteksteissä variaatiota selittävät muun mu-assa koodinvaihto ja tilanteinen vaihtelu. Lisäksi puhekielestä lainautuneilla piirteillä on keskustelussa negatiivinen leima. (Heimala-Lindqvist 2010: 95.)

Taru Viinikaisen väitöstutkimus on selvittänyt nimikekonstruktioita ja nimikkeen taipumista lehtikielessä 1900-luvulta 2000-luvulle. Aihe, jossa on selvitetty titteliin, arvonimien ja muiden nimien taipumisesta, on kiinnostava, sillä kyse on kielenhuollon kysymyksestä, joka on tuottanut päänvaivaa sekä kielenkäyttäjille ja kielenhuoltajille. Kielenkäyttäjillä on ollut jo pidempään taipumus jättää nimikkeet taivuttamatta, ja siksi Viinikaisen tutkimukselle on myös käytännön tilausta. Viinikaisen väitös on tutkimus kielenhuollosta ja sen historiasta. Väitös koskettelee kieliopin kuvauksen ja kielen normittamisen välistä suhdetta. Samalla se keskustelee kielenhuollon oppaiden ja ohjeiden kanssa ja jatkaa fennistiikassa vähäistä kie-lenhuollon tutkimusta. (Mäntynen 2011: 273–274.)

Ennen kuin analysoin internetin kielikommentointia, esimerkiksi maallikoiden antamia kielineuvoja ja niiden onnistuneisuutta, on kuvailtava nykyistä kielenhuoltoa. Mitä kielenhuolto tarkoittaa, ja mitä se käytännössä on nykysuomessa? Sen jälkeen voin analysoida niitä ongelmia, joita kielenkäyttäjät kysyvät sosiaalisen median Yhdyssana on yhdyssana -palstalla ja Suomi24-yhteisön Kielet ja käännökset -keskustelussa. Millaiset arjessa ilmenevät kielenkäytön ongelmat saavat kysymään neuvoa? Millaiset ajankohtaiset kieliteemat nousevat keskusteluissa puheenaiheiksi?

3. KIELENHUOLTO JA KIELIKESKUSTELU VERKOSSA

3.1. Mitä kielenhuolto on?

Koska kielenhuolto on tutkimuksen keskeinen termi, on syytä selvittää, mitä kielenhuolto merkitsee. Kielitoimiston sanakirjan mukaan *kielenhuolto* on kielen järjestelmän ja kielenkäytön ohjailua suosituksin (KS s.v. *kielenhuolto*). Kielenhuollossa puututaan siis kielen eritasoisiin rakenteisiin ja kielen soveltamiseen erilaisissa tilanteissa.

Kielenhuolto on uudehko termi: 1960-luvulle asti käytettiin nimitystä *oikeakielisuus*. Sana *kielenhuolto* alkoi vakiintua käyttöön vasta 1950-luvulta alkaen. Sitä edelsivät sanat *oikeakielisuus*, *kielenpuhdistus* ja *kielenvaalinta*. Termien historia kertoo myös toiminnan sisällön vähittäisestä muuttumisesta. (Kolehmainen 2010: 24–25.)

Kielenhuolto voidaan nähdä kokonaisuutena, johon kuuluvat *kielen rakenteiden tarkastelu*, *tekstinhuolto* tai *kielen aseman huolto*. Kielenhuollossa kuvataan kielenkäyttöä ja annetaan siitä kuvausten perusteella mahdollisimman tarkoituksenmukaisia ohjeita. Koska kielenkäyttö vaihtelee tilanteittain sekä teksti- ja tyyllilajeittain, kielenhuolto antaa tietoa erilaisten tilanteiden kielenkäytöstä ja myös kielessä tapahtuvista muutoksista ja suosituksia, jotka liittyvät niihin. (Kotimaisten kielten keskus 2013a.)

Kielenhuollon suositukset ja ohjeet pyrkivät opastamaan ennen kaikkea asiatyylisen yleiskielen käyttöön. Käytännössä sanoja *suositus*, *ohje* ja *neuvo* käytetään kielenhuollon yhteydessä sekaisin, mutta niitä voidaan käyttää myös erottamaan ohjailevan toiminnan erilaista kattavuutta ja käyttötarkoitusta. Mainitussa tilanteessa *suositus* tarkoittaa suunnilleen samaa kuin *normi* tai *sääntö*. Se on yleispätevä sääntö, jonka voi antaa tai vahvistaa siihen valtuutettu elin. Suomessa virallisellakaan kielenhuoltoelimellä, kuten Kotimaisten kielten keskuksella ja sen kielenhuolto-osastolla, ei ole määräysvaltaa. Nykyisin puhutaan pikemminkin *suosituksista* kuin *säännöistä* tai *normeista*. (Kankaanpää 2013: 5.)

Kielen rakenteiden huollossa tarkastellaan ja ohjailaan kirja- ja yleiskieltä, sen rakenteita, sanastoa ja nimistöä. Työvälineitä ovat kielenhuollon tiedotuslehdet, oppaat, ohjailevat ar-

tikkelit, sanakirjat ja luennot. Ohjeissa pyritään yksinkertaisuuteen ja selkeyteen. Suositukset pyritään laatimaan sellaisiksi, että kaikkien kielen käyttäjien on mahdollisimman helppoa soveltaa niitä käyttötarkoituksiinsa. (Kotimaisten kielten keskus 2013a.)

Tekstinhuollossa puolestaan tarkastellaan kielenkäyttöä tilannekohtaisesti ja yritetään muokata tekstejä mahdollisimman hyvin omiin tarkoituksiinsa sopiviksi. *Kielen aseman huollosta* on kyse silloin, kun seurataan kielen kehitystä ja tehtäviä yhteiskunnassa ja pyritään vaikuttamaan kieliyhteisön asenteisiin kielipoliittisilla kannanotoilla. (Kotimaisten kielten keskus 2013a.)

Vesa Heikkinen ja Harri Mantila (2011: 25) toteavat, että kieleltä edellytetään herkästi puhuttautta, kunnollisuutta ja säännönmukaisuutta. Monet ovat myös huolissaan kielen kohtalosta pystymättä erittelemään, mistä huoli kumpuaa. Kielen rappiopuheelle on kuitenkin osoitettavissa muutamia syitä. Vierias vaikutus on lisääntynyt, lainattu sanasto kasvaa ja yleistyy ja se huomataan hyvin. Myös julkisuudessa käytetty kieli sisältää enemmän variaatiota kuin aikaisemmin. Julkisuudessa kuulee ja näkee entistä enemmän kielenkäyttöä, joka vielä hiljattain tuomittiin mauttomaksi ja rumaksi. (Heikkinen & Mantila 2011: 26–27.)

Mantilan (2007: 5) mukaan suomen yleiskielen muotoon voivat vaikuttaa Kotimaisten kielten keskuksen Kielitoimisto, sen luottamuselin suomen kielen lautakunta ja koko suomen kieltä käyttävä kieliyhteisö. Kunkin instituution mahdollisuudet ovat erilaiset. Jos puhutaan oikeinkirjoitusopista eli sellaista seikoista kuin mikä kirjoitetaan isolla ja mikä pienellä alkukirjaimella, miten välimerkkejä käytetään ja miten sanoja lyhennetään, on virallisilla kielenhuollon instituutioilla mahdollisuus vaikuttaa julkiseen kielenkäyttöön. Suomessa kielenhuoltokulttuuri toimiikin yleensä hyvin, ja koulutetut suomalaiset osaavat yleensä kirjoittaa kohtuullisen hyvin.

Kielitoimisto, virallisesti Kotimaisten kielten keskuksen kielenhuolto-osasto, vastaa suomen kielen huollosta. Kielitoimisto tunnetaan tämännimisenä jo perustamisestaan lähtien eli vuodesta 1945. Lisäksi se toimii kielenhuoltoviranomaisena eli ohjaa ja kehittää suomen yleiskieltä ja antaa ohjeita ja neuvoja kielenkäyttöön liittyvissä kysymyksissä. (Kotimaisten kielten keskus 2013b.) Kielitoimisto palvelee kielikysymyksissä neuvontapuhelimessaan arkisin aamupäivisin kello 9–12. Puhelimessa vastataan suomen kielen käyttöä koskeviin kysymyk-

siin. Monet puhelimessa esitetyistä kysymyksistä ovat kuitenkin sellaisia, että niihin voi löytyä vastaus esimerkiksi kielenoppaista, sanakirjoista tai internetistä Kielitoimiston omilta sivuilta. (Kotimaisten kielten keskus 2013b.) Kielitoimiston kysytyimmät aihepiirit ovat kysyjillä olleet iso ja pieni alkukirjain, yhdyssana vai sanaliitto, välimerkit, vierassanat, taivutus ja lauserakenne, merkitys, sanat ja lyhenteet. (Kotimaisten kielten keskus 2014.)

Vuonna 2009 Kielitoimiston neuvonta järjesti asiakaskyselyn, jossa vastaaja saattoi luokitella esittämänsä kysymyksensä monesta näkökulmasta. Kielikysymyksiä voikin luokitella monella eri tavalla. Esimerkiksi kohtaan ”sanavalinta” on voinut merkitä tyyliin liittyviä kysymyksiä. Kuitenkin valtaosa kielikysymyksistä on koskenut oikeinkirjoitusta: yhdyssanaa, alkukirjainta, välimerkkiä ja vierassanan asua. Toisaalta monet oikeinkirjoitusta koskevat kysymykset voidaan luokitella muihinkin ryhmiin. Esimerkiksi yhdyssanakysymykset sivuavat merkitystä, niihin vaikuttavat hahmotus ja käsitteellistäminen ja joskus yhteen ja erilleen kirjoittamisen ratkaisee lauserakenne. (Eronen 2010: 17.)

Vuoden 2009 asiakaskysely kuitenkin paljastaa, että neuvonnan tarve on edelleen suuri. Kielitoimisto saa puhelinneuvonnan kautta soittajilta arvokasta tietoa siitä, millaiset kieliasiat kulloinkin ovat ajankohtaisia. Esille tulleista kysymyksistä nousee sekä yksittäisiä että laajempia sana-, nimi-, termi- ja normikysymyksiä. Mainittujen kysymysten pohdinta voi vaikuttaa Kielitoimiston sanakirjan ja Kielitoimiston oikeinkirjoitusoppaan päivittämiseen. (Eronen 2010: 19.)

Tämän tutkimuksen verkkokeskusteluaineistossa kysytyin aihealue eivät ole välimerkit eivätkä isot ja pienet alkukirjaimet. Verkkokeskusteluista kerätyssä tutkimusaineistossa keskustelijat pohtivat paljon merkityksiä, kuten yhdyssanan ja sanaliiton tuottamaa eroa. Lisäksi sanantaivutukseen liittyvät ongelmat nousevat usein esille. Ajankohtaista kielikeskustelua on herättänyt myös *alkaa tekemään* -rakennetta koskevan suosituksen muutos helmikuussa 2014.

Kun kyseessä ovat sanojen merkitykset, niihin latautuneet arvot ja asenteet, virallisen kielenhuollon mahdollisuudet ovat rajalliset. Merkitykset syntyvät käytössä, eikä mikään mahti pysty säätelemään niiden laajenemista, supistumista ja vaikkapa kuvalliseen käyttöön siirtymistä. Tällöin valta on kieliyhteisön käsissä. Kielenhuolto seuraa tilannetta, ja vakiintuneet

tai yleistyneet merkitykset kirjataan sanakirjoihin ja kielenkäytön oppaisiin. (Mantila 2007: 5.)

Monet kielenhuollon murheet ovat pysyneet sitkeästi elossa kaikista torjuntapyrkimyksistä huolimatta, koska niille on ollut selvä tarve eivätkä tilalle ehdotetut suositussanat ole saaneet kielenkäyttäjien hyväksyntää. Siksi ne ovat pysyneet kielenhuoltokeskusteluissa pinnalla vuosikymmenestä toiseen. Suhtautumisessa johdosten kieliopilliseen oikeellisuuteen on kielenhuollossa tapahtunut muutos väljempään suuntaan. Miksi pitää yllä väkisin vain joidenkin sanojen torjunnan perinnettä? Jos sanat palvelevat selvää tarvetta ja ovat laajasti käytössä, ei niitä ole syytä torjua vain muodostustavan perusteella. (Kolehmainen 2012: 17.)

Kielenhuolto voi tietenkin antaa suosituksia ja virittää keskustelua niistä asenteista, joita kielenkäyttö heijastaa ja pitää yllä. Esimerkiksi erilaiset kielenhuollon oppaat ja kieliopit antavat kielenkäyttäjille tietoa, jota voi soveltaa käytännön kieliongelmiin. Muun muassa Kielitoimiston julkaisema oikeinkirjoitusopas antaa virallisen kielenhuollon suositukset esimerkiksi välimerkeistä, lyhenteistä, yhdyssanoista ja alkukirjaimen valinnasta. Oppaaseen kirjatut esimerkkiohjeet ovat yleistajuisia ja suunnattu kaikille kielenkäyttäjille. Kieli kuuluu kaikille, ja niinpä kielenhuollon ohjeissa pyritään yksinkertaisuuteen ja selkeyteen. Suositukset pyritään laatimaan kielenhuollossa sellaisiksi, että kaikkien kielenkäyttäjien on mahdollisimman helppoa soveltaa niitä omiin käyttötarkoituksiinsa. (Kotimaisten kielten keskus 2013a.)

Kieli elää käytössä, ja siksi se luonnostaan vaihtelee tilanteittain esimerkiksi tarkoituksen ja tilanteeseen osallistuvien mukaan. Kielenhuollon tehtävänä on seurata kielen ja kielenkäytön vaihtelua ja muutosta ja antaa ohjeita eri tilanteeseen sopivasta kielenkäytöstä. Toisaalta kielenhuolto myös yrittää hallita vaihtelua ja muutosta niin, että käytettävä olisi edes jossain määrin yhteinen ja vakiintunut kielimuoto; tällaista kielimuotoa on ollut tapana nimittää *yleiskieleksi*. Hallintapyrkimyksestä aiheutuu jännitteitä: aina on toisaalta niitä, joiden mielestä kielenhuolto sallii liikaa vaihtelua ja muutosta, ja toisaalta niitä, joiden mielestä kielenhuollon normit ovat liian tiukkoja ja hitaasti muuttuvia. (Maamies 2007: 6.)

Mantila (2002: 4) toteaa, että kielenhuollon periaatteita ovat vanhastaan olleet suomalaisuus, rakenteen symmetrisyys, johdonmukaisuus, vakiintuneisuus ja yleisyys. Kansainvälisen kanssakäymisen myötä erityisesti suomalaisuuden periaate on vaatinut uudelleenarviointia.

Kielenhuollon tehtäviä pohtiessaan Osmo Ikola on puolestaan todennut, että kielenhuollon painopisteet vaihtuvat yhteiskunnan kielenkäytön muuttumisen seurauksena ja esimerkiksi 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa kielenhuollossa keskeisellä sijalla oli purismi, joka suuntautui ennen kaikkea svetisismejä vastaan. (Ikola 1994: 3–6.)

Harri Mantilan (2010: 201–202) mukaan oikeinkirjoitusoppia pitää käsitellä omalakisena asianaan, koska sen käytänteet perustuvat pelkästään sopimuksiin. Kieli itsessään ei anna vastausta siihen, että *Opetushallitus* kirjoitetaan isolla, mutta *opetusministeriö* pienellä alkukirjaimella. Varsin yleisiä ovat nykyään yhdyssanaongelmat. Kun on totuttu lukemaan englanninkielisiä vähäyhdyssanaisia tekstejä, ei enää hahmoteta suomelle tyypillistä yhteen kirjoittamista vaan yhdyssanoja kirjoitetaan englannin mallin mukaisesti sanaliitoiksi. Usein teksteissä näkyy muutakin oikeinkirjoitusvälinpitämättömyyttä. Sopimuksenvaraiset normit koskevat oikeinkirjoitusjärjestelmäämme ja yhteisiä merkintätapoja, kuten yhteen ja erilleen kirjoittamista. (Heikkinen & Mantila 2011: 131, 166.)

Kielenhuoltotyön painopiste on muuttunut niin, että kielen normituksen sijasta yhä enemmän korostuu tekstinhuolto: miten kirjoittaa laadukkaita, tilanteen ja lukijan huomioon ottavia tekstejä. Tekstin kirjoittajat usein etsivät tekstiinsä sävyiltään sopivinta sanaa tai merkitykseltään yksiselitteisintä rakennetta tai pyytävät apua tekstinsä jonkin oikeinkirjoitusongelman ratkaisuun. Esimerkiksi Kielitoimistosta kysytään yhä enemmän vastineita vieras-kielisille termeille. On otettava kantaa siihen, milloin vieras vaikutus hyväksytään ja milloin sitä pyritään vähentämään. Myös oikeinkirjoituksessa ja tekstien rakenteissa muiden kielten ja kulttuurien käytännöt vaikuttavat suomalaisiin kirjoitustapoihin. (Maamies 2007: 7.)

Heikkinen ja Mantila korostavat kirjassaan *Kielemme kohtalo*, että syytä huoleen suomen kielen tulevaisuudesta ei ole. Kieli pysyy elinvoimaisena eikä ole lähelläkään kuolemaa. Uhkia on toki olemassa. Englanti vaikuttaa suomen kielen sanastoon, nimistöön ja rakenteeseen ja koko kielenkäyttökulttuuriin ja maailman kokemiseen. Sen vaikutukset eivät ole kuitenkaan pelkästään kielteisiä, sillä esimerkiksi lainasanat monipuolistavat ja rikastuttavat kieltä. Huolestuttavaa on sen sijaan se, että englanti on jo kaventanut suomen käyttöalaa eri tieteenaloilla ja alakulttuureissa. Koska kieli on osa kansallista identiteettiä, sen käyttöalan kapeenemisen mukana myös kulttuuri köyhtyy. (Paananen 2011: 37.)

Useat maallikot odottavat tarkkaan määriteltyjä ohjeita siitä, miten kieltä tulisi käyttää. Aika ajoin tuntuu siltä kuin Suomessa olisi vallalla uskomus, että lähes kaikista asioista olisi olemassa virallinen kielenhuollon kanta eli Kielitoimiston tai suomen kielen lautakunnan kanta, määrittäminen tai ohje siitä, mikä tämän tai tuon sanan tyyliarvo ja kelpoisuus on. Kielentutkijat puolestaan tekevät mielellään selvän pesäeron kielenohjailuun. Tutkijat muistuttavat, että he eivät ota kantaa virheisiin eivätkä anna ohjeita. Niinpä kielikeskustelua käydään melko yksipuolisesti. Kielentutkijat, -huoltajat ja maallikot keskustelevat kukin tahoillaan. Maallikot syyttelevät kielenhuoltajia ja tutkijoita lehtien palstoilla milloin leväperäisyydestä, milloin väärästä tiukkuudesta. (Hiidenmaa 2003: 44–45)

3.2. Kielenhuollon periaatekeskustelu ja kieli-ideologiat

Kielenhuollon keskustelussa peruskysymys kuuluu, huolletaanko kieltä kielen rakenteesta katsoen vai sen käyttöä silmällä pitäen. Vaihtoehtojen taustalla on vastakkaiset kieli-ideologiat: kieli on joko ideaalinen ja omalakinen symmetrinen järjestelmä, jonka selkeyttä, puhtautta ja alkuperäisyyttä tulee vaalia, tai sitten kieli on kommunikaation väline, jonka ohjailussa painottuvat sosiaaliset, kulttuuriset ja vuorovaikutukselliset tekijät. Tällöin spontaanisti käytöstä nousevat kielenkäytön tavat ovat hyväksytyjä, vaikka rikkoisivat rakenteen symmetriaa ja alkuperäisyyttä vastaan. (Mantila 2010: 179.)

Aikaisemmin 1980- ja 1990-luvun kielenhuollon periaatetta koskevassa keskustelussa esimerkiksi Pentti Leino on kritisoinut kielenhuollon traditionalismia vastaan. Leino (1989: 555–556) kysyy, millaisin perustein kielenhuolto tekee ratkaisunsa ja millainen näkemys sillä on kielen grammaattisesta rakenteesta, siis kielijärjestelmästä. Kritiikki kohdistuu kielenhuollon tiukkaan normittamiseen. Kielenhuollon kannalta ongelma on, että yhteiskunnan tarpeita palveleva kielimuoto ei pysähdy paikalleen, vaan se muuttuu koko ajan, ja tätä prosessia on ohjailtava. Koska hallittu muutos on hallitsematonta turvallisempi, kielenhuolto on yhtä tarpeellista kuin aikaisemminkin. Kysymys on pitkälti siitä, kuinka pitkälle kielenhuollon kontrolli tulisi ulottaa.

Koska kielenhuolto on ollut tiukkaa normittamista, on kieli ollut kuin luonnonsuojelualue, jossa kävijät ovat vieraita eikä heillä ole omia oikeuksia. Kirjoitetun yleiskielen pitäisi paremminkin olla kansallispuisto, jossa kulkijat eivät voi tehdä mitä tahansa, mutta he voivat

vaeltaa vapaasti, valita omat reittinsä ja etsiytyä haluamiinsa kohteisiin. Kielenhuollon esittämät perustelut ovat ymmärrettävästi usein keskenään ristiriitaisia, eikä niitä voida johtaa selkeistä lingvistisistä periaatteista. Kannanoton saattaa viime kädessä määrittää kielenhuoltajan asennoituminen. (Leino 1989: 566.)

Heikki Paunonen (1996: 549–553) on ottanut kantaa yleiskielen ja puhekielen työnjaon muuttumiseen. Hän toteaa, että suomalainen kieliyhteisö elää dynaamista kehitysvaihetta, joka ainakin osittain on reaktio kirjakieltä ja siihen perustunutta puhuttua yleiskieltä uhkaamassa olleelle kaavoittumiselle ja jäykistymiselle. Paunonen puolustaa myös prestiisinvas- taisuutta ottamalla esiin sellaisia kielenkäytön seikkoja, jotka perustuvat tarkkaan ja tiuk- kaan normittamiseen, että niitä on vaikea kenenkään hallita. Paunosen radikaalein ehdotus on, että kirjakielessä voitaisiin hyväksyä enemmän variaatiota, jolloin puhekielen ja kirjoit- tetun yleiskielen ero ei pääse liian suureksi. Jos muutokset ilmenisivät kirjakielessä hitaam- min, kieliyhteisö ehtisi tottua niihin (Paunonen 1996: 553).

Suomen kielen huollossa käyttöperiaate on aina ollut keskeinen. Maamies ja Räikkälä (1997: 275) toteavat, että normitus kulkee jonkin verran käytön jäljessä. Jos jokin normi ei vastaa käyttöä, normia tarkistetaan, ja tässä työssä keskeinen asema on suomen kielen lautakun- nalla. Vakiintunutta yleiskieltä ei voi kuitenkaan muuttaa nopeasti, koska silloin kieliyhtei- sön jäsenet eivät enää tunne yleiskieltä omakseen. Maamies ja Räikkälä näkevät, että kie- lenhuolto ei ole niin jäykkää ja traditionaalista, kuin on annettu ymmärtää, sillä moderni kielenhuolto ymmärtää variaation.

Harri Mantila (2010: 194) nostaa keskeisiksi kielenhuollon taustaideoiksi vuorovaiku- tuksen, demokratian ja identiteetin. Vuorovaikutusperiaate tarkoittaa kielen vuorovaikutuk- sellisen ja sosiaalisen funktion ymmärtämistä sekä toisaalta tämän otteen pitämistä käytän- nön kielenhuoltotyössä. Yleiskielen on toimittava yksilön yhteiskunnallisen osallistumisen välineenä, ja toisaalta sen on palveltava koko kieliyhteisön tarpeita demokratiaperiaatteen mukaisesti. Lisäksi kieli on olennainen osa identiteettiä, niin yksilöllistä kuin kollektiivista- kin, ja myös sitä kautta määräytyvät monet kielenhuollon käytännölliset ratkaisut.

Internetin kirjoitettu kieli voi olla ulkoasultaan puheenomaista, ja tutkimusaineistossa kie- lllisten normien puute näkyy useissa keskustelupuheenvuoroissa selvästi. On osin ironista,

että tutkimusaineiston keskusteluissa rikotaan normitettua kielenhuoltoa esimerkiksi jättämällä suuret alkukirjaimet tietoisesti pois, kuten seuraavassa katkelmassa 6:

- (6) KO: *ihan pakko nipottaa. Suomenkieli lienee kuitenkin yhdysana, eikö totta?*
 (Tuulia 3.2.2014 19:52)
 > **ihan > Ihan**
 > **Suomen kieli (virkkeen alussa Suomen kieli, muuten suomen kieli)**

Oikeinkirjoitusnormit eivät näyttäyty verkkokeskustelussa sellaisena kuin muussa kirjoitetussa kielessä. Epämuodollisessa verkkokirjoittamisessa iso alkukirjain jää usein pois paitsi käyttäjänimestä, myös muista nimistä sekä virkkeiden alusta, kuten Tuulian kirjoituksessa ilmenee. Erikoismerkkejä käytetään kuvallisina jonoina, hymiöinä, rytmittämässä tekstiä ja selventämässä sen merkitystä. Toisaalta monissa verkkoyhteisöissä rakentuu uusia, yhteisön ulkopuolisille vieraita sanoja ja kirjoittamisen tapoja.

Analyysiluvussa käsittelen seuraavaksi esimerkiksi ortografisia oikeinkirjoitukseen liittyviä ongelmatapauksia. Oikeinkirjoitusoppiin kuuluvat esimerkiksi isot ja pienet alkukirjaimet ja yhdysanat, yhteen ja erikseen kirjoittaminen sekä välimerkkien käyttö. Analyysiluvussa pureudun myös muihin morfologisiin ongelmakysymyksiin ja ajankohtaisiin kielikeskusteluihin. Kunkin alaluvun päätteeksi pohdin, millainen ideologia vaikuttaa kielenohjailuun ja maallikoiden kielineuvontaan ja kommentointiin. Analyysiluvun päättää sanojen syntyperää pohtiva etymologiajakso sekä kieliaineistosta esiin noussut kielisukulaisuuden määritelmä. Kielisukulaisuuden vakuudeksi ei riitä sanojen lainaaminen naapurikielestä.

4. VERKKOKYSYMysten JA -KOMMENTTIEN ANALYYSI

4.1. Puheen muutos

Kielenhuolto ei ohjaa puhekieltä, vaikka puhuttu kieli saattaa olla lähellä kirjoitettua yleis-kieltä. Puhuttu kieli kuitenkin vaikuttaa kirjoitettuun kieleen ja sen normeihin, ja toisaalta kirjoitettu kieli vaikuttaa puhekieleen. Suomen kieltä ei puhuta niin kuin kirjoitetaan, vaikka joku kielenkäyttäjä saattaa niin luulla.

Puheen ja kirjoituksen yksi perusero on perinteisesti ollut se, että puhetta ei ole yleensä pyrittä normittamaan virallisesti kuten kirjoitettua kieltä. Toki aina on ollut heitäkin, jotka kai- paavat norminmukaisuutta myös puhutulta kieleltä. (Heikkinen & Mantila 2011: 142.) Kysyjä Joonas osoittaa tekstiesimerkissä 7, että varsinkin puheen prosodia on muuttunut aikojen saatossa. Viimeaikainen puhe-suomen kehitys ei miellytä kysymykseen jättäjää esimerkissä 7:

(7) KY: *Onko suomen painotus oikeasti muuttunut yhden sukupolven aikana vai onko kyse vain kuvitelmasta, jonka mukaan ennen oli toisin kuin nyt? Onko kyse pelkästään normatiivisuudesta?* (Joonas 5. helmikuuta kello 1:52)

V: *Puheen painotus on selvästi muuttunut, ainakin television sääproteetat painottavat yhdyssanan jälkimmäisen sanan alkutavua omituisesti, kuin he olisivat epävarmoja kuuluuko se yhteen vai erikseen.* (Jaakko 5. helmikuuta kello 2:20)

KO: *Omasta mielestäni kirjoitan kirjakieltä, mutta rakastan eri murteita (tosin joitakin inhoan). On kai sama asia kirjoittaa oikein kirjakieltä, puhekieltä ja murretta? Itseäni inhottaa suomen kielen rappio ja puhetapa; intonaatio, yhdys-sanat, niinku.. Murreilmaisut eivät mielestäni ole rappio. Pitäkää kiä- lenne, tarkkailen takavasemmalta.* (Jani)

Tekstiketjussa 7 kiinnitetään huomiota suomen puhekielen muutokseen. Joonas uskoo puhekielen intonaation muuttuneen yhden sukupolven aikana. Samanlaisen havainnon on teh-

nyt Jaakko, ja hän kiinnittää huomiota yhdyssanojen jälkiosan painotukseen. Jania puolestaan inhottaa suomen rappio ja puhetapa. Puhuttu ja kirjoitettu kieli esitetään usein vastakkaisina. Todellisuus on kuitenkin vielä moninaisempi: molemmat jakautuvat useisiin tekstilajeihin, joista jotkin ovat lähempänä ja toiset kauempana toisistaan. Joustava kielimuoto edellyttää joustavaa kielenhuoltoa. (Voutilainen 2012: 13.)

Esimerkiksi Nikolain kirjoittamasta väittämästä 8 havaitaan närkästyminen kielimuotojen sekamelskaan.

(8) KO: *Joko kirjoitetaan kirjakieltä tai sitten kaikki murteella, mutta noita kahta ei sekoiteta.* (Nikolai 31. tammikuuta kello 23:31)

Aika ajoin törmää väittämään, että suomea kirjoitetaan niin kuin puhutaan: yhtä äänettä vastaa keskimäärin yksi kirjain ja pitkää äännettä merkitään kahdella kirjaimella. Sanottu pitää kohtalaisen hyvin paikkansa yleiskielen mukaisesta suomesta. Kaikille äännteille ei kuitenkaan ole edes omaa kirjoitusmerkkiä. Kirjoitusmerkitön tapaus on muun muassa sanoissa *kenkä* ja *kengät* esiintyvä *äng*-äänne. (Korhonen 2007: 27.)

Viimeisten parinkymmenen vuoden aikana kirjoitettu suomen kieli on kokenut suurempia mullistuksia kuin aikoihin, sillä internet ja muu uuden median kirjoittaminen ovat tuoneet kirjoitetut tekstit jokapäiväiseen elämäämme aivan uudella tavalla. Ennen kirjakielen asema oli selkeä: kaikelta julkisesti kirjoitettavalta, poikkeuksena ehkä mainokset, voitiin vaatia kirjakielen normien noudattamista, mutta nykyään valintaa kirjakielen ja ei-kirjakielen välillä ei ole helppo tehdä. (Kotilainen 2009: 59.)

Vierassanoissa on enemmältikin vaihtelua. Erilaisia kirjoitustapoja saatetaan ääntää samalla tavoin: *pizza* ja *pitsa*, *cafeteria* ja *kafeteria*, *Åland* ja *Oolanti*. Omanlaistaan miettimistä vaativat vierasperäiset sanat, joiden ääntämys voi selvemminkin poiketa yleiskieleen suosittelusta kirjoitusasusta. Toisaalta kirjoitusasu on kyllä saattanut ohjata ääntämystä, esimerkiksi *oni-*, *ori-*, *oli-*loppuiset moni ääntääkin kirjoitussuosittelusten mukaisesti lyhyt-*o*:llisina. *makaroni* (pro *makarooni*), *hormoni* ja *meloni*. Kirjoitusasu voi vaikuttaa ääntämykseen ensimmäisenkin tavun vokaalin pituuden suhteen: monien suussa sellaiset sanat kuin *media*, *he-*

lium, laser, virus, bonus, folio, radon ääntyvät ehdottomasti ensimmäiseltä tavultaan lyhytvokaalisina, toiset kuitenkin suosivat pitkävokaalista ääntämystä, varsinkin lyhyemmistä sanoista kuten *boa* ja *bio-*. (Korhonen 2007: 27.)

Keskusteluesimerkissä 9 nimimerkki Kaikulaisen huomio kiinnittyy loppukiekaisuun, jota on aiemmin pidetty nuorille kuuluvana puheen ominaisuutena.

- (9) KO: *Ainakin minun korvaan pomppaava trendivirhe on suomen kielen sääntöjen vastainen loppukiekaisu. Sitä on kuullut lähiaikoina yhä enemmän ja enemmän, ja se on tarttunut jo keski-ikäisiinkin.* (Kaikulainen 6.1.2014 11:17)

Kommentoijaa harmittaa suomen kielen painotukselle vastainen viimeisen tavun painottaminen. Esimerkistä 9 ilmenee, että loppukiekaisun piirre on kommentoijan mielestä levinnyt keski-ikäisiinkin.

Sanan pääpaino on suomessa poikkeuksetta ensimmäisellä tavulla. Erityisen leimallista on, että pääpainollisuus on täysin riippumaton tavun tai äänteen kestosta: sekä lyhyitä että pitkiä äännteitä voi esiintyä sekä painollisissa että painottomissa tavuissa. Sivupainot sattuvat yleensä kolmannesta tai neljännessä tavusta alkaen joka toisella tavulla, niin että viimeinen tavu on painoton. (Leino 2001: 34.) Puheessa voimakkain paino voi osua muillekin tavuille, kuten esimerkiksi hetki[NEN], mutta tällöin on kyse lausumapainosta. Suomen kielen intonaatio eli sävelkulku on laskeva. Sekä sanan että lauseen alku ääntyvät korkeammalla kuin loppu. Paino ja intonaatio ovat sidoksissa toisiinsa siten, että pääpainollinen tavu tai painokas sana ääntyy korkeammalla kuin muut. Tehostuskeinoina painotusta ja intonaatiota voidaan toki käyttää edellisestä poikkeavilla tavoilla. (Leino 2001: 35.)

Monet kommentoijat ottavat kantaa lausumapainoon ja loppukiekaisun ilmenemiseen suomen kielessä. Tekstiesimerkissä 10 käsitellään enemmän suomalaiselle puheenparrelle ominaisia piirteitä:

- (10) KO: *Intonaatiolle ei suomessa ole varsinaisesti mitään sääntöä. Useimmat puhuvat niin, että paino on sanan alussa, mutta eivät kaikki.* (7 + 5 7.1.2014 09:37)

KO: *Intonaatiokuvion melodinen nousu lausuman lopussa ei ole sama asia kuin paino.* (16 + 9 11.1.2014 05:59)

KO: *Loppupaino on chattijuontajakieltä, melodinen nousu on hesa-pissis-kieltä.* (ykspilkkuneljämilliä 12.1.2014 01:09)

KO: *Ei kai moinen prosodinen ominaisuus ole varsinaisesti sääntöjen vastainen. Suomea on vain ollut tapana puhua tasaisen papattavalla nuotilla. Minua eivät intonaatiokuviot häiritse, yleinen teinimäinen piittaamattomuus yleiskielestä sitäkin enemmän.* (...../. 11.1.2014 05:54)

Esimerkissä 10 kommentin jättäneet ilmaisevat näkemyksensä suomen puheen painotuksesta, intonaatiosta ja puhekielestä. Nimimerkki ykspilkkuneljämilliä pitää erikoista loppupainoa chattijuontajien kielenä ja melodista nousua hesapissisten puheen piirteenä.

Keskusteluketjussa 11 vääränlainen prosodia ja painotus sanan lopussa herättävät huomiota ja kommentteja:

(11) KO: *Painotuksesta on hyvä muistaa, että se määräytyy enimmäkseen tahtirakenteen mukaan: tahdin alkutavu on painollinen tai sivupainollinen, jälkitavu on painoton. Jos yhdyssanan hahmo ei sovi tähän rakenteeseen, paino voi osua merkityksen kannalta erikoiseen paikkaan.* (Joonas 5. helmikuuta 1:52)

KO: *--- en osaa sanoa, onko tämä aksentin heittelehtiminen nyt ihan viime aikojen keksintöä, sillä kyllä jo vuosikymmeniä sitten varsinkin teinitytöt painottivat sanojen viimeistä tavua. Nyt tapa on varsin yleinen. Viimeisen tavun sijasta aksentti voi puhekielessä olla lähes millä tavulla tahansa. Minulle se kertoo aina jonkin verran kyseisen puhujan psyykestä.* (Seppo 5. helmikuuta 4:21)

KO: *Oon kiinnittänyt tähän pari kertaa huomiota, sen jälkeen, kun se tuli jossain muualla puheeksi. Esim. tällä hetkellä pyörii telkkarissa joku automainos, jossa sen huomaa tosi hyvin. Mainosääni sanoo: "xxx mOttoritekniologialla." Ihan kuin sillä xxx:llä olisi se ominaisuus.* (Satu 5. helmikuuta 9:00)

Tekstiesimerkissä 11 Joonas kommentoi jälkitavun painottomuutta, mutta huomauttaa, että yhdyssanoissa painotukset voivat osua erikoisiin paikkoihin. Seppo huomauttaa loppukiekaisun olleen aiemmin teinityttöjen puheenpiirre, mutta piirre on levinnyt muihinkin puhujiin. Samoin Satu on havainnut erikoisen lausumapainon, kun aihe on tullut puheeksi muussa yhteydessä. Käytännössä lausumapaino voi osua kielenkäyttötilanteessa muuallekin kuin sanan ensimmäiselle tavulle.

Prosodially tarkoitetaan puhutussa kielessä sanojen painon ja ajoituksen, sanan osien pituuden, äänen sävyn, äänen korkeuden, sävelkulun ja intonaation avulla tapahtuvaa kommunikoinnin tehostamista tai merkityksen täydentämistä. Puheen prosodiset vihjeet valottavat lauserakennetta ja merkityksiä. Kirjoitetussa kielessä tämä ei ole mahdollista ja usein väli-merkit tai erilliset ääntömerkit toimivat prosodisten vihjeiden tavoin lauserakenteen selvittäjinä. Puhutusta lauseesta on kielitieteen ja fonetiikan tutkimuksessa käytetty eri termejä. Suomen kielen tutkimukseen on vakiintunut termi *lausuma*. (ISK 2004: 827, 957.)

Helsingin yliopistossa on ollut käynnissä vuosina 2009–2012 tutkimushanke ”Helsingin suomea: monimuotoisuus, sosiaalinen identiteetti ja kielelliset asenteet kaupunkiympäristössä”. Hankkeen päämääränä on ollut tuottaa uutta tietoa Helsingin puhekielestä ja tutkia Helsingissä puhuttavaa suomea ja siihen liittyviä käsityksiä ja asenteita. Helsinki on kaupunki, jossa puhutaan slangia ja keksitään jatkuvasti uusia sanoja, lisäksi Helsinki on myös hallinnon ja median kaupunki. Lukuisat tutkimukset paljastavat, että helsinkiläispuheessa voi kuulla kaikuja monista murteista, ammattikielistä ja vieraista äidinkielistä, jopa slangilmaukset ja uskonnollinen sanasto elävät rinnakkain saman kaveriporukan puheessa. (Rouhikoski 2013: 4–5.)

Helsingin suomea -hankkeen tutkimukset kuitenkin todentavat Johanna Vaattovaaran (2013: 8) mukaan, että helsinkiläinen [s] on arjen myytti. Helsinkiläiseen puhekieleen kohdistuu yleisesti negatiivisia asenteita, ja ”stadiässä” on yksi niistä ilmiöistä, joiden avulla helsinkiläisyyden olemusta kuvitellaan. Jäljet johtavat jo 1800-luvulle, jolloin E.N. Setälä huomautti

ruotsinkielisten näyttelijättärien liian etisestä ässästä Kotikielen seuran pöytäkirjassa. Myös oikeakielisyys- ja puheoppaat ovat paheksuneet etistä ässää ja ajan myötä terävän ässän sosiaaliset merkitykset ovat laajentuneet siten, että kytkös on yleensä sosiaalisiin tyyliin, joiden tyyssijana näyttäytyy urbaani kaupunkikeskus, luontevimmin Helsinki. Vaattovaaran näkemyksen mukaan helsinkiläisen ässän myytti ruokkii itseään ja kulttuurisessa ajattelussa palvelee maaseutu–kaupunki-vastakkainasettelua. (Vaattovaara 2013: 8.)

Keskustelussa puheen muutoksesta on havaittavissa puristisuutta ja prestiisinmukaisuutta. Purismi voi kohdistua paitsi oikeinkirjoitukseen myös kaikkiin kielen analyysitasoihin. Tutkimuksen esimerkeissä 8, 9 ja 10 on havaittavissa, että kommentoijat eivät arvosta puhekielen joitakin varieteetteja tai joidenkin ammattiryhmien puhumaa kieltä. Esimerkiksi loppukiekaisun piirrettä ei toivota julkisesti käytettäväksi.

Keskustelussa esiintyy traditionalismin taustaideologiaa. Esimerkin 11 kommentoija Joonas toteaa yleiskielen ääntämisen olevan suomen kielessä painollinen alkutavujen osalta. Toisaalta käyttöperiaatteen pohjalta suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä myös muunlaiselle puheenpainotukselle on nähtävissä.

4.2. Oikeinkirjoituksen ongelmat

4.2.1. Monikon genetiivi

Morfologinen monikon genetiivimuodon valintaan liittyvä ongelma esimerkissä 12 osoittaa, että suomen kielelle ominainen piirre monikon genetiivin morfologinen monimuotoisuus on valinnanvapaudessaan vaikea. Kysyjän näkökulmasta ongelma lienee sananvalinnassa, eli millainen diabeetikko-sanalla monikon genetiivin pitäisi olla kirjoitettuna. Kysyjälle on genetiivimuodoksi tarjolla useampikin vaihtoehto.

- (12) KY: ”*Diabeetikkojen*” vai ”*diabeetikoiden*”? (Iiwo)
 > molemmat edellä mainitut + **diabeetikoitten** (kaikki vaihtoehdot kielenhuollollisesti tasavertaisia)

V: *Molempi parempi*. (Päivi 3. helmikuuta kello 17:14)

V: *Kumpikin käy, myös ”diabeetikoitten” mahdollinen.* (Marja 3. helmikuuta kello 17:17)

V: *Tein tänään töissä opastetaulun, jonka piti kertoa diabeetikoiden silmänpohjakuvauksesta. Näin tunteja myöhemmin huomaa, etten saa mielenrauhaa kun vieläkin mietin josko kirjoitin sen sittenkin väärin. Kaikesta sitä stressiä pitää ihmisen repiä.* (Iiwo 3. helmikuuta kello 17:22)

Esimerkin 12 kieliongelmaksi muodostuu *diabeetikko*-sanan morfologia ja opastekylttiin sopivan monikon genetiivimuodon valinta. Maallikkoneuvojat kertovat kysyjälle muistakin mahdollisista genetiivivaihtoehdoista. Tekstikatkelmassa 12 kysyjä saa vastauksen kysymykseensä hetkessä ja Facebookin kieliyhteisön hyväksynnän jo tekemälleen morfologiselle valinnalle. Huomioitavaa on, että mainitussa tapauksessa maallikkokielenneuvojat eivät opasta kysyjää tiedon lähteelle eivätkä perustele antamiaan kielineuvoja.

Moni kirjoittaja ei luota omaan kielitaitoonsa ja kielenhuollon sääntöjen osaamiseensa. Kieliasioihin liitetään usein käsitys ulkoapäin annetusta oikeasta ja väärästä. Esimerkiksi **Kielitoimiston oikeinkirjoitusoppaasta** voi tarkistaa uusimpien suositusten mukaiset ohjeet.

4.2.2. Yhdyssanat

Myös yhdyssanojen kirjoittaminen nousee säännöllisesti kiistakapulaksi. Monessa tutkimusaineiston keskusteluketjussa yhdyssanaongelmat, kirjoittaminen yhteen tai sanaliitoksi ja kielenkäyttäjien yhdyssanojen osaamattomuus mietityttävät keskustelijoita.

4.2.2.1. Yhdyssanan määritelmä

Mikä on yhdyssana? Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas (2009: 252) määrittelee yhdyssanan peräkkäisten sanojen yhdessä muodostamaksi käsitteeksi. Pirkko Muikku-Werner (2005: 89) kirjoittaa, että suomen kielessä on yksinkertainen ja looginen periaate: yksi asia, yksi sana. Koska jääkiekko on yksi peli, se kirjoitetaan yhteen. Yhdyssanat eivät ole marginaali-ilmiö, koska sanakirjojen sanoista noin 60–65 prosenttia on yhdyssanoja. Yhdyssanoja on

toki muissakin kielissä. Erona on vain se, että esimerkiksi englannissa oikeinkirjoituksen säännöt ovat erilaiset. Siinä missä suomessa pärjää kirjoittamalla yhteen, on englantilaisella vaihtoehtoja, joiden välillä valita. (Muikku-Werner 2005: 89–90.) Toisaalta Kielenhuollon käsikirja muistuttaa, että yhdyssanojen joukkoon kuuluu monenlaisia sanoja: on käsitteitä, kuten *maakaasu*, ja suhteita osoittavia sanoja, kuten *päinvastoin*. Käsitteiden nimet rakentuvat eri tavoin, sillä osien suhde toisiinsa ei ole aina samanlainen. (Iisa ym. 2006: 132.)

Suurin osa yhdyssanoistamme on sellaisia, joissa ensimmäinen yhdyssanan osa määrittää jälkimmäistä, eli esimerkiksi *omenapuu* on yksi puulaji ja *työmatka* on tietynlainen matka (Heinonen 2010: 35). Lisäksi läheskään kaikkia yhdyssanoja ei oteta sanakirjoihin, koska niitä syntyy helposti satunnaisiakin tarpeita varten. (Iisa, Oittinen & Piehl 2006: 132.)

Iso suomen kielioppi määrittää yhdyssanan kokonaisuudeksi, joka koostuu kahdesta tai useammasta sanasta, mutta on kielen yksikkönä yksi sana. Yhdistäminen eli kompositio tarkoittaa sanojen liittämistä toisiinsa ja on siten keskeinen sananmuodostuskeino (VISK § 398). Kielioppi mainitsee yhdyssanojen päätyypeiksi määritys- ja summayhdyssanat. Määritysyhdyssanat koostuvat kahdesta yhdysosasta, määriteosasta ja edusosasta, joiden suhde on epäsymmetrinen, kuten esimerkiksi *autotie* ja *hyvännäköinen*. Summayhdyssanoissa on kaksi tai useampia yhdysosia semanttisesti symmetrisessä suhteessa toisiinsa, kuten yhdyssanoissa *parturi-kampaamo* ja *puna-musta-valkoinen*. (VISK § 398.)

Yhdyssanojen vakiintuneisuudesta ja tilapäisyydestä ISK toteaa, että vakiintuneet esiintyvät sanakirjoissa hakusanoina, ja tilapäiset yhdyssanat ovat käyttöyhteydestä kumpuavia. Esimerkiksi nominatiivialkuinen yhdyssana voi kerrallisena sananmuodostuksen tuotteena motivoitua suoraan sitä edeltävästä tekstiyhteydestä. Kiteytymistä tapahtuu lisäksi tapauksissa, joissa alkuosana on kongruoiva adjektiivi tai alkuosan sijana muu kuin nominatiivi, kuten esimerkiksi *järven pohja* kiteytyy yhdyssanaksi *järvenpohja*. (VISK § 399.)

Adjektiivin ja substantiivin yhtymä on yhdyssana silloin, kun adjektiivi ei kongruoi, esim. *märkäpuvussa* ($\neq$ *märässä puvussa*), *harmaahaikaran* ($\neq$ *harmaan haikaran*). Jos adjektiivi on kongruoiva, riippuu yhtymän kiteytyneisyyden asteesta, katsotaanko se yhdyssanaksi vai ei: esim. yhtymä *hienosokeri* ~ *hieno sokeri* voi olla molempia. (VISK § 400.)

Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas (2009: 252) neuvoo, että sanajono kirjoitetaan aina yhteen, kun ensimmäinen sana on perusmuotoinen nominatiivissa oleva substantiivi. Kun taas ensimmäinen sana on jossakin muussa sijamuodossa tai se on adjektiivi, kokonaisuuden hahmottuminen yhdyssanaksi tai erilleen kirjoitettavaksi sanojen liitoksi vaihtelee. Jos kokonaisuus on vakiintunut ilmaisemaan tiettyä merkitystä tai jos se muuten hahmottuu termimäiseksi, kyseessä on yhteen kirjoitettava yhdyssana, muuten erillisten sanojen liitto. Oikeinkirjoitusopas muistuttaa myös, että joissakin tapauksissa sekä yhteen että erilleen kirjoittaminen on mahdollista esimerkiksi *tupakansavu* ja *tupakan savu*. Yksi ja sama ilmaus voi joissain tapauksissa olla oikein sekä yhteen että erilleen kirjoitettuna.

Herkkusuuta ja *mämmikouraa* ei kuitenkaan ymmärretä samalla tavalla, sillä kyseessä on bahuvihihydyssana tai lyhyemmin bahuvihi. Bahuvihihit ovat kielessä melko yleisiä, yhdyssanan tarkoittama asia ei kuulu samaan lajiin eikä luokkaan kuin yhdyssanan jälkimmäinen osa, eli *herkkusuu* ei ole jälkimmäisen osan *suun* luokka. (Heinonen 2010: 35.)

Yhdyssanat ovat suomen kielessä usein pulmallisia. Kielitoimiston neuvontapuhelimen kysymyksistä huomattava osa koskee yhdyssanoja. Soittajat kysyvät, kirjoitetaanko sanat yhteen vai erilleen, minkä muotoinen sanan alkuosa on, mitä osia taivutetaan, käytetäänkö yhdysmerkkiä ja koska sitä ennen jätetään väli. (Iisa ym. 2006: 132.)

Tutkimusaineistossa yhdyssanan muodostaminen herättää kysymyksiä, kuten esimerkissä 13:

(13) KY: **Miksi ”tällä lailla” kirjoitetaan erikseen ja ”tämänlainen” yhteen?**
(Ihmettelenpä vain 8.1.2014 17:31)

> **tällä lailla + tämän lainen tai tämänlainen**

V: **”lainen” ei ymmärtääkseni ole itsenäinen aines vaan loinen. Vaatii siis aina isäntäsanan mihin kiinnittyä.** (Suffiksifriikki 8.1.2014 17:51)

V: **Nuo ovat erityyppisiä ilmauksia. Näitä esimerkkejä voi löytää paljon, kuten ”tänä päivänä” ja ”tämänpäiväinen”, ”ajan tasalla” ja ”ajantasainen”, ”kahden kesken ja ”kahdenkeskeinen” jne. Näidenkin erojen tajuaaminen kuuluu kielitaitoon.** (Niin vain on 8.1.2014 18:16)

V: ”Kahdenkeskinen” se on... (Niin vain on 8.1.2014 18:17)

V: **sääntö: melkein kaikki -inen-loppuiset adjektiivit kirjoitetaan yhteen:** ”jokapäiväinen”, ”viimetalvinen”, ”vaaleatukkainen” jne. jne. Poikkeuksia esim. ”metrin pituinen”, ”sentin paksuinen”. (weerees 8.1.2014 20:02)

V: **Vanha sääntö: Pronominit kirjoitetaan yhteen adjektiivin kanssa mutta erikseen substantiivin kanssa. Tosin tähän näyttää tulleen poikkeuksia ja uusia suosituksia, joilla kaikesti pyritään helpottamaan lukihäiriöisten ja muiden pitkiä sanoja vaikeroivien elämää.** (Hakro 8.1.2014 20:23)

Kotimaisten kielten keskuksen (2011) mukaan suomessa on itsenäinen sana *lainen*. Se tarkoittaa samaa kuin *kaltainen*. Sellaiset ilmaukset kuin *Pariisin lainen kaupunki* ja *Simbergin lainen taiteilija* ovat mahdollisia. Monen mielestä *lainen* yksinään kuitenkin kuulostaa vähän töksähtävältä, ja *kaltainen* on näissä tapauksissa tavallisempi sana. Useimmiten *lainen* kirjoitetaankin yhteen edeltävän sanan kanssa, nimittäin silloin, kun edellä on genetiivimuotoinen pronomini, numeraali, adjektiivi tai partisiippi, vaikkapa *toisenlainen* ja *mainitunlainen*. Se on osana myös sanoissa *sellainen* (*senlainen*) ja *tällainen* (*tämänlainen*). Lisäksi *-lainen* esiintyy myös johtimena sanoissa *maalainen* ja *kaupunkilainen*, jolloin sanat eivät ole yhdyssanoja.

Maallikkoneuvojat lähinnä kommentoivat kysyjän kysymystä ja antavat lisää vastaavanlaisia esimerkkejä. Esimerkissä 13 nimimerkki Suffiksifriikki näkee *lainen*-sanana loisena, joka tarvitsee ehdottomasti toisen sanan. Tätä vastaajan mielipidettä voi pitää jopa kielenhuollon vastaisena, sillä *lainen* voi toimia itsenäisenä sanana. Toisaalta monet maallikot kuitenkin neuvovat kielitajunsa ja normitetun kielenhuollon mukaisesti kirjoittamaan *lainen*-sanana yhteen pronominin kanssa. Kysyjä saa yhdyssanatapauksessa kommentit kysymykseensä muuttamassa tunnissa kysymyksen jättämisestä.

Iisa ym. (2006: 146) toteavat, että pronomiinalkuisen yhdyssanan kirjoitustapa vaihtelee. Tavallista kuitenkin on kirjoittaa *tämä*, *tuo* ja *se* yhteen jäljessä seuraavan adjektiivin kanssa. Toisaalta erilleen kirjoittaminen on myös mahdollista, kun pronomini on painokas: *Hän oli aivan **sen** oloinen, että hän on tulossa sairaaksi.*

Keskusteluissa erilleen kirjoitettavien ilmausten yhteen kirjoittaminen ei aiheuta samanlaista vastustusta kuin yhdyssanojen erilleen kirjoittaminen sanaliitoksi. Monet genetiivialkuiset yhdyssanatapaukset eivät ole kirjoittajille itsellekään selkeitä, kuten esiintyy esimerkkitapauksessa 14:

(14) KY: **Onko ”tekstin tarkistus” yhdyssana?** *Ei sen puoleen, että se minua vaivaisi, kunhan kysyin.* (Pilkun n:ja 18.12.2013 13:40)

V: *Vastaus on, että sekä sanaliitto että yhdyssana ovat tässä tapauksessa mahdollisia ja niillä on lähinnä sävyero.* (Yucca 28.12.2013 15:22)

Esimerkissä 14 vastauksen jättäneen Yuccan kommentti jättää kysyjän itsensä päätettäväksi, kirjoittaako sanan yhdyssanana vai sanaliittona. Kielenhuollon kannalta neuvo on täysin pätevä.

4.2.2.2. Yhdysmerkin käyttö

Suomen kielessä esiintyy rinnakkain tasaveroisia, erimuotoisia sanoja. Yhdyssanat tai sanaliitoksi kirjoittaminen herättää verkon kielikeskusteluissa runsaasti kommentointia. Ortografiassa ongelmia saa aikaan yhdyssanan osien taivutus, yhdysmerkin käyttö ja ylipäättään kansalaisten yhdyssanaosaaminen. Yhdysmerkin horjuva käyttö ja ylimääräiset välilyönnit ärsyttävät nimimerkkiä Pilkunviilaaja esimerkissä 15:

(15) **Virhe tuntuu pomppaavan silmään nyt jatkuvasti. Yhdysviivan käyttö tähän tapaan: ”Paavo -poika”, ”Hanna- Liisa”.** *Tuntuu, että suurin osa nuorista käyttää viivaa näin.* (Pilkunviilaaja 6.1.2014 00:20)
> **Paavo-poika > Hanna-Liisa**

Yhdysmerkistä käytetään maallikkojen verkkokeskustelussa myös nimeä *viiva* tai *tavuviiva*. Yhdysmerkkiongelmia tulee esille nimimerkin tyhjä jättämässä kysymyksessä 16:

(16) KY: *Tässä ongelmallinen lause: Suuri osa punaisista apinoista on **Punaiset apinat 1**, mutta ei **Punaiset apinat 2 -luettelossa**. Eli ”Punaiset apinat 1” on*

lyhennys ilmaisusta "Punaiset apinat 1 -luettelossa". Koska "luettelossa" toistetaan, ensimmäisen voi jättää pois ja kirjoittaa viivan. Onko siis oikein kirjoittaa:--- Punaiset apinat 1 - , mutta ei Punaiset apinat 2 -luettelossa. (tyhmä 2.1.2014 22:32)

> Punaiset apinat 1 -, mutta ei Punaiset apinat 2 -luettelossa

V: Olisiko ylivoimaisen vaikeaa kirjoittaa "Suuri osa punaisista apinoista on Punaiset apinat 1 -luettelossa mutta ei Punaiset apinat 2 -luettelossa?" (Hakro 3.1.2014 00:53)

V: On se oikein siinä mielessä, että jos virke on tuollainen, yhdysmerkkiä käytetään kuvaamallasi tavalla. Tällaiset rakenteet ovat kuitenkin sekavia ja hämmentäviä. Nyrkkisääntö on, että se, mikä hämmentää kirjoittajaa, hämmentää lukijoita vielä enemmän. Sopivampi rakenne onkin: Suuri osa punaisista apinoista on luettelossa "Punaiset apinat 1", mutta ei luettelossa "Punaiset apinat 2". (Yucca 3.1.2014 20:20)

Esimerkissä 16 kysymyksen esittäjä, nimimerkki tyhmä, saa lähinnä tyyllisiä neuvoja oikeinkirjoitusongelmaansa. Molemmat vastaajat Hakro ja Yucca neuvovat kirjalliseen ilmaisuun paremmin soveltuvat vaihtoehdot. Kielineuvot tulevat yhdysmerkin käyttöongelmaa koskevaan kysymykseen nopeasti. Myöhäisillan aikana jätettyyn kysymykseen vastaukset saapuvat vuorokaudessa. Toisaalta maallikkokielineuvojat eivät opasta kysyjää tiedon lähteelle tai etsimään tietoa esimerkiksi kielenhuolto-oppaista.

Maallikot käyttävät yhdysmerkistä mielenkiintoisia nimityksiä. Yhdysmerkin vääränlainen käyttö esiintyy nimimerkki votelon kysymyksessä esimerkissä 17:

(17) KY: **Miksi** joskus kerrotaan jonkun täyttävän esim. 50 vuotta, niin se kirjoitetaan väliviivalla eli 50-vuotta? (votelo 17.1.2014 13:11)

> 50 vuotta tai viisikymmentä vuotta

V: Siksi, että ei vaan osata. (MacSumies 17.1.2014 14:12)

V: *Nykyisin kirjoittelevat sukupolvet, joille ei yhdysmerkin käyttöä ole ilmeisesti opetettu lainkaan. Kaikkia mahdollisia siihen liittyviä virheitä näkee väsymiseen asti. --- Kun joku kirjoittaa jonkun täyttävän "50-vuotta" voi samalta skribenttivalvokyltä odottaa seuraavalla rivillä ilmaisua "50 vuotias". (LXII-vuotias 17.1.2014 15:46)*

...

KO: *Kun ystäväni täytti 50, hän oli aikaisemmin sanonut, että luku on kam-mottava. Hän ei halua nähdä niitä numeroita. Kirjoitin syntymäpäiväkorttiin ONNEA VIISI JA NOLLA VUOTIAALLE! (viisi ja nolla 18.1.2014 23:22)*

KO: >> *Kirjoitin syntymäpäiväkorttiin ONNEA VIISI JA NOLLA VUOTIAALLE! << Tästä juuri ketjun alussa motkotettiin: yhdysviivaa tyrkytetään paikkoihin joihin se ei kuulu ja se unohdetaan sieltä missä sitä pitäisi käyttää. Korttisi kuuluu jälkimmäisiin tapauksiin. Osaatko itse korjata? (Hakro 18.1.2014 23:33)*

KO: *No, tunsimme 50 vuotta täyttäneen kaverini kanssa toisemme jo lapsena ja ymmärrämme toistemme huumoria. Jos kirjoitan kirjaimilla kaiken, minun olisi pitänyt kirjoittaa onnea viisi ja nolla viiva vuotiaalle. (viisi ja nolla 19.1.2014 00:24)*

KO: >> *Jos kirjoitan kirjaimilla kaiken, minun olisi pitänyt kirjoittaa onnea viisi ja nolla viiva vuotiaalle. << Siis "5 ja 0 - vuotiaalle"? Väärin. Vaikka se olisi olevinaan huumoria, se on silti virheellinen kirjoitustapa. (Hakro 19.1.2014 01:32)*

V: *Lauseessasi "viisi ja nolla -vuotiaalle" olisi oikein. --- Yhdyssanan osana voi olla useammasta sanasta koostuva sanaliitto (eli tekstiyhteydessään kokonaisuuden muodostavien sanojen ryhmä). Se liitetään jälkiosaan yhdysmerkillä, jonka edessä on välilyönti. Välilyönti siis osoittaa, että yhdyssanan alkuosana on laajempi sanojen, numeroiden tai merkkien muodostama kokonaisuus, ei vain yksi sana: avaimet käteen -sopimus --- formula 1 -kilpailu (vrt. F1-kilpailu) --- (Kaksiseitsemättävee 19.1.2014 12:01)*

KY: *Voiko henkilö olla yhtä aikaa viisi- ja nollavuotias?* (Jako/mieli 19.1.2014 17:30)

KO: *Tuo, että kirjoitan pöljää suomea, tarkoitti tietysti sitä, että **käytin** aloituksessa **sanaa väliviiva**, vaikka **olisi pitänyt käyttää sanaa yhdysmerkki**.* (votelo 19.1.2014 18:07)

Pitkä keskusteluketju 17 paljastaa, että yhdysmerkin käyttö tuottaa kirjoittajalle oikeinkirjoitusongelmia. Ongelmalliseksi koetaan myös terminologia, sillä nimimerkki votelo toteaa käyttäneensä epähuomiossa väliviivaa yhdysmerkin sijasta kielikysymyksessään. Yhdysmerkistä maallikot käyttävät nimenä sekä *tavuviivaa* että *väliviivaa*.

Kysyjän votelo ongelmaan nimimerkki Kaksiseitsemättä vee antaa oikean normitetun kielenhuollon mukaisen ohjeen. Muutoin keskusteluketju paisuu keskinäiseksi nokitteluksi, jossa normitetun kielenhuollon taitaja pilailee osaamattoman kustannuksella. Hakron kommentista paistaa lievä ylimielisyys kysymyksen esittäjää kohtaan. Hakron näkemyksen mukaan kielivirhettä ja oikeinkirjoitusongelmaa ei voi selittää huumorilla. Väärinymmärrys on ainoa ymmärryksen aste tässä keskustelussa. Maallikkoneuvojat eivät tässäkään tapauksessa opasta kysyjää tiedon lähteelle, esimerkiksi tutustumaan oikeinkirjoitukseen internetissä. Keskusteluesimerkissä 17 laadukkaan ja kielenhuollon normituksen mukainen vastaus tulee viipeellä vasta parin päivän kuluttua kysymyksen esittämishetkestä. Lisäksi kysymyksen esittäjän täytyy osata arvottaa saamansa kielikommentit ja -neuvot. Kysyjän pitää tunnistaa kielenhuollon suositusten mukainen neuvo muiden kommenttien ja neuvojen massasta.

Yhdysmerkin käyttö ei aina onnistu ammattilaiskirjoittajiltakaan. Esimerkissä 18 yhdysmerkki esiintyy tapauksessa, jossa se ei ole tarpeen. Virhe esiintyy ison mediatalon internetotsikossa.

(18) KO: ***Otsikko Ylen etusivulta: 40-vuotta naimisissa homon kanssa*** (Inhimillinen tekijä 4.4.2014 15:59)

> 40 vuotta tai neljäkymmentä vuotta

KO: *Juuri **tuollaiseen yhteyteen osuva yhdysmerkkivirhe vaikuttaa levinneen kulovalkean tavoin. Johtavat mediatalotkin näkyvät palkkaavan väkeä, jonka***

eväät eivät riitä julkaisukelpoisen tekstin tuottamiseen. (Valitettavasti 4.4.2014 16:23)

KO: --- *Tuo esimerkki edustaa turmelusta, joka hyppii silmille ja kirkuu!*
(..... 5.4.2014 10:16)

4.2.2.3 Yhdyssanojen osaamattomuus

Suomen kielessä uusia tarkoituksia ja sanoja muodostetaan yhdistämällä sanoja toisiinsa. Yhdyssanassa kaksi erillistä sanaa kirjoitetaan yhteen. Yhdyssananomainen käsite on mahdollista kirjoittaa erilliseksi kahden tai useamman sanan liitoksi. Esimerkissä 19 otetaan kantaa suomalaisten heikkoon yhdyssanataitoon ja pohditaan syytä ilmiöön:

- (19) KY: ***Yhdyssanat ovat päin honkia***, on kirjoittaja sitten maisteri tai peruskoulun käynyt. ***Mistä se johtuu?*** Suomen yhdyssanasäännöt ovat mutkikkaita, mutta miksi ei edes tavallisimpia sanoja osata kirjoittaa oikein? Onko syy englannissa? ***Onko yhdyssanoja lakattu opettamasta peruskouluissa ja lukioissa?*** Minun kouluaikoinani oli aika selvää, että tavallisimmat niistä osattiin. (nyky suomella tietenkin: yhdys sana, perus koulu, yhdys sana sääntö, koulu aika, jos joku ei sattunut näitä pitkiä sanoja ymmärtämään) (Outoa 8.12.2013 16:40)

KO: ***Tässä tullaankin päinvastaiseen ongelmaan, eli liialliseen yhteenkirjoittamiseen genetiivin jälkeen.*** "Yhtiönjohto" ei nimittäin ole tässä ainoa mahdollisuus. Myös "yhtiön johto" on hyvinkin mahdollista, asiayhteydestä riippuen. Itse jopa suosisin jälkimmäistä. --- Kielitajuun kuuluu kyseisen eronkin tajuaminen. (johtaja 10.12.2013 16:55)

Esimerkkikeskustelussa 19 nimimerkki johtaja painottaa nimenomaan nykyistä trendiä kirjoittaa kaikki genetiivialkuiset sanajonot yhdyssanoiksi. Kielitoimiston oikeinkirjoitusoppaan mukaan yhdyssanan perustapaus on sanajono, jossa kaksi substantiivista muodostaa terminäisen tai muuten merkitykseltään erikoistuneen kokonaisuuden ja alkuosa on perusmuodossa eli nominatiivissa: *puutalo, oppisopimus*. (KO 2009: 253–254.)

Perussääntö ei toimi, jos yhdyssanan alkuosa on genetiivimuodossa. Tällöin pitää miettiä, onko kyseessä vakiintunut ilmaus vai ei. Ehdonvallan asia on, sanotaanko *kielten opetus* vai *kieltenopetus*. Aina ei ole varmasti määriteltävissä, onko sana vakiintunut vai vakiintumaton. Kirjoittajalle jää joskus valinnanvaraa. (Muikku-Werner 2005: 96.) Genetiivialkuisten sanojen yhteen ja erilleen kirjoittamista on vaikeampi ratkaista kuin nominatiivi- ja adjektiivialkuisten. Jos sanan merkitys selvästi muuttuu, se kirjoitetaan yhteen kuten seuraavissa tapauksissa: *maanosa* vs. *maan osa*, *pääkallonpaikka* vs. *pääkallon paikka* ja *kodinonni* vs. *kodin onni*. (Iisa ym. 2006: 144.)

Seuraavassa yhdyssanoihin liittyvässä keskusteluketjussa 20 huomioidaan muutenkin yhdyssanojen horjunta yhteen vai erilleen -tapauksissa. Sanat yhteen tai erilleen kirjoittamalla saa aikaiseksi isojakin merkityseroja:

(20) KO: *Monissa tapauksissa lauseen merkitys muuttuu täysin, jos yhdyssanan osat kirjoittaa erilleen. Esim. "kuorma-autoon" ja "kuorma autoon".* (Kyllä on väärin 20.2.2014)

KO: *Kuorma-auto on yhdyssana muissakin kielissä, mutta suomessa laitetaan yhteen kaikkea mahdollista. Täysin turhaan yhdyssana esim. hyvännäköinen. Paljon järkevämpää kirjoittaa erikseen kuten englannissa, good looking. Itse kirjoitan usein tahallani erikseen ja on huvittavaa, miten se ärsyttää joitakin.* (hyvä esimerkki 21.2.2014 15:02)

KO: *Kuorma-auto on yhdyssana ruotsissa ja saksassa mutta ei englannissa, ranskassa, italiassa eikä espanjassa. Etkö ymmärrä, että hyvän näköinen tarkoittaa eri asiaa kuin hyvännäköinen?* (Hakro 21.2.2014 15:46)

KO: *Selitäpä ero ja miten vastaavasti kirjoitetaan eri tavalla englanniksi. Useimmiten. Onpa merkittävä ero Googlen hakutuloksissa, 2 960 000 000 / 2 940 000 000. Vastaavia esimerkkejä muista sanoista on vaikka kuinka paljon ilman yhdysviivaakin. Englannissa kuorma-autosta käytetäänkin yksiosaista sanaa, truck. Pitkät yhdyssanat ovat hankalia ulkomaalaisille ja esim. lukihäiriöisille, turha niuhottaa jos osa haluaa kirjoittaa selkeämmin.* (en ymmärrä 21.2.2014 23:00)

KO: *Jos et ymmärrä eroa "hyvännäköisen" ja "hyvän näköisen" välillä, on todennäköisesti toivotonta selittää sitä sinulle. Englannissa "hyvännäköinen" on "good-looking" ja "hyvän näköinen" on "looking good". --- Lukihäiriöisillä on ongelmia lyhyidenkin sanojen kanssa. Sanojen katkominen ei ratkaise heidän ongelmiansa. **Suomen oikeinkirjoituksen muuttaminen ulkomaalaisten toivomusten mukaan on uskomattomin ehdotus mitä olen tällä alalla kuullut!** (Hakro 22.2.2014 00:13)*

KO: *Sanoisinpa, että suomessa **merkitysero sanojen "hyvännäköinen" ja "hyvän näköinen" on aika pahasti veteen pürretty.** Etten suorastaan sanoisi olematon. (14+18 24.2.2014 10:06)*

KO: *Onkin sama kirjoitetaanko hyvän näköinen ja muut vastaavat yhteen tai erikseen, koska **ei toisen puhuessakaan tiedä puhuuko yhdyssanana vai erikseen.** (siksipä 1.3.2014 01:50)*

KO: *Välimerkkejä ja isoja alkukirjaimiakaan ei äännetä, joten miksi käyttää niitä kirjoituksessakaan? (P. Ilkkuja 1.3.2014 08:58)*

KO: *Pilkuilla ja pisteillä on merkitys myös puhuessa, iso alkukirjain helpottaa virkkeen alun havaitsemista. **Kuvitteellista merkityseroa yhteen tai erikseen kirjoittamalla taas ei huomaa puhuessa.** (Ä. Lykkyys 1.3.2014 23:11)*

Keskusteluketjussa 20 havaitaan, että suomen kieleen halutaan soveltaa oikeinkirjoitusohjeita jopa muista kielistä. Ikään kuin suomen kieli olisi alisteinen esimerkiksi englannin oikeinkirjoitukselle. Nimimerkki Hakro yrittää selittää toiselle nimimerkille (en ymmärrä) kielentajua ja merkitysvivahdetta onnistumatta selityksessään. Tosin lopulta keskusteluketju eksyy yhdyssanoista välimerkkeihin ja niiden tuottamiin merkityksiin ja merkityseroihin. Nimimerkki Ä. Lykkyys muistuttaa myös, että välimerkeillä on vaikutus prosodiassa ja puheen painotuksissa.

Edelleen seuraavassa keskusteluesimerkissä 21 nimimerkki Harmaantuva pohtii vieraiden kielten vaikutusta suomalaisten oikeinkirjoittamiseen ja yhdyssanaosaamiseen. Nimimerkki

suomalaisittain kokee, että yhdyssanoja hankalampaa on suomen kielen konsonanttivaltaisuus:

(21) V: *Yhdyssanojen osaaminen on heikentynyt. Minua ei niinkään häiritse virheellinen yhdyssanan osien erikseen kirjoittaminen kuin se, että pannaan tavuviiva silloin kun se ei kuulu asiaan.* (toiseilu 12.1.2014 00:48)

V: *Suomalaisilla yleistynyt yhdyssanojen erilleen kirjoittaminen voi hyvinkin olla englannista omaksuttua hapatusta. Muistelen oman englanninopettajani sanoneen (vuosikymmeniä sitten), että englanti on yhdyssanojen suhteen aika vapaamielinen — yhdyssanaksi mielletävät käsitteet voidaan kirjoittaa yhteen, erilleen tai yhdysmerkillä sitoen ilman että tämä on varsinainen virhe. --- Suomen kielen yhdyssanaosaamisen vesittyminen on joka tapauksessa murheellinen juttu. Suomi ei ole englanti eikä sen tarvitsekaan olla.* (Harmaantuva 21.2.2014 16:44)

V: *Saksassa, puolassa ja monessa muussakin kielessä tuntuu paljon yhdyssanoja vaikeammalta hirveä määrä konsonantteja peräkkäin.* (suomalaisittain 16.3.2014 00:32)

Keskusteluesimerkissä 22 kommentoidaan aluksi suomalaisten yhdyssanojen osaamattomuutta, ja syyllistä yritetään etsiä nuorten lukutottumuksista. Lopuksi keskustelu eksyy sanaparin *suomen kieli* yhteen tai erilleen kirjoittamiseen. Mielenkiintoista on huomata, että tehdylle kielivirheelle haetaan selitystä historiasta, kuten Tuulia tekee:

(22) V: *Väitän, että suurin syy yhdyssanojen osaamisen pöyristyttävälle alennustilalle on se, että nykynuoret --- saavat liian vähän luettavakseen liian vähän ns. kunnollista kieltä. --- suomen kielen irvikuvaa sun muuta torveilua tunkeekin sitten silmään kaikkialta.* (Jani Rikhard 3.2.2014 14:53)

V: *Jani: ihan pakko nipottaa. Suomenkieli lienee kuitenkin yhdyssana, eikö totta?* (Tuulia 3.2.2014 19:52)

> **suomen kieli**

V: *Saanan muuten näin herrasmiesmäisesti huomauttaa, että oletten väärässä, mutta ei nyt tehä siitä sen kummempaa numeroa.* (Jani Rikhard 3.2.2014 20:02)

V: --- mutta **kuulin, että joskus vuosia sitten se kirjoitettiin yhteen.** Jos saan perustella: *suomen kieli kuulostaa siltä, että Suomi nimisellä valtiolla on kieli ja mahdollisesti suu sekä korvat. Mutta, jos se kirjoitettaisiin yhteen, tätä mielikuvaa suusta ja muista kehonosista ei tulisi.* (Tuulia 3.2.2014 20:09)

V: *Suomen kieli, mutta suomenkielinen. **Eikä ole koskaan kirjoitettukaan yhteen sanaa suomen kieli.*** (Salla 3.2.2014 21:42)

Kirjoittaako sanat yhteen vai erilleen, moni tunnistaa kysymyksen vanhana kielenhuollon kiistakapulana. Yhdyssanat ja muut oikeinkirjoitusasiat kiihdyttävät monia kielenkäyttäjiä, ja esimerkiksi Kielitoimistoon puhelinneuvontaan tulevista kysymyksistä monet käsittelevät juuri yhdyssanojen oikeinkirjoitusta. Kielioppaissa annetaan ohjeita siitä, milloin sanat tulee kirjoittaa yhteen, milloin erilleen. Tavallista on sekin, että ohjeita ei perustella oppaissa. Ohjeet näyttävät itsestään selviltä ikiaikaisilta totuuksilta. Monet kielioppaiden ohjeista perustuvat sopimukseen: on sovittu, että *putipuhdas* kirjoitetaan yhteen, mutta *ani harvaa* ei. Sopimuksia tarvitaan, jos halutaan pitää yllä edes jonkinlaista yhteistä yleiskieltä ja suurella vaivalla rakennettua kirjoitusjärjestelmää. (Heikkinen 2007: 46–47.)

Toisaalta yhteen vai erilleen -valinnan voi nähdä myös mahdollisuutena tuottaa erilaisia merkityksiä. Esimerkiksi *äidinkielenopettaja*, *äidinkielen opettaja* ja *äidin kielenopettaja* ovat kaikki mahdollisia valintoja. *Äidinkielenopettajaa* käytetään ammattinimikkeenä. *Äidinkielen opettajassa* painottuu se, että kyse on äidinkielen eikä muun aineen opettajasta. *Äidin kielenopettaja* voi tarkoittaa äidille kieltä opettavaa ihmistä. Tekstin merkitys rakentuu yksilön ja ympäröivän kulttuurin vuorovaikutuksessa. Yksilö ei voi tulkita merkityksiä teksteistä miten haluaa, ei ainakaan, jos tahtoo tulla ymmärretyksi ja hyväksytyksi. (Heikkinen 2007: 48, 170)

Yhdyssanavirheet herättävät tunteita, affekteja, mutta keskusteluketjussa otetaan myös kantaa virheen laatuun. Esimerkki 23:

(23) KO: *Yhdyssanavirheet eivät ole pahin suomen kielen rappio. Varsin marginaalinen sellainen.* (Tapio 29. tammikuuta 22:07)

KO: *Jotkut yhdyssanat/ei-yhdyssanat ovat vaikeita. Kun kerran on oppinut tavan kirjoittaa sanan, uuden, oikean tavan omaksuminen tuntuu hankalalta. Yhdyssanavirheet ovat kuin pilkkuvirheitä.* (Esko 30. tammikuuta 2:23)

KO: *Tonni kala ja kahvin keitin eivät ole minusta mitättömiä yhdyssanavirheitä. Mutta kirjoitetaanko ylläoleva vai yllä oleva, ei kaada maailmaani.* (Esko 30. tammikuuta 9:28)

Yhdyssanoissa näkee kirjavia käytäntöjä, ja vanhasta tavasta pois oppiminen voi olla kirjoittajalle vaikeaa, mainitsee Esko tekstissään. Hän huomauttaa vielä seuraavana päivänä kirjoittamassaan kommentissa, että selvät yhden asian käsittävät yhdyssanat pitää osata. Abstraktit yhdyssanavirheet ovat hänen mielestään lieviä kielivirheitä.

Yhdyssanojen kirjoittamisessa ja niiden herättämissä affekteissa esiintyy useampaakin taustaideologiaa. Monet mielipiteet ovat jälleen traditionalisia. Perinteisiä ja vakiintuneita oikeinkirjoitusnormeja pidetään arvossa esimerkeissä 13, 17, 20 ja 22. Koska tiukka normittaminen ja muistisääntöjen oppiminen eivät kaikille sovi, on tutkimusaineistossa myös varsin liberaalia suhtautumista yhdyssanojen kirjoittamiseen, mikä ilmenee esimerkeissä 20 ja 23. Liberalistinen periaate vastustaa kaikkea virallista kielenohjailua. Anarkismissa puolestaan jokainen voi puhua ja kirjoittaa juuri niin kuin haluaa. (Mantila 2010: 191; Vikør 2007: 183–188.)

4.3. Verbivaikeudet

4.3.1. *Alkaa tekemään* ja *alkaa tehdä*

Tähän asti yleiskielessä on suosittu *alkaa*-verbin yhteydessä A-infinitiiviä *alkaa tehdä*. Pirkko Muikku-Werner (2005: 25) toteaa Kielipoliisin käsikirjassaan, että kielivirhe on kielivirhe tiettyinä aikoina, eikä kannata jäädä suremaan sitä, että kohta saa *alkaa tekemään*.

Perinteinen muoto *alkaa tehdä* muodostui kielenhuollon ohjeeksi 1800-luvun lopulla. Vielä 1600- ja 1700-luvulla *alkaa tekemään* -rakenteita käytettiin teksteissä, esim. [Jumala oli] *jällens alcanut hänen armons heille osottaman*. 1800-luvun kieliopeissa kuitenkin omaksuttiin kanta, jonka mukaan *alkaa*-verbin yhteyteen kuuluu vain verbin perusmuoto. Kieliopeista tämä käsitys levisi kouluopetukseen, jossa sitä on opetettu hyvin tiukasti. (Maamies 2014: 4.)

Puhekielen ja kirjakielen ero tulee esiin, kun on kyse esimerkiksi sellaisista rakenteista kuin *alkaa tekemään* pro *alkaa tehdä* tai niin sanotusta kaksoispassiivista *ei oltu tehty* pro *ei ollut tehty*. Puhekielessä on näissä tapauksissa käytössä molemmat kaksi muotoa, kun kirjakiellessä on ollut vain jälkimmäinen. (Kotilainen 2009: 55.) Puheessa *alkaa tekemään* -rakennetta kaikki eivät suvaitse, vaikka suomen kielen lautakunta on muodon hyväksynyt. Nykyisin ilmaisu käy niin kirjoituksessa kuin puheessakin. Facebookin Yhdyssana on yhdyssana-palstalla suomen kielen lautakunnan uusi suositus herättää välittömästi puolustelemaa kommentointia kuten esimerkissä 24:

(24) KO: *Kyllä täällä länsirannikolla on alettu tekemään jo monta vuotta. Alan tekemään jatkossakin.* (Terhi 5. helmikuuta 12:14)

KO: *Lautakunnan alkuperäisessä tiedotteessa käsitellään vain verbiä ”tehdä”, mutta lautakunnasta vahvistetaan, että uusi suositus koskee kaikkia verbejä. Vastaisuudessa muun muassa verbit ”tulemaan”, ”nauramaan”, ja ”itkemään” ovat kieliopillisesti oikein.* (Hanna 5. helmikuuta 12:15)

KO: *Valitettavasti aikoinaan tehtiin se virhe, että ”alkaa tekemään” jätettiin kirjakielestä pois. Tästä on seurannut, että ihmiset ovat oppineet keinotekoisien säännön ikään kuin se olisi luonnollista kieltä. Jos molemmat rektiot olisi jätetty kirjakieleen, nyt ei olisi niiden kanssa mitään ongelmia.* (Joonas 5. helmikuuta 12:45)

KO: *Vaikka olen (opetettuna) tottunut rektioon alkaa tehdä, se on omiaan sotkemaan kieliopin logiikkaa. Siksi olen oikeastaan iloinen tästä ratkaisusta.* (Harri 5. helmikuuta 21:37)

Edellisen keskusteluketjun 24 kommentteissa tunnustetaan aiemman *alkaa tehdä* -rakenteen keinotekoisuus. Terhi toteaa kommentissaan, että Länsi-Suomessa *alkaa tekemään* on ollut arkipäiväisessä käytössä pitkään. Joonas kommentoi ihmisten oppineen keinotekoisien säännön, johon kieli ei ole meinannut taipua. Harri iloitsee suomen kielen lautakunnan uudesta suosituksesta.

Osa kielikeskusteluun osallistuneista ei ilahtunut Kielitoimiston suosituksen laventamisesta ja väljentämisestä. Suhtautuminen näkyy esimerkiksi 25 Dylanin ja Teemun kommentteissa:

(25) KO: *Voi kielitoimisto minkä teit, taas kerran. Nyt alkaa tuntumaan tosi pahalle.* (Dylan 5. helmikuuta 12:34)

KO: *No kyllä kait sitä sitten voi laskea seppelleen koko kirjakielen kauniille muistolle. Voi olla, että tuo nyt on voitto joillekin libertiineille, joiden mielestä kirjakielen pitää elää käyttäjien mukana ja joiden mielestä on ihan ookoo, että yhdyssanat kirjoitetaan erikseen, kun kerta ihmiset haluaa kirjoittaa ne erikseen. Minä ainaskin tämmösenä vanhan liiton kielinatsina kauhistun tätä moraalin rappiota. Kysynkin: mitä iloa on koko kirjakielestä ja siihen elimellisenä osana kuuluvasta kielinatseilusta, jos kerta kaiken saa kirjoittaa miten lystää?* (Teemu 5. helmikuuta 13:17)

Morfosyntaktisia ovat ilmiöt, joissa taivutusmuoto on kiinteä osa syntaktista eli lauseopillista rakennetta tai joissa sanan muotoa vaihtamalla saadaan aikaan lauseopillinen merkitysero. Tällaisten piirteiden normimuutokset ovat harvinaisempia kuin vaikkapa oikeinkirjoituseikkojen. (Palander 2005: 14.) Morfosyntaksin ilmiöistä esimerkiksi *alkaa tekemään* -rakenne on saanut sekä suuren yleisön että kielenhuollon ammattilaisten huomion.

Suomen kielen lautakunnassa *alkaa tekemään* on ollut esillä jo vuosikymmen sitten, mutta vielä silloin ei tehty päätöstä normin laventamisesta. Iso osa lautakunnan päätöksistä on ollut normien laventamista. Suosituksia on viety siihen suuntaan, miten kieltä on kansan parissa käytetty. Monien muiden puhekielisyyskysien tavoin myös *alkaa tekemään* on länsimurteinen. Se on tosin levinnyt vauhdikkaasti viime vuosikymmenien aikana: sitä kuulee sähköisissä viestimissä päivittäin ja sitä näkee jatkuvasti myös kirjoitetussa kielessä. Palander (2005:

16) kirjoittaa, että rakenteen rinnalla on ruvennut leviämään vieläkin puhekielisemmältä vaikuttava tunnuksettoman infinitiivin sisältävä rakenne *alkaa tekeen*.

Kielenhuollon periaatteita on aina välistä kritisoitu. On vakiintuneita normeja, joille ei ole olemassa kieliopillisia eikä kansankielisiä perusteita. Suomen kielen lautakunta ei hyväksynyt vuonna 2004 rakennetta *alkaa tekemään* yleiskieleen, joten yleiskielen normiksi jäi *alkaa tehdä*. Tosin lautakunnan ehdotuksesta uuteen Kielitoimiston sanakirjaan *alkaa*-verbiä kuvaavaan artikkeliin on lisätty myös käyttöesimerkki ”puhutussa kielessä myös *alkaa tekemään*. (Mantila 2005: 8.)

Alkaa tekemään -rakenne on periaatteessa samanlainen murteellisuus kuin *saada, tulla tehtyä*. Tosin *saada-* ja *tulla-*verbeihin liittyvä NUT-partisiipin passiivin yksikön partitiivimuoto on vain alkanut laajentaa levikkialuettaan tuntuvasti aikaisemmin kuin viime vuosikymmeninä levinnyt MA-infinitiivin illatiivi *alkaa*-verbin yhteydessä. *Alkaa tekemään* -rakenne on kuulunut vanhaan länsimurrepohjaiseen kirjakieleen, mutta 1800-luvun aikana murteiden taistelun jälkeen MA-infinitiivin sijaan yleistyi itämurteinen muoto. (Palander 2005: 16.)

Odotettua kiihkeämpi keskustelu alkoi, kun suomen kielen lautakunta päätti helmikuussa 2014 vihdoinkin hyväksyä aiemmin puhekielisenä pidetyn rakenteen *alkaa tekemään* ennen ainoana oikeana pidetyn *alkaa tehdä* -rakenteen rinnalle. (Eronen 2014: 3.) Jatkossa siis yleiskielessä voi rinnakkain käyttää rakenteita *alkaa tehdä* ja *alkaa tekemään*. Päätös ei ollut lautakunnalle helppo, sillä tiedossa oli, että suosituksen muutos herättää paljon voimakkaita mielipiteitä puolesta ja vastaan. Päätöksestä tiedotettiin 5. helmikuuta 2014, minkä jälkeen heräsi tunnepitoinen keskustelu. (Maamies 2014: 4.) Netin keskustelupalstat täyttyivät kielikommenteista, eikä lautakunnan päätös saanut kaikkien kielenkäyttäjien hyväksyntää. Kommentteja on esillä esimerkissä 26:

(26) KO: ***Kotus on sitten tänään hyväksynyt virallisesti muodon ”alkaa tekemään”.*** Perustelu: *ihmiset eivät oppineet käyttämään muotoa ”alkaa tehdä”.* *Voidaan siis luopua myös yhdys sanoista.* (Kaarina 5. helmikuuta 13:46)

KO: ***Onneksi kyse onkin vain sallimisesta, ei pakottamisesta. Voimme siis edelleen alkaa vaikka tanssia.*** (Riitta 5. helmikuuta 14:36)

KO: *Oi, ällötys. Aloin yökkimäään uutisen luettuni!* (Riina 5. helmikuuta 14:46)

KO: *Hesalaisten ”alkaa leikkaa” lienee sentään vielä pannassa?* (Paula 5. helmikuuta 19:20)

KO: *Kieli monimuotoistuu. --- Minun kielikorvaani alkaa tekemään kirjakiellessä tökkii edelleen, mutta eipä kukaan pakota minua sitä käyttämään.* (Johanna 5. helmikuuta 12:03)

Esimerkkiketjun 26 Kaarinan, Riinan ja Johannan kommentit heijastavat tyytymättömyyttä suomen kielen lautakunnan normien laventamiseen ja sallivaan linjaan. Toisaalta esimerkiksi Riitta ja Johanna eivät aio muuttaa käyttämäänsä *alkaa tehdä* -rakennetta. Suomen kielen lautakunnan uusi suositus muuttaa vanhaa suositusta sallimalla uuden muodon sen rinnalle. Siten rakenteet *alkaa tehdä* ja *alkaa tekemään* ovat molemmat yhtä hyväksytyjä. Vanhaa suositusta ei kokonaan hylätä, vaan vanhan vaihtoehdon rinnalle lisätään uusi (Kankaanpää 2013: 4).

On kuitenkin suuri ja kasvava joukko suomalaisia, joiden mielestä *alkaa tekemään* -muoto on tyyliltään neutraali, eivätkä monet ole opetuksesta huolimatta omaksuneet kirjoitetun kielen normia. Tämäkin käy ilmi keskusteluketjun esimerkissä 27:

(27) KO: *Ah ihana uutinen minulle, onnistuin joskus peruskoulun tiimellyksessä ohittamaan tuon ko. kielioppisäännön oppimisen ihan täysin.* (Milla Annukka 5. helmikuuta 14:20)

KO: *Oikeasti kyse on siitä, että ”alkaa tekemään” on täysin perinteistä suomea, eikä sitä siksi pidä sulkea pois kirjakielistäkään. Ne, jotka eivät vielä ole perehtyneet alkuperäiseen lausuntoon, tehköt sen nyt: http://www.kotus.fi/files/2554/alkaa_tekemaan_tiedote_pvm.pdf (alkaa tekemään -tiedote)* (Joonas 5. helmikuuta 16:46)

KO: *Uutisissa on mainittu vain tuo yksi perustelu. On muitakin, ihan järkeviä syitä.* (Harri 5. helmikuuta 21:49)

KO: *Rakkaat tietämättömät. ”Alkaa tekemään” on muinaista, siis alkuperäistä, suomea ajalta ENNEN kielioppia. Se palautettiin nyt vain takaisin tähän kaanoniin. Voimme huokaista. (Piia 5. helmikuuta 22:17)*

KO: *Kyseisestä säännöstä luopuminen oli järkevää siksikin, että sääntö ei ollut perusteltu, vaan mielivaltainen. Jos aikanaan olisi määritelty kirjalliseksi vain pitemmät (ymmärtääkseni läntiset muodot) ”ruveta / ryhtyä / alkaa juoksemaan”, niin mielivaltaista sääntöä ei olisi syntynyt. Oltaisiin säästyty monelta mielipidekirjoitukselta! (Kari 5. helmikuuta 23:49)*

KO: *Kielioppi ja sen noudattaminen saa joskus samanlaisia piirteitä kuin seisominen jalankulkijoille tarkoitetuissa punaisissa valoissa aamuyöllä kun koko alueelta ei edes kuulu auton ääniä saati niitä näkyisi. Mutta punaisia päin ei kävellä, seisotaan vaikka maailman tappiin! (Jaakko 6. helmikuuta 10:22)*

Puhekielessä *alkaa tekemään* -rakenne on ollut jo pitkään yleisessä käytössä. Esimerkiksi Joonaksen ja Karin kommentteissa hyväksytään suomen kielen lautakunnan suositus, ja aiemmasta säännöstä luopuminen koetaan järkeväksi kielen tosiasioiden tunnustamiseksi. Tässä keskusteluketjussa Joonas jopa liittää viestiinsä linkin Kotimaisten kielten keskuksen internetsivuille. Kari ja Jaakko näkevät myös suomalaisten turhan puristisuuden murtuneen ja näkevät uuden suosituksen hyvänä asiana.

4.3.2. Subjektin ja predikaatin kongruenssi tai inkongruenssi

Subjektin ja predikaatin mukautumista toisiinsa kutsutaan kongruenssiksi. Kaikissa tapauksissa predikaatti ei kuitenkaan ole samassa luvussa kuin subjekti. Tällaista ilmiötä kutsutaan inkongruenssiksi. Subjektin ja predikaatin mukautumisen pääsääntö on yksinkertainen: subjekti ja predikaatti ovat samassa luvussa ja persoonassa. Jos siis subjekti on yksikössä, on predikaattikin yksikössä. Jos subjekti on monikossa tai subjekteja on useita, predikaatti on monikossa. (Iisa ym. 2006: 265.)

Joskus on vaikea ratkaista, tuleeko predikaatti yksikköön vai monikkoon, kun subjekti on kolmannessa persoonassa. Varsinkin kirjoittaessa joutuu ratkaisemaan, onko predikaatti monikossa silloin, kun tarkoitetaan useamman kuin yhden tekijän joukkoa, mutta tähän kuitenkin viitataan yksikkömuotoisella sanalla, kuten esimerkiksi *henkilöstö* tai muu kollektiivi. Mainituissa tapauksissa subjektin yksikkömuotoisuus on ratkaiseva, joten predikaattikin tulee yksikköön. (Iisa ym. 2006: 265.)

Epävarmuus kongruenssissa johtuu osaksi suomen kielen sanajärjestyksestä, osaksi puhekielen vaikutuksesta. Palanderin (2005:14–15) mukaan huomiota on kiinnitetty muun muassa kongruenssitapauksiin predikaatiivilauseissa, joissa subjekti on predikaattiverbin jäljessä, kuten esimerkiksi lauseessa: *Pahin este olivat ennakkoluulot*. Tällaisissa tapauksissa predikaattiverbi pyrkii yksikkömuotoon seuraavasti: *Pahin este oli ennakkoluulot*, koska yleensä subjekti on lauseessa ennen predikaattia. Yksikkömuotoinen predikaatti on normien mukainen edellä mainitussa tapauksessa.

Toisaalta jos predikaattia edeltää esimerkiksi adverbiaali, ja subjekti sijoittuu predikaatin jälkeen, predikaatti voi jäädä virheellisesti yksikköön, kuten esimerkissä *Mieleen tulee aurinkoiset päivät* [*tulee* > *tulevat*]. Inkongruenssi on yleistä myös monikon kolmannen persoonan verbintaivutuksessa. Kun kirjakielen mukainen kongruenssi olisi *pojat tulevat*, puhekielessä vallalla on inkongruentti muoto *pojat tulee*. (Palander 2005: 14–15.)

Pääsäännön mukaan predikaatti on yleensä monikossa, jos subjekti on monikossa. Toisin sanoen monikkomuotoinen subjekti vaatii predikaatin, joka on monikossa. Keskustelupalstalla kommenttia herättää myös verbin esiintyminen inkongruenssissa silloin kun sen pitäisi olla kongruenssissa. Ärtymys käy ilmi nimimerkin Hyvää aivotyötä tää kommenttiesimerkissä 28.

(28) KO: *On alkanut toimittajanuorilta unohtua, milloin lukumäärän yhteydessä verbi tulee yksikköön, milloin monikkoon. Keksin tähän nyt malliksi: ”Arviolta kaksisataa ihmistä odottavat seuraavaa lentoa.” ”Noin viisikymmentä ihmistä ottivat yhteyttä puhelimitse.” ... jotakin tämän tapaista usein näen. (Hyvää aivotyötä tää 7.1.2014 23:36)*

On siis olemassa tapauksia, joissa kongruenssi ei toteudu. Silloin subjektin ja predikaatin välillä vallitsee inkongruenssi. Keskusteluesimerkissä 28 nimimerkki Hyvää aivotyötä tää viitanee kommentissaan rajattuun osaan subjektin nimeämästä tarkoitteesta. (Itkonen & Maamies 2011: 76–77.) Mainitussa keksityssä esimerkissä *kaksisataa ihmistä odottavat* tarkoittaa, että **kaikki odottavat**. Koska tekstissä on määritelty vain osan, ei-kaikkien, odottavan seuraavaa lentoa, oikea verbimuoto on *arviolta kaksisataa ihmistä odottaa* ja *noin viisikymmentä ihmistä otti yhteyttä puhelimitse*.

Kongruenssi esiintyy myös teitittelytilanteessa, jossa yhtä henkilöä puhuteltaessa käytetään monikon 2. persoonan yhteydessä liittotempuksen yksikkömuotoista partisiippiä, esimerkiksi kysymyksessä *Oletteko odottanut jo kauan*. Nimimerkki olis ees päin on havainnut jälleen puhekielessä väärän kongruoinnin, joka ilmenee esimerkissä 29.

- (29) KO: *Toimittaja, joka teitittelee haastateltavaa mutta puhuu monikossa: Te [esim. presidentti] olette käyneet...* ” (olis ees päin 10.1.2014 23:36)
> **olette käynyt**

Esimerkissä 29 liittotempuksen partisiipin pitää olla yksikössä kirjoitetun monikon sijasta puhuteltaessa yhtä ihmistä.

Verbiongelmista ja *alkaa tekemään* -rakenteesta ilmenee verkon kielikeskusteluissa jälleen puristisuutta sekä käyttö- ja demokratiaperiaatetta. Taustaideologiana *alkaa tekemään* vs. *alkaa tehdä* -keskustelussa voi havaita traditionalismin. Sen mukaan kieli tulisi säilyttää muuttumattomana (Mantila 2010: 191). Vaikka rakenne *alkaa tekemään* on kuulunut suomen kieleen jo pitkään, on muutamissa kielikommenteissa, kuten esimerkeissä 25 ja 26, vastustusta normien väljentämiseen ja kielenhuollon liialliseen sallivuuteen.

4.4. Pronomiongelmat

4.4.1. Asemosanan valinta

Tutkimusaineiston Ärsyttävimmät kielivirheet -keskustelulangassa myös kirjoituksessa esiintyvät pronomini- ja konjunktiovirheet saavat huomiota esimerkeissä 30 ja 31:

- (30) KO: ”Joku”, kun pitäisi olla ”jokin”. ”Tai”, kun pitäisi olla ”vai”. (rapautuva taju 11.1.2014 06:06)

Pronominien *joku* ja *jokin* käytön pääsääntö on, että *joku* viittaa ihmiseen ja *jokin* muuhun kuin ihmiseen. Pääsääntö on aina pätevä ja käyttökelpoinen. Käytännön kielenkäytössä esiintyy kuitenkin paljon vaihtelua. (Maamies 2012: 10.) *Joku* ja *jokin* kuuluvat molemmat indefiniittisiin eli epämääräistäviin pronomineihin. (Iisa ym. 2006: 205.) Toisaalta aiempi normi on muuttunut. Nykyään *joku*-sanankäyttöala on laajentunut, kun suomen kielen lautakunta on sallinut *joku*-sanankäytön määrittämässä paitsi ihmistarkoitteisia myös toisenlaisia substantiiveja, kuten *jokin* ~ *joku asia*. (Maamies 2012: 10–13.)

Esimerkissä 31 kommentoidaan *joka*- ja *mikä*-pronominien eroja. Myös *ketä* saattaa lipsahduttaa merkityksessä ’kuka’, kuten esimerkissä havaitaan:

- (31) KO: ”Ketä” merkityksessä ”kuka”, ”joka”

KO: *Kuka tai mikä merkityksessä joka. Kulovalkean tavoin levinnyt viime aikoina – siis interrogatiivipronomini käyttö relatiivipronomina. Esimerkiksi: ”Ja se kuka väittää että...” ”Tässä yksi tapaus, mikä alkaa vaikuttaa jo...”* (Hakro 5.2.2104 23:05)

kuka > **joka** (puhekielessä kuka), mikä > **joka**

KO: *Vielä tarkennuksena ”Kerron yhden tapauksen, joka alkaa vaikuttaa...” Tapaus alkaa vaikuttaa. ”Kerron yhden tapauksen, mikä alkaa vaikuttaa...” Kertominen alkaa vaikuttaa. Tämän merkityseron ymmärtäminen näyttää kadonneen jopa ammattikirjoittajilta.* (Hakro 5.2.2014 23:59)

KO: *Entisajan kansakoulussa opetettiin, että ”joka” viittaa henkilöön ja ”mikä” kaikkeen muuhun. Muu on turhaa.* (Kulovalkeata 7.2.2014 13:49)

KO: *Se oli väärin opetettu. ”Joka” viittaa edeltävään sanaan, ”mikä” viittaa edeltävään lauseeseen.* (Hakro 7.2.2014 14:42)

Mikä- ja *joka-*relatiivipronomien käyttö ei ole kaikille ongelmattonta. Ensinnäkin pronomiilla pitää olla viittauskohde, vaste eli korrelaatti. *Joka-*pronominin korrelaattina eli viittauskohteena on tavallisesti lähinnä edeltävä sana, joka voi tarkoittaa henkilöä tai muuta elollista oliota, esinettä tai asiaa. Kun relatiivipronominina käytetään *mikä-*sanaa, pronomini viittaa kokonaiseen lauseeseen, kuten Hakro kertoo esimerkin 31 kommentissaan. Kulovalkeatanimimerkin mielikuva on kansakouluajalta, jolloin hänelle on opetettu *joka-*pronominin viittaamaan henkilöön ja *mikä-*pronominin muihin tapauksiin.

Myös *ketä-*pronominia käytetään merkityksessä *kuka*, kuten seuraavasta esimerkistä 32 havaitaan:

- (32) KO+KY: *Myös pronomini "kuka" on niin last season! **Ketä** on samaa mieltä?*
 (Nanne 5. helmikuuta 20:16)
 kysymyksessä pronomini *kuka* > **kuka**, monikossa > **ketkä**

Nannen kommentissa kirjoittaja ei ehkä itsekään huomaa, että *ketä* on itse asiassa *kuka-*pronominin partitiivimuoto. Matti Vilppulan (1989: 12) mukaan *ketä-*ilmiön yhdeksi syyksi voisi ajatella tarpeen päästä eroon *ku-:ke-*-vaihtelusta. Valitsemalla *ketä* nominatiiviksi tähän tavoitteeseen päästäänkin. *Ketä* on paitsi yksikön, myös monikon partitiivi. ”*Ketä on samaa mieltä?*” voi viitata siis yhtä hyvin yhteen kuin useampaankin henkilöön. Heikki Paunonen selittää *ketä-*ajatuksen olevan lähtöisin ruotsinkielisten puheesta. *Ketä* voidaan selittää myös mahdollisesti *kekä-*sanan partitiivina. (Paunonen 1980: 27.)

Maamies (2011: 27) muistuttaa, että relatiivipronominia *joka* käytettäessä sanajärjestyksellä on väliä. *Joka* viittaa vain edeltävään substantiiviin. Lisäksi *joka-*pronomini on tavallinen, kun viittauskohde on konkreettinen, tarkkarajainen ja täsmennetty. *Mikä-*pronomini taas on tyyppillinen, kun viittauskohde on abstrakti, rajoiltaan epämääräinen ja avoin tai viittaussuhde on superlatiiviin, kuten esimerkiksi *Se oli paras elokuva, **minkä** olen nähnyt.*

4.4.2. Korrelaattivirheet

Korrelaatti-nimeä käytetään sanasta tai kohteesta, jonka sijasta asemosanaa käytetään. Keskusteluketjussa Subjektin paikka virkkeessä on nimimerkki Kielenviilaaja päätenyt keskustelemaan pronominin ja sen korrelaatin sijainnista lauseessa. Tämä ilmenee esimerkissä 33:

- (33) KO+KY: --- olen silti ihmetellyt yhtä suomen kielessä yleistä rakennetta. Esimerkkinä lause ”Saaret ovat **Japanin hallinnassa, joka nimittää** niitä Senkakuksi”. **Joka viittaa tuossa Japaniin**, joten omasta mielestäni olisi sisällöllisesti loogista, että sivulause alkaisi välittömästi Japanin jälkeen, eikä siinä välissä olisi ”hallinnassa” sanaa. Englannissa tämä toimii ongelmitta (*The islands are governed by Japan, which calls them Senkaku*). --- Miten kielemme on syntynyt tällainen ristiriita virkkeen sisällön ja sen yleisesti käytetyn muotoilun välillä? (Kielenviilaaja 7.1.2014 18:04)

> **Japani, joka nimittää**

V: *Kyse ei ole subjektin paikasta, vaan pronominin korrelaatista. Esimerkivirkkeessä on korrelaattivirhe, vaikka virke onkin – ehkä pienen ihmettelyn jälkeen – tulkittavissa oikein. Virke olisi ollut helppo esittää oikein, esimerkiksi käyttämällä sivulauseen sijasta rinnasteista päälausetta: ”Saaret ovat Japanin hallinnassa, ja Japani nimittää niitä Senkakusaariksi”. (Yucca 7.1.2014 19:10)*

V: *”Japani hallitsee saaria ja nimittää niitä S.” Ehdotukseni. Minä koen hankalaksi lukea mm. ip-lehtiä just kaikkien näiden pienten fiilausta vaativien virheiden takia. --- (eo. kielenkorjaaja 7.1.2014 23:22)*

Kommentoijat Yucca ja eo. kielenkorjaaja ehdottavat vaihtoehtoista kirjoitusasua ja tekstimuotoilua korrelaattivirheiseen tekstiin. Osa tekstien epäselvyyksistä aiheutuu huolettomasta pronominkäytöstä, kuten edellä esimerkissä 33. Seuraava esimerkki 34 havainnollistaa *joka*-relatiivipronominin väärää viittaussuhdetta:

- (34) KO: *Jos joka-sana relatiivilauseen alussa viittaa ”väärään” sanaan, se lähentelee jonkinasteista rappiota. Esimerkiksi kotona kerroin tiikeristä äidille, jonka täytyi elää vangittuna häkissään.* (Anita 29. tammikuuta 22:12)

Anitan kommentissa *joka*-pronomini viittaa väärään korrelaattiin. Näin kirjoitettuna äiti on elänyt häkkielämää. Virke olisi korjattavissa vaihtamalla *tiikerin* ja *äidin* paikkaa ensimmäisessä lauseessa.

4.5. Konjunktiot

Konjunktiot kuuluvat taipumattomien sanojen ryhmään. Konjunktiot ovat sidesanoja, joita käytetään yhdistämään sanoja ja lauseita. Rinnastuskonjunktiot yhdistävät samanarvoisia sanoja ja lauseita. Alistuskonjunktiot aloittavat lauseen, joka määrittää toista lausetta tai jäsentä. Konjunktiot ovat kuuluneet aiemmin partikkelien ryhmään.

Keskusteluketjuissa kommentoijat huomauttavat, että myös konjunktiivirheet ovat yleisiä. Taipumattomat konjunktiot ilmaisevat asioiden välisiä suhteita, monenlaisia merkityksiä ja vivahteita. Joskus on vaikeaa havaita sanojen *tai* ja *vai* eroa kysymyslauseissa. Sanaa *vai* käytetään silloin, kun pitää selvästi valita jompikumpi tai jokin eri vaihtoehtoista: *Otatko teetä vai kahvia?* *Vai*-konjunktio on siis merkityksessä, että juodaan vain toista juomaa. Konjunktio *tai* jättää enemmän liikkumavaraa: *Otatko teetä tai kahvia?* Vastaaja voi ottaa juoman lisäksi jotain kokonaan muuta tai kenties ei mitään. (Eronen 1999: 35). Yleinen konjunktiivirhe on huomioitu esimerkissä 30 sivulla 54 nimimerkin rapautuva taju kommentissa.

4.6. Sanan taivutus

4.6.1. Taipuva suomen kieli

Typologisessa luokittelussa lähtökohtana ovat kielten rakenneominaisuudet ja näissä havaittavat yhtäläisyydet ja erot. 1800-luvun alkupuolelta juontuvan klassillisen typologisen jaottelun mukaan kielet voidaan jakaa kolmeen pääryhmään sanojen taivutuksen perusteella.

Isoloivat kielet ovat sellaisia, joissa sanoja ei ollenkaan voi taivuttaa. Sanat esiintyvät aina samanmuotoisina, eikä kielessä ole pääteaineksia tai etuliitteitä. Agglutinoivissa kielissä on runsaasti taivutuselementtejä ja erityisesti sanavartaloiden perään tulevia päätteitä. Ainekset liittyvät toisiinsa mekaanisesti kuin liimaamalla peräkkäin. Tällöin yhtä merkitystä vastaa yksi muoto. Fleksiokielissä on sekä päätteitä että etuliitteitä, mutta nämä saattavat liittyä vartaloihin niin monimutkaisten muutos- ja sulautumisprosessien välityksellä, että aineksia on vaikea erottaa toisistaan. Mainitun tyyppin kielistä käytetään myös nimitystä fuusiokielet, kun halutaan tähdentää sulautumisen luonteenomaisuutta. (Häkkinen 1994: 45–46.)

Yksi keskustelupalstan ja sosiaalisen median kielikysymysten ryhmä ovat sanojen taivuttamiseen liittyvät huomiot ja kommentit. Suomen kieli kuuluu agglutinoiviin kieliin, ja sanan taivutus saa kysymään ja kommentoimaan myös kielipalstoilla. Tutkimusaineiston ongelmat liittyvät astevaihteluun sanan taivutuksessa, suomen kielelle tyypilliseen vokaalisointuun ja sanaan liittyviin suffikseihin. Käsittelen seuraavaksi näitä mainittuja aiheita maallikoiden kysymysten ja huomioiden pohjalta.

Esimerkissä 35 pohdintaa herättää inessiivin monikkomuotoisuus, vaikka viittauksen kohde olisikin yksikössä. Kysymys herättää pitkän keskusteluketjun, jossa on useampia kommentteja:

(35) KY: *”Hän on janoissaan.” Miksi monikkomuoto, vaikka janoisia olisikin vain yksi? Myös: nälkä, tuska, viha, into, raivo jne.* (Пусси риот 21.1.2014 15:07)

V: *En ole varma, mutta kai tässäkin on **jäännne menneiltä ajoilta**. Tuo ylimääräinen i-kirjain muutamien vokaalien jälkeen on ollut yleinen sukunimissä, ja näkyvillä vanhoja kirkonkirjoja selattaessa. Vaikkapa sukunimi Pesonen on ennen kirjoitettu Pesoinen tai Oinonen muodossa Oinoinen. Joihinkin sukunimiin tämä ylimääräinen i-kirjain on jäänyt ja suurimmasta osasta poistettu.*

V: *Sen esiintyminen lienee johtunut ruotsinkielisistä henkikirjoittajista ja muista virkamiehistä, jotka pääsivät siten vaikuttamaan kirjakielemme kirjoitusasuun. (Korjatkaa, jotka paremmin tiedätte. Samasta ilmiöstä saattaa olla kyse myös tässä esimerkissäsi).* (Arvelen asiaa 21.1.2014 15:23)

V: *Älä suotta huolehdi, vaan ota vakiintuneet sanonnat sellaisinaan. Ei niitä enää ruveta muuttamaan, mutta tietysti voit sanoa esimerkiksi "Hän on janoinen" tai "Hänellä on jano" tai "Häntä janottaa".* (Janossaan äreä 22.1.2014 18:00)

V: *Janoisiahan tuossa onkin vain yksi, niitä janoja taas useampia tai useammanlaisia. Tästä pääsee ongelmien polulla pitemmällekkin: mikähän on merkitys tai merkitysero ilmauksilla "hän on janossaan", "he ovat janoissaan" ja "he ovat janossaan"?* (Kummissani 25.1.2014)

Komitatiivi on sijamuoto, joka ilmaisee seurassa tai mukana olemista, ja siitä on vanhastaan käytetty myös nimitystä seuranto: esimerkiksi *Hän tulee ystävineen*. (Luukkonen 2006: 400.) Suomen komitatiivia koskevaa tutkimusta on tehty vähän. Sijan prototyypinen merkitys on asymmetrinen sosiaalinen yhdessäolo ja omistaminen, mutta sijamuotoa käytetään muissakin merkityksissä. Sirolan (2008: 9) mukaan komitatiivia käytetään omistamisen merkitystä lähellä olevassa sisältymissuhteessa ja myös spatiaalisissa suhteissa.

Iisan ym. (2006: 218) mukaan komitatiivi liittyy aina monikkovartaloon, johon on osaksi sulautunut sijamuodon tunnus *-ine*, lisäksi substantiiveissa tunnuksen jäljessä on aina omistusliite, esimerkiksi *kello-ine-en* 'kellojensa kanssa'. Määritteenä olevassa komitatiivimuodossa omistusliite ei esiinny, esimerkiksi *uus-ine kello-ine-en*. Komitatiivin monikollisuus on niin selvää, että kun sijamuotoa käytetään viittaamassa vain yhteen tarkoitteeseen, se koetaan häiritseväksi, vaikka oikean asiointilan voi helposti päätellä lauseen merkityksestä: *Pääministeri saapui juhliin vaimoineen*. vrt. seuraavaan lauseeseen, jossa monikollinen subjekti ministerit riittää tulkitsemaan lauseen oikein: *Ministerit saapuivat juhliin vaimoineen*.

Komitatiivissa ei siis yksikkömuotoa ole, vaan monikkoa käytetään myös yksikön asemesta riippumatta siitä, onko semanttinen merkitys yksiköllinen vai monikollinen. Tämä ihmetyttää monia Kristianin käynnistämään kielikeskusteluun osallistuneita esimerkissä 36:

(36) KY: *Koska täällä saa hyvää tietoa helpolla **miksi esim. sana kamera muuttuu suomen kielessä monikkomuotoon** seuraavanlaisessa yhteydessä: ”**Mies astui huoneeseen kameroineen**”. Eikä ”**mies astui huoneeseen kameraneen**”?* (Kristian)

KO+KY: *Tai **vaimoineen**...* (Jukka 7. helmikuuta 22:17)

KO+KY: *Niin juuri, **eikä vaimoneen*** (Kristian 7. helmikuuta 22:18)

V: *Hyvä kysymys. **En tiedä, miksi näin on.*** (Jukka 7. helmikuuta 22:18)

V: *En ymmärrä logiikkaa, että mukana seuraavaa asia muuttuu monikkoon, koska mies plus asia on yhteensä kaksi.* (Kristian 7. helmikuuta 22:20)

KO: *Jos i:n jättäisi pois yksiköstä, olisi aina selvää, tarkoitetaanko yksikkö vai monikkoa – tällä hetkellähän näin ei ole.* (Pauli 7. helmikuuta 22:21)

V: *Koska komitatiivista ei käytetä yksikkömuotoa. **En tiedä miksi.*** (Katariina 7. helmikuuta 22:21)

KO: *Ottakaa näistä nyt selvää... portugalin kielessä ihmisellä on aivo (yksikössä) ja selät (monikossa).* (Jukka 7. helmikuuta 22:26)

KO: *Toi komitatiivihan on vänkä omituisuuksineen eli yksi outous.* (Kristian 7. helmikuuta 22:28)

KO: *Komitatiivi on kätevä, mutta juuri se seikka, että **sen muoto on aina monikollinen** panee monet kavahtamaan sen käyttöä. Jos monikollisuus arveluttaa, muuta vaihtoehtoa ei sitten jää kuin käyttää prepositioita, postpositioita tai adverbejä: ”mukanaan kamera”, ”kamera mukanaan” yms.* (Seppo 8. helmikuuta 1:16)

KO: *--- **komitatiivin syntyhistoriaa ei ole oikein osattu selittää, ja niinpä on myös epäselvää, miksi siitä on tuo monikko. Jotkut ovat sitä mieltä, että se on***

*vain omistuspäätteellinen instruktiivi, esim. lampuin -> lamppuineen tai vai-
voin-> vaivoineen. Eli seuraava kysymys tosiaan kuuluu, miksi instruktiivista
on vain monikollinen muoto. Ota ja tiedä. (Johanna 8. helmikuuta 6:51)*

Nopeatempoinen Facebookin seinäkeskustelu komitatiivista johtaa päättelemään, että joskus aikoja sitten, on vain päätetty, että komitatiivi on monikossa ja muotoon liittyy vielä possessiivisuffiksi. Sekä Sepon että Johannan kommentteissa on selitetty laajemminkin komitatiiviin liittyvää ilmiötä. Johanna huomioi mahdollisuuden tunnistaa muoto *kameroineen* omistuspäätteellisenä instruktiivina. Jotkut kommentoijat, kuten Jukka ja Katariina, tunnustavat tietämättömyytensä eivätkä pysty neuvomaan kysymyksen esittäjää Kristiania tiedonlähteelle.

4.6.2. Astevaihtelu ja nimien taivutus

Astevaihtelu on sanavartaloissa ilmenevää äännevaihtelua, joka koskee klusiileja *p*, *t* ja *k* (marginaalisesti myös *b*, *g*), silloin kun klusiilia edeltää soinnillinen äänne eli vokaali tai soinnillinen konsonantti. Astevaihtelussa varioi klusiilin pituus (*rätti* : *rätin*) tai laatu (*koti* : *kodin*) ja yksinäisklusiili *k*:n tapauksessa sen mukanaolo (*näky* : *näyn*). Astevaihtelu merkitsee sanansisäisen klusiilin keston pituusvaihtelua tai vaihtelua kokonaan toisen konsonantin tai kadon kanssa sanan eri muodoissa. (VISK § 41.)

Astevaihtelu on suhteellisen tavallinen ilmiö: taajuussanaston 1000 yleisimmistä sanasta vajaa kolmannes on astevaihtelusanoja. Eniten esiintyy *t*:n ja vähiten *p*:n astevaihtelua. Astevaihtelulla on kaksi toteutumaa: vahva aste ja heikko aste. Niiden esiintyminen riippuu usein siitä, onko seuraava tavu avonainen vai umpinainen. (VISK § 41.)

Astevaihtelukysymykset sekä perusmuodoltaan samanlaisten yleisnimien ja erinimien taivutusmuodot tuottavat ongelmia. Käytännössä kun *k*, *p* tai *t* esiintyvät erisnimessä yksinään, nimi ei kuulu astevaihtelun piiriin: *Mika*: *Mikan*. Toisaalta etunimet hakeutuvat eri taivutusmuotoon kuin vastaavat yleisnimet esimerkkeinä nimet *Taito*: *Taiton* ja *Kunto*: *Kunton*. Sukunimet taas taipuvat yleensä samoin kuin vastaavat yleisnimet: *Aalto*: *Aallon*. (Luukkonen 2006: 377–379.)

Astevaihtelun mukaiset sanat ja astevaihtelu tai sen poissaolo ihmetyttävät tekstiesimerkissä 37:

(37) KY: *Lehdessä taivutettu hudit. Minusta oikeammalta kuulostaisi hutit. Mitä mieltä olette?* (hutilus 8.1.2014 15:51)

V: *Huti: hudit; kuti; kudit ja suti: sudit. Mutta luti: lutit (luutnantti)* (Tätä mieltä 8.1.2014 16:41)

V: *Kyllähän tuo sana on selvästikin astevaihtelun alainen: eli huti: hudit. Etunimeä Outi on kuulemma joskus aikaisemmin taivutettu, periaatteessa oikeaoppisesti, Outi: Oudin. Tuo tapa näyttää hävinneen; en ole nähnyt tai kuulut juuri koskaan muuta taivutustapaa kuin Outi: Outin. Sukunimistä esimerkiksi viime vuonna taajaan näkyvillä ollut Rätty on taivutettu mediassa Rätty: Rädyn. Aivan vastaava nimi olisi Ryti. Silti presidenttimme nimi esiintyy painetussa sanassa muodossa Ryti: Rytin. Tämä on ollut asianomaisen oma toivomus, jota on sitten noudatettu myöhemminkin. Nämä tiettyjen nimien taivutuskäytännöt eivät todellakaan ole mitenkään yksiselitteisiä!* (Tuuli se taivutti 8.1.2014 23:38)

KO: *Käytäntö, että jonkun nimeen sovellettaisiin yleisessä kielenkäytössä nimen kantajan edellyttämiä sääntöjä vie mahdottomaan tilanteeseen.* (Mullikaisen Olkku 9.1.2014 20:17)

KO: *--- tuollaisen hajanaisen käytännön kanssa me joudumme olemaan tekemisissä. Jopa Kotus joutuu antamaan periksi ja hyväksymään joidenkin nimien kohdalla vaihtoehtoisia taivutusmuotoja.* <http://kaino.kotus.fi/sukunimientaivutus/index.php?s=tietue&id=1818>

KO: <http://kaino.kotus.fi/sukunimientaivutus/index.php?s=tietue&id=1823>
(Tuuli se taivutti 9.1.2014 20:39)

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkosivuille on avattu lokakuussa 2011 sukunimien taivutusluettelo, johon on koottu sellaisia sukunimiä, joiden taivutus on herättänyt

kysymyksiä. Kaikkia suomalaisia sukunimiä luettelo ei sisällä. (Wihuri 2011: 24.) Nimimerkki Tuuli se taivutti on lisännyt kommenttiinsa linkin taivutusluetteloon.

Varsinkin *s*-loppuiset suomalaiset sukunimet taipuvat useimmiten *ks*:llisinä, mutta joistakin nimistä on mahdollinen myös pitkävokaalinen muoto. Taivutuksesta päättää lopulta nimenkantaja itse. Esimerkiksi *Kunnas: Kunnaksen; Köngäs: Könkään ~ Köngäksen*. (Luukkonen 2006: 379–380.) Suomessa on siis olemassa rinnakkaisia taivutusmuotoja ja kielenhuollollisesti molemmat ovat yhtä hyväksytyjä. Esimerkissä 37 nimimerkki Mullikaisen Olkku on sitä mieltä, että nimen kantaja ei voi määrittää nimensä taivuttamista. Hyvä yleissääntö on, että sukunimen perusmuodon pitäisi erottua vastaavasta yleisnimestä, esimerkkinä *Manner: Mannerin; Mantere: Mantereen*. (Luukkonen 2006: 379.)

4.6.3. Paikannimien taivutus

Myös paikannimien taivutus herättää kysymyksiä, koska sanan perusmuodosta ei voi varmasti tietää, milloin nimiä taivutetaan joko sisäpaikallissijoissa (*-ssa*) tai ulkopaikallissijoissa (*-lla*). Tällaisessa tapauksessa määräävänä pidetään paikkakunnan omaa käytäntöä, ja joistakin nimistä on mahdollista käyttää kumpaa tahansa taivutusta. (Iisa ym. 2006: 185.)

Paikannimen genetiivin muodostaminen voi tuottaa kielenkäyttäjälle ongelman. Kielikeskustelussa ihmetellään *Rautalampi*-kunnan taivutusta, esimerkissä 38.

(38) KY: *Miksi sanotaan Rautalammin eikä Rautalammen? Jos genetiivi on Rautalammin, niin silloinhan kunnan nimen pitäisi olla Rautalammi, eikä Rautalampi. Eikös niin? Ja jos sanotaan, kuten paikallisilla on tapana, että tulkaa Rautalammille, niin kunnan nimen pitäisi olla Rautalammet. Savolaista kie-roilua?* (Kunhan ihmettelyn 18.12.2013 16:41)

> **Rautalampi : -lammilla (genetiivi Rautalammin)**

V: *Johtuu vain paikallisesta murteesta tai sanontatavasta.* (Yliorhinmäestä 18.12.2013 17:40)

KO: *Askainen, Askaisten, Askaisiin. Huittinen, Huittisten, Huittisiin, Jokioinen, Jokioisten, Jokioisiin --- Sumiainen, Sumiaisten, Sumiaisiin* (....., 19.12.2013 16:25)

V: *Lammi on myös sukunimi. Genetiivissä nimi taivutetaan Lammin.* (===== 26.12.2013 00:35)

KO: ***Näistä paikallissijoista ei kukaan saa selvää muuten kuin kysymällä paikallisilta asukkailta.*** *Kalle Isokallio käyttää scifi-romaanissaan Vapaa Velkua muotoa Velkualla, mutta itse olen kuullut alkuperäisten velkualaisten aina sanovan Velkuassa. --- Näitähän löytyy: Luvialla / Laviassa, Simpeleellä / Kempeleessä. Näissä jutuissa alkuasukkaiden sana on laki.* (Maanmittari_Koo 28.12.2013 23:32)

Nimen kirjoitusasusta ei voi luotettavasti päätellä taivutusta. *Ylistaro* ja *Kempele* taipuvat sisäpaikallissijoissa, kun taas *Alastaro* ja *Simpele* ovat ulkopaikallissijoissa. Lisäksi *-lahti*-loppuisia nimiä on niin *-ssa*-loppuisia kuin *-lla*-loppuisiakin, ja mahdollisuuksia voi olla kaksi, kuten *Virolahdessa* ja *Virolahdella*. (Iisa ym. 2006: 185–186.) Keskusteluesimerkissä 38 kysymystä kommentoineet nimimerkit Maanmittari_Koo ja Yliorhinmäestä toteavat valitsevan tilanteen eivätkä kykene tarjoamaan parempaa selitystä kysymyksen esittäjälle.

Myös adjektiivialkuisten paikannimien alkuosan taipuminen hämmästyttää kielenpuhujia. Ongelma näkyy esimerkissä 39:

(39) KY: --- *katseli olympialaisten avajaisia: sanotaanko todella Isossa-Britanniassa?* (Tuomo 7. helmikuuta)

V: *Sanotaan ja kirjoitetaankin.* (Johanna 7. helmikuuta 19:16)

V: *Mä oon nähny myös muotoo Iso-Britanniassa. Luulen ettei kumpikaa oo ehottomasti väärin.* (Anna-Maija 7. helmikuuta 19:21)

V: *Kotuksen mukaan oikea muoto on nimenomaan Isossa-Britanniassa.* <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2380> (Tiia 7. helmikuuta 19:24)

KO: *Iso Omenahan joutui lopulta taipumaan. Se yritti suositella muotoa "Iso Omenassa", mutta kukaan ei suostunut sitä käyttämään. Sitä paitsi ketään ei voi mikään firma pakottaa kirjoittamaan kielenvastaisesti.* (Johanna 8. helmikuuta 11:42)

Tekstikatkelman 39 Tiian lähettämä internetlinkki Kotimaisten kielten keskuksen sivuille vie taulukkoon, jossa on taivutettu eri maita, kansalaisuuksia ja pääkaupunkeja. Suomen kielien lautakunta on joutunut 2000-luvun alussa käsittelemään paikannimistöä ja nimien taivutusta, ja tässä keskusteluketjussa poikkeuksellisesti kommentoijat ohjataan tutkimaan nimien taivutusta Kotuksen sivuilta. Johannan kommentti puolestaan laventaa kielikeskustelua myös yritysnimien puolelle. Espooseen 2000-luvun alussa syntynyt kauppakeskus *Iso Omena* piti esikuvanaan New Yorkin *Big Applea*, josta saatiin suoraan kirjoitusasu suomeen. Suomen kielessä määritteenä esiintyvä adjektiivi kuitenkin yleensä taipuu pääsanansa mukaan. Tosin edellä mainittua taivuttamatonta muotoa myös esiintyy, mikä ilmenee keskusteluesimerkissä 39 Anna-Maijan puheenvuorossa.

4.6.4. Sijapäätte numeroon

Myös sijapäätteen merkitseminen tai pois jättäminen numeroon herättää tutkimusaineistossa kysymyksiä. Esimerkki 40 kysyy oikeinkirjoituksesta numeroilmauksissa:

(40) KY: *Onhan olemassa oikeinkirjoitusohje, jonka mukaan numeroon ei tarvitse liittää sijapäätettä, jos sijamuoto ilmenee sitä seuraavasta sanasta? Esimerkiksi "Joulupukki vieraili 233 kodissa", mutta ei "Joulupukki vieraili 233:ssa kodissa." Koskeeko tämä ohje kaikkia sijamuotoja, ml. [mukaan lukien] instruktiivi? (T. nousee järvestä 25.12.2013 13:29)*

> **233 kodissa, partitiivimuodossa merkitysero 233 kotia vai 233:a kotia**

V: *Suosituksen mukaan kaikki kymmentä pienemmät lukusanat tulisi kirjoittaa kirjaimin, joten tuossa tapauksessa sijamuodon merkitsemistä ei edes tarvitse miettiä. Mutta muuten, olet oikeassa, ettei sijamuotoa tarvitse merkitä, jos se ilmenee seuraavasta sanasta. Tämä tosin ei jostain syystä koske partitiivia.* (weerees 25.12.2013 16:19)

V: **Isompiakin lukuja voi kirjoittaa sanoin:** <http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/kielenopas/4.11.html> ”Me käymme joulun viettohon taas miljoonin kynttilöin.” (Kynttelikkö 25.12.2013 21:12)

V: *On sentapainen ohje. Sen tarkka sisältö on jokseenkin mutkikas, mutta useimmissa tapauksissa soveltaminen on helppoa. Esimerkkitapauksessa luku on samassa sijamuodossa, kuin substantiivi, jota se määrittää ja joka on luvun jäljessä. Tällöin numeroin ilmaistuun lukuun ei kirjoituksessa liitettä taivutus päätettä. Hiukan tulkinnanvaraista on, onko päätteen merkitsemättä jättäminen tällöin pakollista vai vain sallittua. Yleensä se kuvataan pakollisena. Poikkeuksen muodostaa partitiivi, koska jos päätettä ei merkittäisi, ei ilmauksesta ”3 kotia” tietäisi, pitääkö se lukea ”kolme kotia” vai ”kolmea kotia”. Instruktiivinen ei muodosta poikkeusta.* (Yucca 25.12.2013 23:33)

KO: *Lienee englannin kielen vaikutusta sekin, että nykyään näkee usein sijapäätteen puuttuvan numeroista ja yksiköistä, suomessa kun ei asiaa ilmaista prepositioilla. Mainoksissa, joiden kieliasu on usein ihan juosten kustu, näkee usein tämäntyyppisen ilmauksen: ”Osta 100 € , niin saat 20 € alennuskuponin!” Paljonkohan tuo 100 € maksaa? Virheellä voi olla vakavia seurauksia. Olen nähnyt lääkkeiden valmisteyhteenvetoja, joissa kehoitetaan esimerkiksi ”suurentamaan annosta 500 mg”, vaikka annos pitäisi suurentaa 500 mg:aan.* (Osta 100 € 26.12.2013 10:28)

> 100 (sadalla) €:lla + 500 mg:aan

Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas (2009: 102) mainitsee perusluvun ilmaisevan määrää. Jos numerona ilmaistu perusluku on tarkoitettu luettavaksi taivutusmuotoisena, lukutapa kerrotaan lukijalle yleensä merkitsemällä numeron perään kaksoispiste ja sijapäätte. Pelkkä numero tarkoittaa tavallisesti, että luku on perusmuodossa. Sijapäätte siis merkitään numeron ja kaksoispisteen jälkeen. Päätte tulee luvun viimeisestä taipuvasta osasta, kuten *4000:lla* tai *332:ssa*. Lisäksi jos sijapäätteen vokaali on sama kuin lukusanan vartalon, esimerkiksi *kahdeksa-*, *viite-*, lopun viimeinen vokaali, merkitään kaksoispisteen jälkeen nämä molemmat vokaalit *8:aa* tai *5:een*. (KO 2009: 102.)

Sijapäätettä ei yleensä merkitä numerolla ilmaistuun lukuun, jos luku on samassa sijassa kuin seuraava sana. Numeron lukutapa käy tällöin ilmi seuraavan sanan sijapäätteestä. Sijapäätte merkitään näkyviin, kun luvun lukutapa ei ilmene seuraavasta, samassa sijassa olevasta sanasta. Päätte tulee luvun viimeisestä taipuvasta osasta. (KO 2009: 104.)

Keskusteluesimerkissä 40 nimimerkki Yucca antaa havainnollisen esimerkin syntyvästä merkityserosta luettaessa teksti joko muodossa *3:a taloa* tai *3 taloa*. Lauseessa partitiivimuotoisia voivat olla sekä luku että sitä seuraava substantiivi. Kun tällainen partitiivimuotoinen luku ilmaistaan numerolla, sijapäätte merkitään näkyviin. Numero ja sijapäätte osoittavat siis ilmauksen lukutavan. Nimimerkin Osta 100 € huomio on, että tärkeistään numeroilmauksista, kuten esimerkiksi lääkeresptien annostuksista, numeroihin liittyvät sijapäätteet jäävät joskus pois.

4.7. Vokaalisointu

Suomen ja joidenkin sukulaiskielten ominaispiirre on, etteivät etu- ja takavokaalit esiinny samassa sanassa. Kielen erikoisuus herättää huomiota myös kielikeskustelun esimerkissä 41:

(41) KO: *Radiotoimittaja toisti moneen kertaan sanan **olimpialaiset**. Se oli ULEn toimittaja. **Huva niin**.* (Tiina 5. helmikuuta)

> **olympialaiset**

KO: *Eräs **urheilutoimittaja** vuosien takaa **selosti meille olympialaisia**...* (Teuvo 5. helmikuuta 12:29)

KO: ***Kesätyöpomoni** (yliopistossa opiskellut) **väitti mulle** kivenkovaan **että se kuuluu paitsi lausua, myös kirjoittaa olimpialaiset**. Olin 18-vuotias, eikä silloin ei ollut vielä Internetiä käytössä, mutta jätin hänen työpisteeseensä Nykysuomen sanakirjan auki oikealta sivulta. Ei puhunut asiasta enää mitään sen jälkeen, joten en ole ihan varma menikö perille.* (Jenni 5. helmikuuta 13:21)

KY: ***Miksi tietyt kirjaimet eivät taivu suomenkielisessä suussa??*** (Else-May 5. helmikuuta 13:43)

Esimerkissä 41 Else-May tarkoittanee äännejärjestelmän yksiköitä, foneemeja, vaikka käyttääkin kirjoituksessaan nimitystä kirjaimet. Kirjainmerkit eli grafeemit ja äännejärjestelmän yksiköt eli foneemit eivät välttämättä vastaa toisiaan. Keskustelu jatkuu edelleen esimerkissä 42 suomen kielelle tyypillisestä vokaalisoinnusta:

(42) V: *Ei samaan sanaan voi laittaa etu- ja takavokaaleja. Voihan sitä harjoitella sanomalla häyöäie.* (Jaakko 5. helmikuuta 13:46)

V: *Suomalaiset ovat tottuneet tähän. Sen sijaan pärnulaisella ei ole mitään ongelmia. Jokainen oppii lapsuudessaan tietyt tavat ääntää. Aikuisena on vaikea enää saada suutaan käännettyä eri asentoihin. Olen kokenut tämän usein, kun opetan filippiiniläisille suomea. Suomalaiset diftongit ovat heille tosi vaikeita, jopa ou ja uo tai ie ja ei.* (Riina 5. helmikuuta 13:58)

V: *Suomessa on sääntö, jonka mukaan samassa sanassa ei voi olla etu- ja takavokaaleja* (Jaakon esittämä häyöäie on yhdyssana, joten sitä sääntö ei koske). *Lainasanoissa kuitenkin saattaa olla sekä etu- että takavokaaleja, ja siksi niiden ääntäminen voi olla joillekin suomalaisille vaikeaa. Viron kielessähän vokaalisointusääntöä ei ole, joten virolaisille asia ei ole ongelma.* (Saara 5. helmikuuta 14:22)

KO: *Yhdyssanoissa osataan kuitenkin lausua etu- ja takavokaalit ongelmitta, kuten iltatyö. Minä suomentaisin sanan olympialaisiksi...* (Merja 5. helmikuuta 17:16)

Sotšin talviolympialaiset helmikuussa 2014 innostivat keskustelemaan olympialaisten ääntämisestä ja suomen kielelle ominaisesta vokaalisoinnusta tai vokaaliharmoniasta. Termi fonotaksi tarkoittaa äänteiden yhdistämistä. Fonotaktiset säännöt ovat aina kielikohtaisia. On tietysti sellaisia äännejonoja, joita kukaan ihminen ei pysty ääntämään ja joita tämän vuoksi ei käytetä missään kielessä. Suomen kielessä vokaalien yhdistämistä rajoittaa vokaalisointu, jonka mukaan samassa yhdistämättömässä sanassa ei saa olla etuvokaaleita *y, ä* ja *ö* ja takavokaaleita *u, o* ja *a*. (Häkkinen 2007: 108–109.)

Normitetun kielen sääntöjen tulisi olla mahdollisimman yksinkertaisia, sillä luonnollinen kieli sisältää aina paljon variaatiota, joka voi olla alueellista tai johtua käynnissä olevista muutoksista. Tämä yksinkertaisuus koskee jälleen oikeinkirjoitusoppia ja muitakin kielen tasoja: äännejärjestelmää, morfologiaa, syntaksia ja sanastoa. Esimerkiksi kaikkea sitä vaihtelua, joka luonnollisen kielen taivutusparadigmoissa ilmenee, ei voi rakentaa säännöiksi, vaan on luotava yksinkertaistuksia. (Mantila 2010: 182; Vikør 2007: 160–162.) Esimerkissä 40 sivulla 66 otetaan kantaa myös englannin vaikutukseen suomen kielessä. Aiemmin suomalaisen kielenhuoltoon on periytynyt vankka svetisismien vainoamisen perinne (Paunonen 1996: 549). Kansainvälistymisen myötä suomenkieliset joutuvat altistumaan vieraille vaikutteille ja kielet osin lähentyvät toisiaan. Toinen vaihtoehto on vieraiden vaikutusten vastustaminen ja kielen pitäminen mahdollisimman puhtaana. Esimerkeissä 39 ja 40 sivuilla 64–66 esiintyy suomen kielen puolustamista anglismeja vastaan.

4.8. Kielisukulaisuus ja sanojen alkuperä

Genealogisessa luokittelussa yhdistetään toisiinsa ne kielet, joiden oletetaan kehittyneen yhteisestä kantakielestä. Maailman kieliä on tapana järjestää kielikunniksi ensisijaisesti sukulaisuuden perusteella. Esimerkiksi uralilaiseen kielikuntaan kuuluvat kaikki ne kielet, joiden oletetaan syntyneen uralilaisen kantakielen murteista. Tämän mainitun kantakielen ”jälkeläisiä” on tapana nimittää tytärikieliksi ja edelleen samanikäisiä tytärikieliä sisarkieliiksi. Kantakielen jakautumista voidaan ajatella pitkäaikaisena ja monivaiheisena prosessina, jossa on myös lukuisia välivaiheita. Näitä voidaan pitää jonkinlaisina välikantakielinä. (Häkkinen 2007: 38.)

Esimerkiksi itämerensuomalaisissa kielissä on lukuisia yhteisiä piirteitä: muun muassa äänne-teenmuutoksia, taivutusmuotoja, syntaksin sääntöjä ja sanastoa, jotka puuttuvat kaikista etäisimmistä sukukielistä. Tämän perusteella on päätelty, että itämerensuomalaisilla kielillä on ollut yhteinen välikantakieli, niin sanottu keski- ja myöhäiskantasuomi, jonka aikana yhteiset piirteet ovat tulleet kieleen. Samoin itämerensuomessa ja saamessa on yhteisiä aineksia, joiden perusteella on rekonstruoitu näitä kieliä yhdistävä varhaiskantasuomi. Evoluutioteorian innoittamina lingvistit ovat ottaneet tavakseen kuvata sukukielten ja erityisesti uralilaisen kielikunnan sisäisiä suhteita käyttäen samantapaisia sukupuita, joiden avulla eläin- ja kasvilajien kehitystä on totuttu havainnollistamaan. Toisaalta kielet eivät jakaudu murteiksi

sillä tavoin yhtäkkisesti ja lopullisesti kuin sukupuumalli antaa ymmärtää. Eriytyminen kestää vuosisatoja, ja toisistaan eronneiden sisar- ja tytärkielien välillä saattaa olla monenlaisia kosketus- ja vaikutussuhteita. (Häkkinen 2007: 39.)

Kielitieteessä sana on eräänlainen primitiivikäsite, jota on vaikea määritellä tieteellisen täsmällisesti, mutta sana on silti ymmärrettävä käyttökelpoinen. Sana on kielen pienin vapaa muoto, jonka tunnusmerkkinä on se, että se voi esiintyä itsenäisesti. Sanaluokkajaossa on hyödynnetty kolmenlaisia kriteerejä: taivutusta, sanojen ominaismerkitystä ja syntaktista funktiota eli sitä, minä lauseenjäsenenä kyseistä sanaa voi käyttää. Suomessa jaottelun samoin kuin kieliopillisen esittämisjärjestyksen perusta on sanan taivutus. (Häkkinen 2007: 135–137.)

Jos ajatellaan sanaa sanaston tai sanakirjan yksikkönä, puhutaan lekseemeistä. Koska monissa kielissä sanat esiintyvät eri muodoissa, kieltä kuvattaessa lekseemin edustajaksi on käytännöllistä valita jonkinlainen perusmuoto. (Häkkinen 2007: 138.)

4.8.1 Suomen sukulaiskielet

Areaalilingvistiikka tutkii kielten jakaumaa eli sitä, kuinka eri kielet ovat sijoittuneet maapallolle, millaiset seikat vaikuttavat kieliyhteisöjen kokoon ja kielten esiintymistiheyteen. Esimerkiksi trooppisilla seuduilla eläminen ja ravinnon hankinta ovat helppoa, ja väestötiheys voi olla hyvinkin suuri. Toisaalta esimerkiksi Siperian tundralla metsästäjä ja kalastaja joutuu vaeltamaan pitkiä matkoja saadakseen elantoa perheelleen. Näissä olosuhteissa kieli-alue voi olla suuri, vaikka ihmisiä on vähän ja harvassa. Toisaalta areaalilingvistiikka voi tarkastella kieliä myös siltä kannalta, miten alueellinen jakautuminen vaikuttaa kielen rakenteeseen. Joskus näkee oletuksia, joiden mukaan luonnonolot, ilmasto tai muut ulkoiset tekijät muovaisivat kansojen luonnetta ja siten kieltäkin, mutta tällaisia väitteitä pidetään yleensä epätieteellisinä ja kiistanalaisina. (Häkkinen 2007: 49–50.)

Kuitenkin naapurikielillä on miltei aina ainakin jonkinlaisia yhteyksiä keskenään, ja nämä voivat heijastua kielen rakenteeseen elementtien ja rakenneperiaatteiden lainautumisena tai samansuuntaisena muuttumisena. Usein naapurikieliset sukulaiskielillä ovat sukukieliä. Tällöin yhteydenpito ja lainaaminen ovat helppoja. (Häkkinen 2007: 50.)

Kaikki kielen tasot eivät ole yhtä herkkiä ulkopuolisille vaikutteille. Sanat ja kokonaiset fraasit lainautuvat helposti, ja uusien sanojen mukana uudet äänteet ja äänneyhdistelmätkin saattavat kotiutua kieleen. (Häkkinen 2007: 50.) Myös keskustelupalstalla aika ajoin nousee esille kysymys kielisukulaisuudesta. Yhdessä keskusteluketjussa pohditaan jopa naapurimaiden kansalliskielten, suomen ja ruotsin, kielisukulaisuutta. Pohdintaa esiintyy keskusteluesimerkissä 43:

(43) KO: ***Suomi ja Ruotsi sukulaiskieliä!*** *Hei, hän on minun poikani! Hej, han är min pojke! + Hakkaa päälle, tsemppiä! Hacka på, kämpa! + Oi, söötti likka! Oj, söt flicka.* (..... 4.2.2014 23:35)

KO: *Naapuriltamme, vuosisatoja maamme virkakieltä puhuneelta kansalta – ja keskuudessamme yhä asuvalta kielivähemmistöltä – napatut **lainasanat eivät tee ruotsin ja suomen kielistä sukulaiskieliä.** Tämänhän toki tiesitkin, joten tiesit varmastikin myös keskustelunavauksesi aivan turhaksi.* (Jä jä 5.2.2014 07:43)

KO: *Mikähän on lainaa ja mikä on vierasta vaikutusta. Geenitutkimusten mukaan länsisuomalaiset ovat lähempiä sukulaisia ruotsalaisten kanssa kuin itäsuomalaisten kanssa. Ja **suomen kirjakieltä kehitettäessä järjestelmällisesti kielestä poistettiin kaikki sellaiset ruotsalaisperäiset sanat, joita kansa oli käyttänyt satoja/tuhansia vuosia ja keksimällä keksittiin uusia suomalaisia sanoja.** Suomi on aika pitkälle synteettinen kieli: mikäli se olisi saanut elää ilman puhdistuksia, olisi kysymyksessä aivan toisenlainen kieli; ainakin Länsi-Suomessa.* (ghdfgdfgsdgdsgf 5.2.2014 10:27)

KO: *”länsisuomalaiset ovat lähempiä sukulaisia ruotsalaisten kanssa kuin itäsuomalaisten kanssa” Voi olla perää --- et viitsisi linkittää tuota tutkimusta.* (hehehehehe 5.2.2014 22:56)

KO: *Nuo **ruotsalaisperäiset sanat olivat ja ovat nimenomaan tuoreehkoja lainoja.** Ruotsalaisalueen itä- ja pohjoispuolella näet puhuttiin jatkuvasti suomensukuisia murteita, ei suinkaan ruotsia. **Ei siis pidä sekoittaa genetiikkaa ja kieliä.*** (Kieli-ihminen 6.2.2014 12:31)

KO: *Myös Belgia ja Sveitsi ovat ”sukulaiskieliä”. Kanadasta ja Australiasta nyt puhumattakaan.* (Belgia ja Sveitsi 5.2.2014 19:00)

KO: *Jossain kyllä väitettiin, että ruotsin ”pojke” on lainattu suomesta poika.* (kekek-kekek 6.2.2014 06:54)

KO: *”Pojke” on tiettävästi ainoa ruotsin kirjakieleen päätynyt meikäläinen sana. Sanotaan, että laina on syntynyt orjakaupan suomalaisesta kohteesta. Viikingit olivat hyviä kauppamiehiä. Niin tai näin, voi myös väittää, että suomi ja venäjä ovat sukulaiskieliä. Seuraavan lauseen kaikki substantiivit ovat venäläisperäisiä: ”Katiska lensi ikkunasta pirttiin ja putosi kiisseliluskalle.”* (tavarankupittaja 6.2.2014 11:36)

KO: *Historiallisesta näkökulmasta koko kieli on yhtä virhettä. Jostain syystä suomessa ovat yleistyneet virheelliset mon. 3. pers. imperfekti- ja konditionaali muodot esimerkiksi. he tulivat, tulisivat, joiden oikeasti tuli olla he tulit, tulisit. Virossa tätä virhettä ei onneksi ole tehty.* (Joonas 5. helmikuuta 16:53)

Mistä suomen kieli on sitten peräisin? Ulla-Maija Kulosen (2002: 103) mukaan kielen syntysijoiksi hahmotellut alueet ovat poikkeuksetta olleet idässä, Ural-vuoriston tienoilta kohti länttä ulottuvalta alueelta. Perinteinen oletus on uralilaisten kielten niin sanottu laaja alkukoti. On myös puhuttu suppeamman alkukodin alueesta, joka on sijainnut Volga-joen keski-juoksulla. Suomen kieli siis kuuluu suomalais-ugrilaiseen kielikuntaan. Suomen sukukielistä suurin on Euroopan sydämessä puhuttava unkari, joka poikkeaa selvästi kaikista ympäristönsä kielistä, saksasta, romaniasta ja slaavilaisista kielistä, samoin kuin suomi poikkeaa ruotsista ja sen sukulaiskielistä. (Hakulinen, Kivelä, Nummi, Parko & Ranta & Tani 1996: 49–50.)

Suomen ja ruotsin kielet ovat kohdanneet vuosisatojen ajan. Kun Suomesta vuonna 1809 oli tullut osa Venäjän valtakuntaa, tällä ei aluksi ollut minkäänlaisia kielellisiä seurauksia. Ruotsin kieli pysyi maan hallinnollisena kielenä, ja kirkoissa oli saarnattu seurakuntalaisten äidinkiellellä uskonpuhdistuksesta lähtien. Helsinkiin siirretyissä maan ainoassa yliopistossa ryhdyttiin toimiin suomenkielisen opetuksen aikaansaamiseksi jo 1810-luvulla, ja vuonna 1828 perustettiin ensimmäinen suomen kielen lehtoraatti. (Saari 2009: 213.)

Suomen ja ruotsin kielestä puhuttaessa keskusteluketjussa 43 keskustelun aloittaja tulkitsee kahden eri kielen äänteellisesti yhdennäköiset ja -kuuloiset sanat kielisukulaisiksi, vaikka kieliä ei voikaan pitää sukulaisina pelkän yhdennäköisyyden perusteella. Esimerkiksi suomen ja viron kielisukulaisuus näkyy sekä sanastossa että kieliopissa. Keskusteluesimerkissä nimimerkki kekek-kekek mainitsee, että *poika* on harvoja sanoja, joita ruotsalaiset ovat lainanneet suomesta. Yleensä suunta on ollut päinvastainen, eli suomi on lainannut sanoja ruotsista. Pelkät yhteiset lainasanat eivät riitä kielisukulaisuuden todisteeksi. Yhteiset sanat merkitsevät sukulaisuutta, jos yhteisyys on nähtävissä yhteisessä kantakielessä. Suomi ja ruotsi ovat kuitenkin kokonaan eri kantakielen jälkeläisiä.

Mainitussa keskusteluketjussa 43 aloituskommentoijan pohdinta suomen ja ruotsin kielisukulaisuudesta kiistetään useammassa kommentissa. Keskustelulangassa otetaan kantaa esimerkiksi *poika*-sanankulkeutumiseen ruotsiin suomen kielestä. Nimimerkki Kieli-ihminen muistuttaa siitäkin seikasta, että kielisukulaisuus ja kansalaisten geeniperimä eivät ole sama asia. Kielisukulaisuus herättää kommentteja nopeasti keskustelunavauksen jälkeen. Lopulta keskustelu kääntyy kohti aitoja kielisukulaisuussuhteita.

4.8.2. Sanojen etymologia

Sanoja voi tarkastella myös niiden alkuperän ja muodostustavan kannalta. Alkuperää tutkii erityisesti etymologiaksi nimitetty sanastontutkimuksen eli leksikologian haara, muodostus kuuluu puolestaan leksikaalisen morfologian eli sananmuodotusopin piiriin, ja käytännössä etymologia ja sananmuodotusoppi liittyvät kiinteästi toisiinsa, koska sanojen alkuperää ei ole mahdollista tutkia analysoimatta sanojen rakennetta. (Häkkinen 2007: 139.)

Vertailevalla etymologisella tutkimuksella ymmärretään yhden kielikunnan sisäistä vertailevaa sanastontutkimusta, jonka tavoitteena on kielikunnan yhteiseen, vuosituhansien takaiseen kantakieleen palautettavan sanaston löytäminen ja kartoitus. Etymologista tutkimusta voidaan jaotella myös sen mukaan, tutkitaanko yksittäisten sanojen tai samaan alkuperäryhmään kuuluvien sanojen etymologiaa vai laaditaanko yleisesitystä koko kielen sanastosta. Useimmiten etymologiseksi tutkimukseksi mielletään joko vanhimman sanaston vertaileva tutkimus tai lainasanatutkimus. Muunlaiset alkuperäselitykset ja niiden etsiminen jäävät vähemmälle huomiolle. (Kulonen 1996: 9–11.)

Sanastokysymykset pistävät miettimään sanojen alkuperää myös verkkokeskusteluissa. Seuraavassa keskusteluesimerkissä 44 halutaan selvittää Suomen, valtion nimen, alkuperää.

(44) KO: --- Siis ”finnland”, mikä on tietysti ruotsalaisten antama nimitys siellä koillisen suunnassa olevasta maasta -- tulee ”finnas”-verbistä = kirkastua, valjeta, sarastaa elikkä tarkoittaa ”sarastuksenmaata” -- kyllä näin on. (etymologiasta 24.1.2014 17:44)

KO: Olen kuullut, että fin.. saattaisi tulla jostakin turkiksia tarkoittavasta sanasta. (En ole varma 24.1.2014 18:29)

KO: --- viestisi kirjoitusasu huutaa kilometrien päähän, että et osaa suomea etkä ruotsia. Juuri tällaisia harrastajakielentutkijoita maailma tarvitseekin! (Just joo niin 24.1.2014 18:44)

V + KO: --- olet aivan oikeassa, **varsinaiset asiantuntijat ovat olleet ”suomulinjalle” kallellaan kautta aikojen**, ja toiseksi suomi-sanan etymologiassa asiantuntijat ovat käyneet hakemassa vettä toiselta planeetalta löytämättä yhtään mitään, vaikka **sana tulee suaamenkielen sanasta ”suopmat”, mikä tarkoittaa isompia tai komeampia**, siis ruumiinrakenteeltaan niinku rotevampia verrattuna lappalasiin. (reiska vuuaan 24.1.2014 20:03)

KO: --- saamenkielen sanasta suomat on myös vääntynyt suomenkielinen sana somemmat eli paremmat, komeammat -- pohjalaiset käyttää kerskacielessään paljon ”komiaat” adjektiivia vieläki. (selvennystä vielä 25.1.2014 11:03)

KO: Saksassa sanotaan maatamme Finland. Ruotsissa maamme nimi on yhdellä n:llä Finland. (Saksaksi Finland 24.1.2014 22:35)

KO: <http://timokohvakka.puheenvuoro.uusisuomi.fi/132351-suomen-nimen-historiallinen-alkupera> (En ole varma 24.1.2014 23:30)

Mistä tulee sana *suomi*? Keskusteluketjussa 44 nimen alkuperästä ei päästä täyteen varmuuteen. Nykysuomen etymologinen sanakirja (2013: 1210) selittää, että *suomi*-sanalla on vas-tine vepsää lukuun ottamatta kaikissa itämerensuomalaisissa kielissä, siis karjalassa, vat-jassa, virossa ja liivissä. Saamen *suopma* on puolestaan lainaa suomesta. Tämän sanan alku-perää on selitetty jo 1600-luvulta alkaen monella tavalla. Vanhimpien selitysten mukaan se olisi johdos sanoista *suo* tai *suomu*, ja vartaloa *suoma*- esimerkiksi johdoksessa suomalainen on arveltu *suoda*-verbin agenttipartisiipiksi. Uudempien selitysten mukaan sanavartalo voi-sikin olla lainaperäinen: yksi alkumuoto on balttilaisperäinen *-šāma-, joka juontuisi sa-masta kantabaltin sanasta *zemē kuin heimon nimi *hämäläinen*.

Toisen mahdollisen selityksen mukaan *suomi* juontui ihmistä merkitsevästä indoeurooppa-laisesta sanasta, jolloin se olisi perimmältään samaa juurta kuin liettuan *žmuõ* ja latinan *homō*. Mikään näistä tai muistakaan annetuista selityksistä ei ole saanut tutkijoiden yksi-mielistä kannatusta, eli sanan alkuperä on edelleen epäselvä. Suomen kirjakielessä *suomi* on esiintynyt Agricolasta alkaen ja tätä ennen sana on mainittu Pähkinäsaaren rauhansopimuk-sessa 1323. Lisäksi vanhimmassa kirjallisuudessa *Suomi* on tarkoittanut usein vain Varsi-nais-Suomea, ei siis koko maata. (NSES 2013: 1210.)

Keskusteluketjuun 44 on keskustelija En ole varma linkittänyt etymologiaharrastaja Timo Kohvakan näkemyksen *Suomi*-sanän alkuperästä. Myös Kohvakka kommentoi vahvasti balttiaperäisen lainan puolesta. Balttia on geneettisesti vahva suomensukuisten asutusalue ja geneettisesti Liettuan seudulla ovat suomalaisten lähimmät sukulaiset, isälinja N1c1. (Koh-vakka 2013.)

Näiltä osin keskustelussa ei saada selvyyttä *suomi*-sanän etymologiaan. Kuitenkin kysyjälle annetaan mahdollisia selitysvaihtoehtoja ja linkkejä muihin tiedonlähteisiin, mikä ilmenee keskusteluketjussa 44.

Etymologiakysymykset nousevat säännöllisesti keskusteltaviksi netin keskustelupalstalla. Seuraavassa keskusteluesimerkissä 45 kysytään sanän *eväät* alkuperää:

(45) KY: *Mistä tulee sana "eväät"?* (Haukion kala 23.1.2014 12:56)

V: *Tuohan on yksi "evätä" sanän taivutusmuoto.* (Evääjä 23.1.2014 14:21)

V: *Koko armas kotomaammehan on saanut nimensä kalojen evistä (Finland = Evämaa). Ei siis ihme, että pureskelemme niitä myös reissun päällä ollessamme.*

KO: *Ylä-Kainuun nälkämailla osataan hyödyntää kaloista muutakin. Suomalami on sikäläisen elintarviketuotekehittelyn helmi, kestromakkara vailla vertaa (ja verta). Virolaiset valmistavat nälkäisille matkailijoille tarkoitettut purkkievänsä joko sea- tai veiselihast. Tässä sitä raavaampata tavarata. (Evästaja 23.1.2014 14:48)*

V: *Sana "eväät" tulee sanan "eväs" (taivutusvartalo "evää-") taivuttamisesta monikkoon. Sanan "eväs" alkuperä on epäselvä. Sille on varmoja vastineita vain eräissä lähisukukielissä, mutta se on silti selitetty vanhaksi indoeurooppalaiseksi lainaksi. Konstruoidun alkumuodon "jevös" on päätelty tarkoittaneen jyvää tai viljaa tai erityisesti ohraa. Lähde: Nykysuomen etymologinen sanakirja. (Yucca 23.1.2014 15:11)*

Lisäksi Nykysuomen etymologinen sanakirja (2013: 140) mainitsee, että ruokaa merkitsevällä *eväs*-sanalla on vastine eräissä lähisukukielissä, kuten inkeroisessa ja karjalassa sekä lyydissä ja vatjassa. Vastineeksi on arveltu myös saamen verbiä *avastit* 'ahmia', mutta rinnastus on sekä merkityseron että äänneeseikkojen takia epävarma. *Eväs* on esiintynyt jo Agricolasta alkaen. Agricolalla ovat esiintyneet myös yhdyssana *evässäkki* ja verbi *evästää*.

Keskusteluketjussa 45 nimimerkki Yucca on selvittänyt Nykysuomen etymologisesta sanakirjasta *eväs*-sanana alkuperää ja osoittaa kommenttikirjoituksensa jälkeen tiedon olevan peräisin etymologisesta sanakirjasta. Tällä erää *eväät*-sanana etymologiasta kysynyt kirjoittaja saa vastauksen kysymykseensä jo muutaman tunnin päästä kysymyksen jättämisestä.

Asutukseen liittyvät sanat herättävät kysymyksiä seuraavassa keskusteluketjussa. Esimerkissä 46 kysymyksen saa aikaan *kaupunki*-sanana alkuperä:

(46) KY: --- *tuleeko sana kahdesta osasta, kau =luotto, vakuus vrt. kaupting = luottoneuvottelut ja punkt = paikka, elikkä tarkoittaisi "luotettavaa paikkaa",*

missä voisi turvallisesti tehdä kauppvoja ettei joudu ryöstetyksi. (krublaaja 18.12.2013 16:45)

V: Muinaisgermaaninen sana ”kaup-angra” on kantana niin ruotsin ”köpingille” kuin suomen kaupungillekin. Merkitys on ollut kauppapaikka. (Kauppapaikka 18.12.2013 17:01)

KY: --- kyllä pitäisi pikkasen vielä selkeyttää, siis kaksiosaisen sanan käännökset puuttuvat, mitä tässä ”kaup-” ja ”-angra” merkitsevät?? -- ei siis riitä pelkkä toteamus, pitäis saada tarkempi erittely. --- erityisesti, jos olet asian tuntija. (krublaaja 18.12.2013 17:13)

V: Riittääkö tämä: <http://runeberg.org/svetym/0478.html> (köping - kaupunki 18.12.2013 17:53)

KO: --- no joo, aattelin juuri sitä samaa, ”köping”, sananmukaisesti ostokenttä, tori, -- mutta siellä lopussa oli kyllä se paikka, jossa lait olivat voimassa eli valvottu virallinen, ja missä saatto tehdä bisnestä luottamuksellisesti. (Krublaaja 18.12.2013 18:34)

Nykysuomen etymologinen sanakirja selittää kaupungin olevan lainaa jostakin muinaisruotsin murteesta. Esimerkiksi nykyruotsissa on käytössä *köping* 'kauppala'. Sana on alkuaan tarkoittanut kauppapaikkaa. (NSES 2013: 383.) Keskusteluesimerkistä 46 havaitsee, että periaatteessa kysymyksen esittäjä Krublaaja tietää jo vastauksen kysymykseensä. Todennäköisesti hän tarvitsee vielä ulkopuolisen vahvistuksen tiedolleen ja käsitykselleen. Keskustelu etenee kohtuullisen nopeasti, ja jälleen ketjuun syötetään linkki tiedon lähteelle, tällä kertaa ruotsin etymologiseen sanakirjaan.

4.9. Maallikkoneuvojen laatu ja nopeus

Tutkimuksessani selvitän maallikoiden antamien kielineuvojen oikeellisuutta ja nopeutta. Molemmilla palstoilla, sekä Suomi24-keskustelussa että Facebookin Yhdyssana on yhdys-

sana -ryhmän seinällä, kieliongelmaisista autetaan ja neuvotaan melko nopeasti. Kysyjän kannalta ongelmallista on myös se, että hän saa neuvoja, jotka eivät ole nykyisen kielenhuollon normien mukaisia. Lisäksi usein keskustelussa ei välttämättä edes vastata kysymykseen, vaan usein puhutaan aiheesta sivuavasta kielenilmiöstä tai -ongelmasta. Kieliongelmaisen ratkaistavaksi jää, millaiseen kielineuvoon hän uskoo ja millaisen neuvon hyväksyy sopivana kysymykseensä.

Varsinkin Facebookissa maallikkoneuvojat vastaavat kielikysymykseen pian. Seinäkeskusteluissa vastauskommentit tulevat minuuteissa. Yhdyssana on yhdyssana -ryhmässä on yli 22 000 jäsentä, ja heidän joukossaan riittää kielestä kiinnostuneita kielenharrastajia. Suomi24-yhteisön käyttäjäryhmä on rajatumpi, ja kielineuvot kysymyksiin kestävät tunteja. Tutkimusaineiston pohjalta on kuitenkin pääteltävissä, että oikeanlainen maallikkoneuvo tulee muutaman tunnin tai ainakin yhden vuorokauden aikana. Tutkimukseen liittyvän aineistonkeruun aikana joulunpyhinä maallikkokielenneuvonta oli selvästi verkkaisempaa kuin normaali arkipäivinä ja viikonloppuina. Pisimpään neuvoa joutui odottamaan tekstiesimerkissä 14 sivulla 37, jossa yhdyssanaa koskevaan kysymykseen joutui odottamaan vastausta kymmenen päivän ajan. Yleisesti kysymyksiin kuitenkin vastataan muutaman tunnin aikana, viimeistään seuraavana päivänä, jos kysymys on jätetty keskustelupalstalle myöhään illalla tai yöllä.

Maallikot onnistuvat kielineuvoissaan, mutta keskusteluissa on mukana myös disinformaatiota ja kielikysymykseen kuulumatonta keskustelua. Kysyjän kannalta ongelmallista on, jos häntä ei neuvota kielenhuollon oppaisiin tai syvemmän tiedon lähteelle. Tutkielman kielenhuollollisiin kysymyksiin annetut vastaukset ovat kielenhuollon suositusten mukaisia, mutta poikkeustapauksia lukuun ottamatta kysyjä ei saa tietoonsa vastaajilta, mistä heidän kielenhuoltoneuvonsa on peräisin ja mihin se pohjautuu.

Kielihistoriaan ja sanojen etymologiaan liittyvissä kysymyksissä vastaajat kertovat auliisti tiedon lähteensä tai linkittävät kysyjälle ajankohtaisia artikkeleita internetistä. Hyvin yleinen lähde Nykysuomen etymologinen käsikirja vilahtelee myös kielineuvojen lopuksi. Etymologiaongelma ratkeaa esimerkillisesti esimerkiksi tekstinäytteessä 45 sivuilla 75–76.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tämä käsissä oleva pro gradu -tutkielma analysoi maallikoiden kielineuvontaa netissä. Tutkielmassani analysoin maallikoiden tarjoamia kielineuvoja verkon Suomi24-yhteisöpalvelun Kielet ja käännökset -palstalla ja Facebookin Yhdyssana on yhdyssana -ryhmässä.

Kielikysymykset nousevat kiivaankin keskustelun kohteeksi ajoittain. Pro gradu -tutkimusraportin kirjoittamisen aikana suomen kielen lautakunta ja Kotimaisten kielten keskus hyväksyi suomalaisten taajaan käyttämälle *alkaa tekemään* -rakenteelle. *Alkaa tehdä* -rakenne on edelleen yhtä käypä. Kielilautakunnan uusi suositus synnytti vilkkaan keskustelun kielestä ja kielen ilmiöistä.

Kiinnostuin maallikoiden tarjoamasta kielineuvonnasta löydettyäni internetin yhteisöpalveluista kieliongelmiin keskittyneet keskustelufoorumit. Molemmat pro gradu -tutkimuksessa hyödyntämäni sekä Kielet ja käännökset -palstan keskustelu että Yhdyssana on yhdyssana -ryhmä tarjoavat aineistoa monenlaisiin fennistiikan alan tutkimuksiin. Olen tutkimustyössäni tehnyt lingvististä sisällönanalyysiä, jolloin luokittelen aineiston kieliongelmat ja maallikoiden antamat kielineuvot. Tutkimus kuuluu siis kielenhuollon painoalaan.

Maallikoiden kieliongelmat ja kielenhuollolliset kysymykset ovat konkreettisia. Ongelmat liittyvät usein oikeinkirjoitukseen, ortografiaan. Tässä tutkimuksessa selvitän esimerkiksi yhdyssanojen kirjoittamisen ongelmallisuutta. Vaikka yhdyssanan määritelmä on yksinkertainen, voi yhdyssanan genetiivi- tai adjektiivialkuisuus tehdä kirjoittamisesta haasteellista. Yhdyssanojen kirjoittamiseen yhteen tai sanaliitoksi erilleen saatetaan hakea sääntöjä muista kielistä, kuten esimerkiksi englannista.

Verbiopin puolelta pureudun kongruenssin ja inkongruenssin esiintymiseen tekstissä. Puhekielessä inkongruenssi on yleinen, ja se pyrkii laajenemaan myös kirjakielen ilmauksiin. Ongelmallisia kielitilanteita aiheuttavat myös pronominit ja niiden viittaussuhteet korrelaatiuhinsa, pronominin valinta, konjunktiot ja erityisesti suomen kielelle tyypillinen taiputus. Suomen kieli kuuluu agglutinoiviin kieliin, jotka taipuvat runsaasti, mutta eivät käytä prepositioita.

Tutkielmani on aineistolähtöinen, joten se käsittelee kommenttikirjoittajien itsensä nostamia aiheita. Analyysin aiheiksi nousevat esimerkiksi puhe- ja kirjakielen sekoittuminen ja tutkimuksen teon aikana muuttunut kielisuositus. Suomen kielen kielilautakunta ja Kotus hyväksyvät nyt *alkaa tekemään* -rakenteen aiemmin suositun *alkaa tehdä* rinnalla.

Internetissä kiinnostusta herättävät myös sanojen syntyminen ja alkuperä, etymologia. Koska kielet saavat vaikutteita toisiltaan, myös sanojen lainautuminen on otettu tässä tutkielmassa huomioon. Pelkkä sanojen lainaaminen naapurikielestä ei vielä riitä osoittamaan kielisukulaisuutta.

Kielineuvonta netissä on harrastajamaallikoiden vastuulla ja hypoteesini siitä, että kielineuvonta tavoittelisi kohti fennistien hyväksymää virheetöntä kirjakieltä, tulee tässä tutkielmassa myös pohdittavaksi. Maallikot jakavat auliisti kielineuvojaan, mutta tunnustavat monessa tapauksessa myös sen, että kielessä on variaatiota ja kaikkiin tilanteisiin ei ole yksiselitteistä ”oikeaa” vastausta.

Kielenhuollollisissa ja sanan etymologiaa koskevissa kysymyksissä kysyjät saavat usein normitetun kielenhuollon mukaisen vastauksen pienellä viipeellä. Vaikka suositusten mukainen vastaus esiintyykin kielikeskustelussa, ei kysymyksen esittäjä välttämättä tunnista mainittua suosituksen mukaista vastausta lukuisien kommenttien joukosta. Ongelmalliseksi tilanteen tekee myös se, että kysyjää ei opasteta syvemmän tiedon lähteelle muulloin kuin poikkeustapauksissa. Esimerkiksi sanan etymologiaa ja kielisukulaisuutta koskevissa kommentoinneissa nykytutkimuksen tarjoamia tietoja ja linkkejä internetissä sijaitseviin tietolähteisiin jaetaan auliisti. Kielikeskusteluissakin on jossain määrin havaittavissa aggressiivista suhtautumista toisiin keskustelijoihin. Kovin yleisestä ilmiöstä ei ole kyse tutkimusaineistossani.

Yksittäisen kielenhuollon suositusten ja normien takana on aina idea kielestä. Kansainvälistyminen ja englannin vaikutus suomeen on kirvoittanut mielipiteitä myös verkkokeskusteluissa. Kommentoijista löytyvät sekä tiukkojen kielenhuollon normien kannattajat että vastustajat. Varsinkin kielenhuollon ajankohtaiskeskustelussa, kuten *alkaa tekemään* -rakenteen keskusteluissa, nykyinen moniarvoisuus on pistänyt aiemmin vallalla olleet ideologiat koetukselle. Kielenhuolto antaa kielenkäyttäjille myös valinnanvapauden. Alueellinen ja sosiaalinen variaatio saavat näkyä käytetyssä kielessä.

Aihe on mielenkiintoinen fennistiikan alalla. Jo tämä pro gradu -tutkimukseni osoittaa, että kielestä keskustellaan internetissä paljon eri foorumeissa. Kieliharrastajat ovat perustaneet omat keskustelupalstansa ja Facebook-seinänsä ajankohtaisille kielikeskusteluille ja ilmiöille. Kielenhuoltoon siis harrastetaan myös verkossa. Verkon omassa kielimuodossa puhe- ja kirjakieli sekoittuvat sujuvasti toisiinsa. Kielikeskustelut verkossa tarjoavat fennisteille monenlaisia lähestymispintoja, ja verkon moniäänisyys tarjoaa tutkimusaineistoa muun muassa keskusteluanalyysiin.

Maallikoiden kielineuvonta netissä poikii muitakin tutkimusaiheita. Jo tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että kielenhuolto ja kielestä kommentointi ovat siirtyneet verkkoon ja internetiin. Kielenhuollon onnistuneisuus on pitkälti kielikommentoijista kiinni. Tutkimusaineistosta selviää, että ongelmalliseen kielikysymykseen saa normitetun kielenhuollon mukaisen ja pätevän vastauksen pienellä viipeellä. Jatkossa tutkittavaksi kentäksi voisi nimetä ortografisia ongelmia laajemmat lausekerakenteet ja sananvalintaan liittyvät tyyli-seikat. Näitä kokoamassani tutkimusaineistossa esiintyy poikkeuksellisen vähän.

Koska pro gradu -tutkimukseni on tehty vuoden 2014 alussa, siinä painottuu todennäköisesti suomen kielen lautakunnan tekemä suosituspäätös ikuisuusteemasta *alkaa tekemään*. Samoin kummastusta ovat herättäneet jopa *olympialaisten* lausuminen ja suomen kieleen olennaisena liittyvä vokaalisoinnun vaikutus. Kielikeskustelu nousee usein jostakin ajankohtaisesta teemasta, joka esiintyy julkisuudessa. Yhtä kaikki verkkoa koskevassa lingvistisessä tutkimuksessa voidaan saada vain pieniä otteita koko kielikeskustelusta. Jonain toisena ajankohtana ja toisessa kontekstissa toisenlaiset kielen ilmiöt nousisivat kielikeskustelun aiheiksi.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Internetin kielikeskustelut. 29 965 sanan suuruinen tutkimusaineisto. Esimerkit on kerätty Suomi24-palstan Kielet ja käännökset keskusteluista ja Facebookin Yhdysana on yhdysana -ryhmästä ajanjaksolta 18.12.2013–14.4.2014. Tutkimusaineisto on tekijän hallussa.

Kirjallisuus

ARPO, ROBERT 2005: *Internetin keskustelukulttuurit*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 39. Joensuu: Joensuun yliopisto.

AULA, PEKKA – MATIKAINEN, JANNE – VILLI, MIKKO 2006: Verkko yhteiskunnallisena tilana. – Pekka Aula, Janne Matikainen & Mikko Villi (toim.) *Verkkoviestintäkirja* s. 9–21. Palmenia-sarja. Helsinki: Gaudeamus.

CASTELLS, MANUEL 2009: *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press.

ERONEN, RIITTA 1999: Monenlaisia rinnastuksia: eli, tai, mutta. *Kielikello* 3/1999. s. 34–35.

————— 2010: Kysymysten kertomaa. *Kielikello* 1/2010. s. 17–19.

————— 2014: Uutisaiheena kieli. *Kielikello* 1/2014. s. 3.

ESKOLA, JARI – SUORANTA, JUHA 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

————— 2000: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

HAKALA SALLI – VESA, JUHO 2013: Verkkokeskustelut ja sisällön erittely. Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* s. 216–241. Tampere: Vastapaino.

HAKULINEN, AULI – KIVELÄ, RAILI – NUMMI, JYRKI – PARKO, RAIJA – RANTA, TUULA & TANI, LEENA 1996: *Lukiolaisen äidinkieli 4: Kieli, kirjallisuus ja identiteetti*. Espoo: Weilin+Göös.

HEIKKINEN, VESA – MANTILA, HARRI 2011: *Kielemme kohtalo*. Helsinki: Gaudeamus.

HEIMALA-LINDVIST, RIIKKA 2010: *Internetkielen variaatio ja sen funktiot Rautaneito-keskustelupalstalla*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.

HIIDENMAA, PIRJO 2003: *Suomen kieli – who cares?* Keuruu: Otava.

HIRSJÄRVI, SIRKKA – REMES, PIRKKO – SAJAVAARA, PAULA 2004: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

HUHTALA, HANNELE – HAKALA, SALLI 2007: *Kriisi ja viestintä: yhteiskunnallisten kriisien johtaminen julkisuudessa*. Helsinki: Gaudeamus.

HÄKKINEN, KAISA 1994: *Kielitieteen perusteet*. Tietolipas 133. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

————— 2007: *Kielitieteen perusteet*. Tampere: Tammer-Paino.

IKOLA, OSMO 1994: Kielenhuollon tehtävät nykyhetkellä. *Kielikello* 4/1994. s. 3–6.

ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- ITKONEN, TERHO – MAAMIES, SARI 2011: *Uusi kieliopas*. Helsinki: Tammi.
- JORONEN, PIIA 2007: *Ärsyttävä kieli. Puhekieleen kohdistuvat affektiset kannanotot Ilta-Sanomien verkkokeskusteluissa*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto. Suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- KANKAANPÄÄ, SALLI 2013: Kieliohjeiden kirjo. *Kielikello* 4/2013 s. 4–5.
- KO = KANKAANPÄÄ, SALLI – HEIKKILÄ, ELINA – KORHONEN, RIITTA – MAAMIES, SARI – PIEHL, AINO (toim.) 2009: *Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas*. 7., uudistettu ja korjattu painos. Tampere: Kotimaisten kielten keskus.
- KOHVAKKA, TIMO 2013: *Suomen nimen historiallinen alkuperä*. <http://timokohvakka.puheenvuoro.uusisuomi.fi/132351-suomen-nimen-historiallinen-alkuperä> (14.4.2014)
- KOLEHMAINEN, TARU 2010: Oikeakielisyyttä ja kielenhuoltoa. *Kielikello* 4/2010. s. 24–26.
- 2012: Eläköityä ja muita ongelmäsanoja. *Kielikello* 4/2012. s. 15–18.
- KORHONEN, RIITTA 2007: Urpaanit parpaarit. Oikeinkirjoituksen ja oikeinääntämisen kysymyksiä. *Kielikello* 2/2007. s. 26–29.
- KOTILAINEN, LARI 2009: *Suomensuojelija: ohjekirja kielen pelastamiseen*. Helsinki: WSOY.
- KOTIMAISTEN KIELTEN KESKUS 2011: Yhdyssana vai sanaliitto? <http://www.kotus.fi/index.phtml?i=462&s=2608> (20.3.2014)
- 2013A: Mitä kielenhuolto on? <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=3> (18.2.2014)
- 2013B: Kielitoimisto. <http://www.kotus.fi/kielitoimisto> (21.11.2013)
- 2014: Suomen kielen lautakunta. <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=280> (17.2.2014)
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. <http://mot.kielikone.fi/mot/OUYO/netmot.exe> (5.5.2014).
- KULONEN, ULLA-MAIJA 1996: *Sanojen alkuperä ja sen selittäminen. Etymologista leksikografiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAAKSONEN, SALLA-MAARIA – MATIKAINEN, JANNE 2013: Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* s. 192–212. Tampere: Vastapaino.
- LAAKSONEN, SALLA-MAARIA – MATIKAINEN, JANNE – TIKKA, MINTTU 2013: Tutkimusotteita verkosta. – Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* s. 9–30. Tampere: Vastapaino.
- 2013: Sanasto. – Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* s. 357–369. Tampere: Vastapaino.
- LAPPALAINEN, HANNA 2012: Sosiolingvistiikka. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) *Genre-analyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 662–666. Helsinki: Gaudeamus.

- LAUERMA, PETRI 2012: Kieli. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) *Genre-analyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 51–58. Helsinki: Gaudeamus.
- LEINO, PENTTI 1989: Kirjakieli – puutarha vai kansallispuisto? *Virittäjä* 93. s. 554–571.
- LEINO, PIRKKO 2001: *Hyvää suomea*. Helsinki: Otava.
- LUUKKONEN, MARSA 2006: *Hauskaa kielenhuoltoa!* – Juva: WSOY.
- MAAMIES, SARI 1994: Perussanakirja kielineuvonnan apuvälineenä. *Kielikello* 3/1994. s. 28–34.
- 2007: Kielitoimiston uusi johtaja esittäytyy. *Kielikello* 2/2007. s. 6–11.
- 2011: *Joka ja mikä*: relatiivipronominin käytöstä. *Kielikello* 4/2011. s. 26–29.
- 2012: Joku ja jokin. *Kielikello* 2/2012. s. 10–13.
- 2014: Uusia taivutus- ja oikeinkirjoitussuosituksia. *Kielikello* 1/2014. s. 5.
- MAAMIES, SARI – RÄIKKÄLÄ, ANNELI 1997: Virittäjä kielenhuollon kimpussa. *Virittäjä* 101. s. 272–276.
- MANTILA, HARRI 2002: Kielenhuollon uudet haasteet. *Kielikello* 4/2002. s. 4–6.
- 2005: Kielikäsityksestä kielenhuollon uusiin periaatteisiin. *Kielikello* 2/2005. s. 4–9.
- 2007: Mitä kielenhuolto voi? *Kielikello* 4/2007. s. 5–6.
- 2010: Suomalaisen kielenhuollon periaatekeskustelu 1990- ja 2000-luvulla. – Hanna Lappalainen, Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna (toim.) *Kielellä on merkitystä: Näkökulmia kielipolitiikkaan* s.179–205. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1 262. Helsinki: SKS.
- MÄNTYNYNEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 926. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2003.
- 2011: Taipuuko titteli vai ei? Väitöstutkimus nimikekonstruktiosta ja nimikkeen taipumisesta. *Virittäjä* 2/2011. s. 273–276.
- NIKKINEN-PIRACCINI, JENNI 2011: *Keskustelua hernekeitosta. Verkkokeskustelijoiden käsityksiä rajageminaatiosta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Suomen kieli.
- NSES = HÄKKINEN, KAISA – LEHTOSALO, KAISA 2013: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: Sanoma.
- PAANANEN, LAURA 2011: Kuinka käy suomen kielen? *Kielikello* 3/2011. s. 37.
- PALANDER, MARJATTA 2005: Morfosyntaksi ja kielenhuolto – kirja- ja puhekielen rajankäyntiä. *Kielikello* 1/2005. s.14–17.
- PAUNONEN, HEIKKI 1980: *Finskan i Helsingfors. Helsingfors två språk. Rapport 1. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B nr 4*: Helsinki.
- 1996: Suomen kielen ohjailun myytit ja stereotypiat. *Virittäjä* 100. s. 544–555.
- PETERS, JOHN D. 2000: *Speaking into the Air. A History of Idea of Communication*. Chigago: The University of Chigago Press.

- PIHLAJA, JUHANI 2001: *Tutkielmaa tekemään*. Lahti: Soceda.
- ROUHIKOSKI, ANU 2013: Meitsi ja stadiässä. Näkökulmia Helsingin puhekieleen. *Kielikello* 2/2013. s. 4–7.
- SAARANEN-KAUPPINEN, ANITA – PUUSNIEKKA, ANNA 2009: *Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja*. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 2009. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> (22.11.2013)
- SAARI, MIRJA 2009: Kielten kohtaaminen autonomian ajan Suomessa. – Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Päivi Pahta (toim.) *Kielet kohtaavat* s. 212–227. Jyväskylä: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SIROLA, MAIJA 2008: *Komitatiivi nykysuomessa. Sijan typologista ja areaalista taustaa sekä sen ilmaiset merkitykset Helsingin Sanomien korpuksessa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- SUOMINEN, JAAKKO 2013: Historiallinen verkkotutkimus. Mieli, lähteet, kokonaisuus. – Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* s. 123–146. Tampere: Vastapaino.
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2002: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2013: ”Helsinkiläise ässän” mysteeri. *Kielikello* 2/2013. s. 8.
- VIKØR, LARS 2007: *Språkplanlegging. Prinsipp og praksis*. Oslo: Novus Forlag.
- VILPPULA, MATTI 1989: ”Ketä se oli ku pölli mun kirjan”. *Kielikello* 3/1989. s. 12–15.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kieliopin verkkoversio*. <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=41> (12.5.2014)
- VOUTILAINEN, EERO 2012: Puheesta kirjoitukseksi. Kielenhuoltoa eduskunnan pöytäkirjatoimistossa. *Kielikello* 4/2012. s. 12–14.
- WIHURI, ELINA 2011: Sukunimien taivutusluettelo verkossa. *Kielikello* 4/2011. s. 24–25.
- WOOD, ANDREW F. – SMITH, MATTHEW J. 2005: *Online Communication. Linking Technology, Identity & Culture*. USA: Lawrence Erlbaum Associates.